

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

ВІСІМДЕСЯТІ ЕКОНОМІКО- ПРАВОВІ ДИСКУСІЇ

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

ISSN 2522-963X

Google Scholar

**Матеріали міжнародної науково-
практичної інтернет-конференції**

AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
WYŻSZA SZKOŁA ZARZĄDANIA I ADMINISTRACJI
W OPOLE

23-24 листопада 2023 р.

**Тернопіль, Україна – Ополе, Польща
2023**

УДК 001 (063)

Вісімдесяті економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Львів, Україна, м. Ополе, Польща, 23-24 листопада 2023 р.) / редкол. : О. Патряк та ін. ГО “Наукова спільнота”, WSZIA w Opolu. Львів : ФО-П Шпак В.Б. 199 с. ISSN 2522-963X.

В збірнику опубліковані доповіді авторів з соціальних та гуманітарних наук, які оприлюднені на сайті www.spilnota.net.ua.

Оргкомітет:

ГО «Наукова спільнота»

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, ЗУНУ;

Шевченко Анастасія Юріївна, кандидат економічних наук, ТОВ «Школа для майбутнього»;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, ЗУНУ;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Гомотюк Оксана Євгенівна, доктор історичних наук, професор, ЗУНУ;

Біловус Леся Іванівна, доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, ЗУНУ;

Ребуха Лілія Зіновіївна, доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, ЗУНУ;

Недошитко Ірина Романівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Яблонська Наталія Мирославівна, кандидат філологічних наук, старший викладач, ЗУНУ;

Савчук Надія Антонівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук, ЗУНУ;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:
79016, м. Львів, а/с 1621
E-mail: spilnota.net.ua@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2522-963X

© ГО “Наукова спільнота” 2023

© Автори статей 2023

*Гармідер Лариса Дмитрівна,
доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри
підприємництва, організації
виробництва та теоретичної
і прикладної економіки,
Державний вищий
навчальний заклад «Український
державний хіміко-технологічний
університет»
ORCID: 0000-0001-7837-2734*

*Куцинський Андрій Вадимович,
аспірант кафедри підприємництва,
організації виробництва та
теоретичної і прикладної
економіки, Державний вищий
навчальний заклад «Український
державний хіміко-технологічний
університет»
ORCID: 0009-0002-5391-1599*

*Куцинська Марія Володимирівна,
кандидат економічних наук,
фінансист, Товариство з
обмеженою відповідальністю
Виробничо-комерційна
фірма «Велта»
ORCID: 0009-0000-3952-0052*

ПРОЦЕС БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4584/>

Сучасний стан трансформації та швидких змін глобального економічного простору створює необхідність для керівників підприємств, організацій та установ застосування удосконалених підходів до управління їхньою діяльністю, зокрема, й ефективністю.

На сьогоднішній день, беручи до уваги теперішній етап розвитку економічної науки та практики, таких підходів, що враховують особливості діяльності різних галузей економіки та сфер діяльності, існує достатньо [1-2], крім цього, можливо, використовуючи класичні методи системного аналізу, визначити фактори, що впливають на показники ефективності [3-4], а, отже, й сформувати алгоритми управління ефективністю діяльності.

Для формування таких алгоритмів та підходів до управління ефективністю діяльності підприємства доцільним є створення або удосконалення відповідного інформаційного забезпечення, яке виступає складовою частиною загальної інформаційної системи підприємства.

Більшість з показників, які виступають розрахунковим базисом для визначення індикаторів ефективності діяльності підприємства, можливо отримати за результатами процесу бюджетування.

На практиці, аналізуючи існуючі підходи в науковій та спеціальній літературі, процес бюджетування включає такі складові елементи:

- формування загальної концепції бюджету з урахуванням особливостей діяльності підприємства та зовнішніх факторів впливу;
- створення інформаційно-аналітичної бази щодо продажів;
- аналіз основних змінних витрат діяльності та собівартості реалізованої продукції;
- оцінка постійних витрат діяльності;
- аналіз персоналу та оплати праці;
- оцінка інших витрат операційної діяльності;
- розрахунок податків та обов'язкових зборів і платежів;
- аналіз капітальних витрат та вкладень;
- визначення доцільності використання позикових коштів та розрахунок плати за їхнє використання;
- формування прогнозів щодо грошових потоків діяльності підприємства у розрізі видів діяльності;
- визначення розмірів чистого робочого капіталу;
- аналіз прогнозних основних бюджетних показників та/або їхнє коригування.

Узагальнено змістове наповнення етапів (блоків) процесу бюджетування наведено у таблиці.

Таблиця

Змістове наповнення етапів (блоків) процесу бюджетування

Етапи (блоки) процесу бюджетування	Змістове наповнення етапу (блоку) процесу бюджетування
1	2
Загальна концепція процесу бюджетування	- визначити мету та завдання бюджетного процесу; - організувати збір відповідної фінансової інформації з джерел; - визначити бюджетні терміни; - визначити команду для складання бюджету, відповідальність, етапи, терміни; - співставити узгодженість цілей бюджету зі стратегією та довгостроковими цілями підприємства; - узгодити цілі процесу бюджетування з різними підрозділами підприємства; - визначити ключові чинники витрат і доходів на підприємстві; - оцінити потенційні ризики, які можуть вплинути на фінансові результати.
Продажі	- проаналізувати хронологічні дані в динаміці щодо проданих кількостей за продуктами та клієнтами; - оцінити історичні ціни на продукти та фактори, що впливають на ціни; - проаналізувати хронологічні дані в динаміці щодо кількості, фінансових та інших знижок; - проаналізувати контракти з клієнтами, рівень рефлексії та відтік клієнтів; - спрогнозувати плани продажів з урахуванням їхньої специфіки на підприємстві; - проаналізувати плани продажів і маркетингу та виявити аномалії та ризики; - використати галузеві звіти, дослідження ринку та внутрішні ресурси даних; - встановити відповідність між бюджетними доходами, знижками тощо та встановленими правилами ведення обліку та складання фінансової звітності; - проаналізувати дані про продажі з метою визначення закономірностей, піків сезону тощо.
Змінні витрати / собівартість реалізованої продукції	- проаналізувати хронологічні дані в динаміці щодо закуплених кількостей за постачальниками; - оцінити зміни в цінах закупівель за продуктами, за категоріями, тощо; - визначити фактори, що впливають на зміни цін на придбані матеріали, вплив інфляційних факторів, знижок; - проаналізувати вартість сировинних матеріалів та собівартість реалізованої продукції, структуру матеріальних витрат; - проаналізувати хронологічні дані в динаміці щодо відсоткового співвідношення браку та нестач;

1	2
	- здійснити розрахунок норми валового прибутку; - проаналізувати план закупівель з метою визначення закономірностей, піків сезону тощо; - проаналізувати контракти з постачальниками на предмет того, як виконання їхніх строків впливає на собівартість реалізованої продукції.
Постійні витрати	- сформувавши перелік постійних витрат за їхніми видами, проаналізувати договірні відносини з постачальниками; - узагальнити інформацію за попередні періоди для здійснення аналізу закономірностей та трендів змін постійних витрат діяльності; - проаналізувати потенційний вплив інфляційних процесів та змін цін на розмір постійних витрат діяльності; - оцінити питому вагу постійних витрат в загальній структурі діяльності підприємства; - врахувати одноразові або нерегулярні постійні витрати.
Чисельність персоналу та оплата праці	- проаналізувати дані за попередні періоди щодо чисельності персоналу, її змін та коливань; - проаналізувати наявну потребу в кадрах; - отримати інформацію від департаменту, що займається підбором персоналу, щодо планових показників з кадрів; - визначити рівень робочої сили, необхідний для виконання бюджету; - оцінити та проаналізувати, базуючись на економіко-фінансових розрахунках, чи визначений рівень робочої сили відповідає показникам підприємства, що встановлені на період; - проаналізувати ринковий рівень заробітних плат щодо усіх категорій персоналу підприємства; - обґрунтувати (якщо у цьому є актуальність та потреба) підвищення рівня заробітних плат персоналу підприємства; - проаналізувати рівень збільшення витрат на оплату праці з урахуванням підходів до підвищення рівня заробітних плат персоналу підприємства; - сформувавши програми оплати заробітних плат (базова ставка, система мотивації та преміювання тощо); - визначити рівень змін оплати праці та його вплив на загальні витрати діяльності підприємства.
Інші витрати операційної діяльності	- сформувавши перелік витрат, які не увійшли до змінних та постійних витрат; - враховуючи дані щодо попередніх періодів, визначити статті таких витрат; - визначити цілі, з якими формуються такі статті витрат та їхню доцільність; - узагальнити інформацію щодо планових значень таких статей витрат, виходячи із запитів різних департаментів (служб) підприємства.

1	2
Податки та обов'язкові платежі і збори	- визначити основні податки, платежі та збори, що мають сплачуватися, визначити їхні ставки та розміри; - узгодити планові показники з департаментом податків, зборів та платежів; - проаналізувати планову інформацію щодо податку на додану вартість; - визначити нормативні особливості щодо оподаткування та бюджетний період.
Капітальні витрати	- визначити потреби щодо здійснення капітальних витрат; - сформувати (удосконалити існуючу) амортизаційну політику з урахуванням нормативних особливостей; - сформувати бюджет інвестицій на бюджетний період та обґрунтувати джерела фінансування таких витрат; - здійснити розрахунки щодо доцільності здійснення капітальних витрат з урахування методологічного базису теорії вартості грошей у часі; - визначити особливості договірних відносин щодо об'єктів капітальних витрат.
Позикові кошти	- оцінити потреби в позикових коштах; - сформувати та проаналізувати програми використання позикових коштів для фінансування конкретних витрат діяльності; - сформувати графік використання позикових коштів та визначити строки сплати обов'язкових платежів за використання позикових коштів; - визначити вплив фінансових та економічних показників використання позикових коштів на загальні бюджетні показники; - визначити договірні умови використання позикових коштів.
Рух грошових коштів	- визначити концепцію формування планового бюджетного звіту щодо руху грошових коштів (прямий або непрямий метод); - сформувати бюджетний плановий баланс на початок та кінець бюджетного періоду; - сформувати бюджетні планові показники щодо руху грошових коштів за операційною діяльністю в розрізі статей; - сформувати бюджетні планові показники щодо руху грошових коштів за інвестиційною діяльністю; - сформувати бюджетні планові показники щодо руху грошових коштів за фінансовою діяльністю; - узгодити показники бюджетного планового балансу та бюджетного звіту про рух грошових коштів.
Чистий робочий капітал	- співставити строки надходження оплати за реалізовану продукцію та строки здійснення оплат за різними статтями, що враховуються при визначенні розміру робочого капіталу підприємства;

1	2
	- сформувати бюджет дебіторської заборгованості з урахуванням строків її погашення та надходження оплат за реалізовану продукцію; - сформувати бюджет наявності сировини та матеріалів з урахуванням строків їхнього постачання та необхідності здійснення оплат за них; - сформувати бюджет кредиторської заборгованості з урахуванням строків її виникнення та необхідності здійснення сплат за такими статтями; - визначити розміри чистого робочого капіталу на конкретні бюджетні дати з урахуванням усіх складових робочого капіталу підприємства; - виходячи з розрахованих прогнозних значень щодо потрібного робочого капіталу, визначити джерела фінансування такого капіталу підприємства (якщо у цьому є потреба).
Фінальна перевірка	- базуючись на планових бюджетних показниках щодо доходів та витрат, сформувати бюджетний звіт щодо фінансових результатів діяльності підприємства; - сформувати бюджетний баланс; - співставити бюджетні планові показники з досягнутими показниками за попередній аналогічний бюджетний період; - визначити основні планові фінансові показники на основі даних бюджету та співставити їх з досягнутими показниками за попередній аналогічний бюджетний період; - розрахувати усі основні фінансові показники діяльності, оцінити планові ризики та здійснити моделювання чутливості основних бюджетних показників в обґрунтованих діапазонах значень; - затвердити бюджети (у разі наявності значних відхилень від встановлених цілей, доопрацювати).

Отже, базуючись на інформації, отриманій на різних етапах реалізації процесу бюджетування, можливо сформувати змістове наповнення інформаційного забезпечення управління ефективністю діяльності підприємства. Так, наприклад, для оцінки ефективності використання трудових ресурсів, як складової частини оцінки фінансово-господарської ефективності діяльності підприємства, використовуватиметься інформація щодо кількості продукції, витрат часу на її виготовлення, співвідношення заробітної плати та кількості виробленої продукції: вся ця інформація є важливою частиною та отримується при складанні бюджету продажів, бюджету виробництва, бюджету витрат підприємства тощо. Для оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів (наприклад, рентабельності активів, рентабельності власного капіталу, рентабельності продукції, рентабельності операційної діяльності, рентабельності продажів,

рентабельності основних засобів, рентабельності інвестицій тощо) використовуватиметься інформація, яка узагальнюється під час формування бюджету продажу, бюджету виробництва, бюджету витрат підприємства, бюджету капітальних вкладень, прогнозних фінансових звітів (балансу, звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів).

Таким чином, раціонально налагоджений процес бюджетування у межах підприємства з урахуванням його галузевої приналежності та особливостей та специфіки діяльності як суб'єкта господарювання дозволить більш-менш автоматично, у певній мірі, сформулювати змістове наповнення інформаційного забезпечення управління ефективністю діяльності підприємства загалом.

Література:

1. Куцинська М. В. Аналіз існуючих підходів до оцінки економічної ефективності діяльності організацій // Економічний простір: Збірник наукових праць. № 50. С. 241-250.
2. Куцинська М. В. Аналіз існуючих підходів до оцінки ефективності заходів інноваційного характеру // Стан, проблеми та перспективи розвитку національної економіки: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 23-24 січня 2015 р.). У 2-х частинах. Одеса, 2015. Ч. 1. С. 98-100.
3. Гармідер Л. Д., Куцинський А. В., Куцинська М. В. Системний аналіз факторів, що впливають на ефективність діяльності підприємства // «Світ наукових досліджень. Випуск 14»: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції, (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 24-25 листопада 2022 р.). Тернопіль, 2022. С. 44-47.
4. Гармідер Л. Д., Куцинський А. В., Куцинська М. В. Застосування діаграми Ісікави для аналізу факторів, що впливають на ефективність діяльності підприємства // Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Кривий Ріг, листопад-грудень 2022 р.). Prague, 2022. С. 20-22.

*Додух Вадим Миколайович,
аспірант кафедри менеджменту
та поведінкової економіки,
Донецький національний
університет імені Василя Стуса*

ПРОБЛЕМАТИКА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НАФТОГАЗОВИДОБУВНИМИ КОМПАНІЯМИ В УМОВАХ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4591/>

Вступ. В сучасному світі важливість декарбонізації надзвичайно висока, оскільки людство стикається з серйозними проблемами екологічного характеру. Зменшення викидів парникових газів нафтогазовидобувними компаніями, зокрема вуглекислого газу, стає важливим завданням для збереження кліматичної стабільності та попередження глобального потепління [1-3].

Декарбонізація покликана вирішувати проблеми пов'язані зі зміною клімату, забезпечуючи сталий розвиток та енергетичну безпеку. Зменшення залежності від викопних видів палива сприяє розвитку відновлювальних джерел енергії. Крім того, декарбонізація сприяє інноваціям, стимулюючи розвиток новітніх технологій та «зелених» рішень. Збалансована стратегія декарбонізації є критично важливою для досягнення екологічного та сталого розвитку.

Політика декарбонізації приводить до фундаментальних перетворень в діяльності нафтогазовидобувних підприємств. Під впливом відповідної регуляторної політики та росту невдоволення суспільства від змін клімату, ці підприємства змушені впроваджувати відновлювальну енергетику та інші заходи, які спрямовані на зменшення викидів вуглецю [4].

Метою роботи є визначення та аналіз проблем стратегічного управління нафтогазовидобувними компаніями в умовах декарбонізації.

Основна частина. Трансформації нафтогазовидобувних компаній, пов'язані з декарбонізацією, включають у себе інвестиції в дослідження та впровадження енергоефективних технологій з видобутку нафти та газу, зменшення викидів парникових газів від виробництва, а також перехід до використання відновлювальних джерел енергії. Ці трансформації визначають новий етап розвитку та допомагають забезпечити сталий розвиток у нафтогазовій галузі.

Політика декарбонізації являє собою виклик для розвитку нафтогазовидобувних компаній, оскільки вона прямо або опосередковано впливає на їх традиційну бізнес-модель. Зменшення попиту на викопні

види палива та обмеження викидів парникових газів стимулюють перехід до альтернативних джерел енергії, позначаючи необхідність модифікації стратегій та інвестицій. Для досягнення цілей щодо декарбонізації компаніям необхідно переглядати свої технології та шукати нові ринки для альтернативних видів енергії, що може представляти значний виклик для збереження стабільності їхньої бізнес-діяльності.

Декарбонізація формує значні проблеми в сфері стратегічного управління нафтогазовидобувними компаніями, до яких слід віднести:

- потенційне зниження попиту на нафту та газ, яке може призвести до падіння обсягів доходів та прибутковості діяльності, що ставить під загрозу стабільне функціонування компаній галузі в довгостроковому періоді;

- високі витрати на технологічні інновації – необхідність переходу до екологічно чистих технологій для відповідності стандартам декарбонізації ставить перед нафтогазовими компаніями фінансовий виклик, зумовлюючи високі витрати на дослідження та впровадження нових енергозберігаючих інновацій;

- необхідність заміни застарілих, традиційних засобів виробництва та інвестицій у нові, що формує загрозу для значного підвищення витрат компаній;

- перехід до альтернативних та відновлювальних джерел енергії – необхідність адаптації до вимог декарбонізації ставить перед нафтогазовими компаніями завдання переорієнтації на відновлювальні джерела енергії, що вимагає значних зусиль у впровадженні та ефективному використанні альтернативних технологій, а також розробці стратегій, спрямованих на розширення портфеля продукції відповідно до нових енергетичних тенденцій;

- зміни в регулюючому середовищі – в умовах декарбонізації менеджмент нафтогазових компаній стикається з викликом адаптації до постійних змін регулюючого середовища; введення нових нормативів та стандартів, спрямованих на обмеження викидів парникових газів, вимагає постійного вдосконалення технологій та відповідності новим стандартам, що може ускладнювати стратегічне управління та вимагати додаткових витрат на впровадження відповідних змін;

- ризик втрати ринкових позицій – зміна відносин на ринку внаслідок переважання джерел енергії з низьким викидом вуглецю може призвести до ризику втрати ринкових позицій для нафтогазових компаній; зобов'язання до декарбонізації створює конкурентне середовище, де конкуренти, які ефективно адаптуються, можуть витіснити традиційних гравців, надаючи споживачам «зеленіші» та дешевші енергетичні рішення;

– глобальна конкуренція – нафтогазові компанії стикаються із зростаючою конкуренцією в контексті декарбонізації, нові гравці у відновлювальній енергетиці готові використовувати інновації та ефективно вирішувати виклики щодо зменшення викидів, це вимагає від нафтогазових компаній посиленої гнучкості та ефективності, щоб зберегти конкурентоспроможність у світлі глобальних змін у світовій енергетиці.

Висновки. Таким чином можна стверджувати, що політика декарбонізації зумовлює значні виклики для стратегічного управління нафтогазовидобувними компаніями. Потенційне зниження попиту на нафту та газ, високі витрати на технологічні інновації, необхідність модернізації основних засобів виробництва та впровадження відновлювальних джерел створюють серйозні виклики. Зміни в регуляторному середовищі і глобальна конкуренція підсилюють необхідність для адаптації. Керівництво компаній повинно виробити стратегії, щоб зберегти конкурентоспроможність, ефективно впроваджувати нові технології та підтримувати гнучкість в умовах глобальних змін у світовій енергетиці. Вирішення цих викликів вимагає від керівництва підприємств високої компетентності та інноваційного підходу для прийняття обґрунтованих стратегічних рішень.

Література:

1. Витвицька У. Я. (2022). Оцінка ефективності інвестицій з декарбонізації у нафтогазовидобувній галузі. Scientific Bulletin of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (Series: Economics and Management in the Oil and Gas Industry), (1 (25)), 37-45.
2. Гринюк О. (2022). Ідентифікація ризиків декарбонізації нафтогазової галузі. Вісник Хмельницького національного університету (серія «Економічні науки»), № 4, 185-191.
3. Ковальчук Т. Г., Загарій, В. К. (2022). Перехід до низьковуглецевої економіки та його вплив на світову енергетику. In The 4 th International scientific and practical conference-Modern research in world science (July 10-12, 2022). SPC-Sci-conf.com.ua, Lviv, Ukraine. 2022. 1161 p. (p. 922).
4. Паневник О. В. (2021). Аналіз процесів інтеграції технологій відновлюваної енергетики в нафтогазову промисловість. Prospecting and Development of Oil and Gas Fields, (4 (81)), 7-15.

*Лук'яненко Ірина Олександрівна,
магістрант, Державний
торговельно-економічний
університет*

*Науковий керівник:
Кравець Катерина Петрівна,
кандидат економічних наук,
доцент, Державний
торговельно-економічний
університет*

ПРИЧИНИ ТА ДИНАМІКА ТОРГІВЕЛЬНОЇ ВІЙНИ МІЖ КИТАЄМ ТА США

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4568/>

Вступ

Сучасний світ економіки та міжнародних відносин нещадно рухається вперед, ставлячи перед країнами нові виклики та можливості. Однак серед усіх викликів та можливостей виразно вирізняється торговельна війна, що спалахнула між двома економічними гігантами – Китаєм та Сполученими Штатами Америки. Цей конфлікт вражає глибокими наслідками та відчутно впливає на глобальний економічний клімат. Висвітлити причини та динаміку цієї торговельної війни є важливим завданням, що сприятиме розумінню та прогнозуванню подальшого розвитку світових торговельних відносин.

Торгівля завжди була ключовою складовою економічних зв'язків між державами. Але з появою нових технологій, інтенсифікацією геополітичних інтересів та загостренням конкуренції, область торговельних війн стала ще більш складною та недостатньо передбачуваною. Торговельні війни, які можуть виникати через невирішені торговельні розбіжності, несуть в собі загрозу для економічного зростання та стабільності світової системи.

Ця стаття покликана розглянути глибокі корені та динаміку торговельної війни між Китаєм та США. Ми детально розкриємо причини, які призвели до ескалації цього конфлікту, від підсумків обмінів торговельними обмеженнями до пошуків можливих шляхів врегулювання.

Аналізуючи економічні, геополітичні та внутрішні фактори, ми прагнемо розкрити унікальні риси цієї торговельної війни та її можливі впливи на економіку та політичні відносини. Дослідження має на меті

зрозуміти складний механізм реакцій, що виникають у світовому економічному устрої як реакція на наявний конфлікт [1].

Для розуміння причин та динаміки торговельної війни між Китаєм та Сполученими Штатами Америки слід відзначити ключові поняття та теоретичні підходи до аналізу торговельних конфліктів.

Термін "торгівельна війна" відноситься до стану напруженості між двома або більше країнами, коли вони вводять торговельні обмеження, такі як тарифи, квоти або інші бар'єри, для захисту внутрішнього виробництва та інтересів [2].

Теоретичні підходи до торговельних конфліктів: Аналіз торговельних конфліктів базується на кількох теоретичних підходах, що враховують економічні, політичні та геополітичні фактори. Один з них – теорія взаємозалежності – стверджує, що держави, які взаємодіють та торгують одна з одною, менше схильні до конфліктів через взаємозалежність своїх економік. З іншого боку, теорія оптимальних рішень підкреслює, що держави діють відповідно до своїх економічних інтересів, розглядаючи можливість торговельних обмежень як спосіб максимізувати свої вигоди.

Додатково, теорія політичних економічних циклів стверджує, що торговельні війни можуть спалахувати під час політичних виборів або періодів нестабільності, коли лідери спрямовують свої дії на здобуття голосів виборців. Розуміння цих теоретичних підходів допомагає розкрити складну та багатогранну природу торговельних конфліктів та підкреслити їхні економічні та політичні аспекти [1].

Однією з ключових причин торговельних конфліктів між країнами, зокрема між Китаєм та Сполученими Штатами Америки, є торговельний дисбаланс. Цей термін відноситься до ситуації, коли значення експорту однієї країни суттєво перевищує значення її імпорту в інші країни.

Торговельний дисбаланс може виникати з різних причин, таких як нерівномірний розподіл конкурентоспроможності в різних галузях економіки, валютні курси, демографічні та структурні різниці. Він може мати позитивні або негативні наслідки для економіки країни, в залежності від контексту [3].

У випадку Китаю та США, торговельний дисбаланс призвів до значного нерівноважного обміну товарів та послуг. Китай здебільшого виступає в ролі експортера, що призводить до зайвого нагромадження доларів США та сприяє росту їхнього економічного впливу. США, у свою чергу, накопичує торговельний дефіцит, що може призвести до збільшення зовнішнього боргу.

Торговельний дисбаланс не лише впливає на економіку країн, але й може стати причиною торговельних конфліктів. Такі нерівноважності

можуть породжувати відчуття нерівності та негативного впливу на державні інтереси, що в свою чергу може призвести до введення тарифів, квот та інших торговельних обмежень.

Отже, розуміння ролі торговельного дисбалансу у спричиненні торговельних конфліктів допомагає осмислити комплексну природу взаємовідносин між країнами та виявити, як цей аспект може впливати на геополітику, економіку та міжнародну кооперацію.

Причини посилення торговельної війни.

Торговельна війна між Китаєм та Сполученими Штатами Америки не є випадковою або одноразовою подією, а має свої глибокі корені, що ґрунтуються на низці факторів. Посилення конфлікту та введення нових торговельних обмежень можна пояснити наступними основними причинами.

Торговельний дисбаланс та нерівні умови конкуренції: Значний диспропорціональний розмір експорту та імпорту між двома країнами створює нерівні умови для конкуренції. Величезний обсяг китайського експорту до США породжує обурення та відчуття нерівності у торговельних відносинах. Це може спонукати до застосування заходів зі сторони США для захисту внутрішнього виробництва та боротьби з торговельним нерівноважністю [4].

Інтелектуальна власність та технологічні суперечки: Велика частина торговельного конфлікту зосереджується на питаннях інтелектуальної власності та передачі технологій. США звинувачують Китай у недостатньому захисті прав на інтелектуальну власність та нечесній практиці з вимогою технологічних перекачувань в обмін на доступ до китайського ринку. Це викликає напругу та знижує довіру між країнами, сприяючи додатковому посиленню торговельного конфлікту.

Геополітичні амбіції та стратегічні інтереси: Геополітичні мотиви також грають важливу роль у торговельних конфліктах. Обидві країни прагнуть зберегти свої геополітичні та економічні позиції у світі. Китай активно прагне збільшити свій вплив, особливо в Азії, тоді як США намагаються зберегти своє лідерство та конкурентоспроможність. Це може спричиняти тривалі геополітичні зіткнення, що підкреслюють важливість торговельних позицій обох країн.

Торговельна війна між Китаєм та Сполученими Штатами Америки має коріння не лише в економічних протиріччях, а й у геополітичних та економічних інтересах кожної з країн. Геополітичний аспект виявляється в боротьбі за вплив, ресурси та геостратегічне становище. Китай, стрімко зрощує свою економіку та вплив, прагне розширити свою сферу впливу, зокрема в Азії та за її межами, що ставить його в конфліктні відносини з США, які домінують у багатьох регіонах Світу. Геополітичні амбіції

спонукають обидві країни демонструвати свою силу та позицію через торговельні обмеження та економічні заходи. З іншого боку, обидві країни мають власні економічні інтереси, які відображають їхні потреби та стратегії. Китай, ставши другою за величиною економікою у світі, прагне зберегти стабільний економічний розвиток та підвищити життєвий рівень свого населення. США, в свою чергу, прагнуть зберегти свою геополітичну та економічну перевагу, захищаючи власних виробників та забезпечуючи робочі місця для своїх громадян [5].

Економічні і геополітичні інтереси переплітаються та взаємодіють, формуючи контекст для торговельних конфліктів. Геополітичні пріоритети можуть підштовхувати країни до введення торговельних обмежень для підтримки своїх стратегічних позицій. Економічні інтереси сприяють захисту внутрішнього виробництва та підвищенню конкурентоспроможності.

Торговельна війна між Китаєм та Сполученими Штатами Америки вже сьогодні має значний вплив на економіки обох країн та відбивається на глобальному економічному ландшафті. Економічні наслідки конфлікту виявляються через кілька ключових аспектів.

Введення тарифів, квот та інших торговельних обмежень призводить до обмеження міжнародної торгівлі, зменшення обсягів експорту та імпорту. Це може суттєво вплинути на доходи підприємств та рівень зайнятості в обох країнах, а також призвести до зниження загального економічного зростання [6].

Торговельна війна може призвести до зміни цін на сировину та товари, що використовуються в виробництві. Введення тарифів на імпорт може підвищити вартість виробництва та призвести до підвищення цін на кінцеві товари для споживачів. Це може вплинути на покуптельну спроможність населення та змінити споживчу поведінку.

Торговельна війна створює невизначеність для бізнесу та інвесторів. Невпевненість у майбутньому регулювання торговельних відносин може призвести до відкладення інвестиційних рішень, що вплине на розвиток інфраструктури, нових проектів та створення робочих місць.

Торговельна війна має також вплив на глобальні економічні відносини. Напруга між двома економічними величинами може спричинити ланцюжкову реакцію та вплинути на інші країни, що підтримують економічні зв'язки з Китаєм та США. Такий вплив може мати негативний вплив на стабільність світової економічної системи [5].

Отже, розкривши ключові причини, які сприяють посиленню торговельної війни між Китаєм та Сполученими Штатами Америки, стає очевидним, що цей конфлікт має глибокі та багатогранні основи.

Посилення торговельної війни не лише відображає нерівноваги в торговельних стосунках, але і свідчить про складність економічних, політичних та геополітичних факторів, які впливають на взаємодію між двома країнами.

Причини стимулюють до прийняття різноманітних заходів та стратегій для захисту внутрішнього виробництва, збереження технологічної переваги та зміцнення геополітичної позиції. Від цього залежить подальший розвиток торговельних відносин та вплив на світову економіку та політику.

Структурована аналіз та розкриття причин посилення торговельної війни є важливою передумовою для подальшого дослідження наслідків цього конфлікту та пошуку можливих шляхів його розв'язання. Розуміння основних чинників допомагає звернути увагу на важливі аспекти, які впливають на стан сучасних міжнародних відносин та міжнародної економіки [4].

Розуміння геополітичних та економічних мотивів допомагає проникнути в сутність торговельних конфліктів між Китаєм та США та розкрити взаємозв'язок між торговельними розбіжностями та глобальними геополітичними стратегіями.

Висновок полягає в тому, що економічні наслідки торговельної війни є багатограними та можуть мати довготривалі наслідки для економік країн та світової економічної структури в цілому

Помимо економічних впливів, торговельна війна між Китаєм та Сполученими Штатами Америки також має важливі політичні наслідки. Ці наслідки виявляються через ряд ключових аспектів.

Торговельна війна може спричинити погіршення відносин між країнами та вплинути на їхню співпрацю в інших сферах, таких як політика безпеки, кліматичні угоди та міжнародні організації. Негативний вплив на міжнародний діалог може призвести до зменшення співпраці та обмеження можливостей для рішення глобальних проблем [7].

Торговельний конфлікт може спричинити зростання політичної поляризації в обох країнах. Сприйняття торговельної війни як важливого елемента національної стратегії може призвести до загострення політичних дискусій та розділів в суспільстві.

Торговельна війна може вплинути на внутрішню політику обох країн. Надходження негативних економічних наслідків може спричинити зростання незадоволеності серед населення, що може відобразитися на політичних виборах та призвести до зміни влади або політичних пріоритетів.

Торговельний конфлікт може створити перешкоди для міжнародної співпраці та розробки глобальних регуляторних механізмів. Важливі

міжнародні питання, такі як зміна клімату чи боротьба зі світовими викликами, можуть постраждати через зосередження уваги на торговельних суперечках.

Торговельна війна може використовуватися керівництвом країн як засіб для мобілізації суспільства навколо спільного ворога. Це може призвести до зміцнення авторитарних тенденцій та обмеження громадських свобод.

У підсумку, політичні наслідки торговельної війни розходяться далеко за межі економіки, впливаючи на міжнародні відносини, внутрішню політику та глобальний діалог. Ці наслідки можуть мати довготривалий вплив на політичну стабільність та співпрацю між країнами.

Незважаючи на складність та глибину торговельної війни між Китаєм та Сполученими Штатами Америки, існують певні можливості для вирішення конфлікту та подолання наслідків. Декілька шляхів та підходів можуть бути використані для сприяння вирішенню цього економічного та політичного протиріччя.

Зосередження на дипломатичних зусиллях та міжнародних переговорах може допомогти створити форум для висловлення сторінних позицій та розгляду конфлікту в конструктивному ключі. Міжнародні організації, такі як Всесвітня Торговельна Організація (ВТО), можуть відігравати посередницьку роль та сприяти встановленню діалогу.

Поступова лібералізація торгівлі може зменшити торговельний дисбаланс та полегшити напругу. Крок за кроком знижуючи тарифи та інші торговельні бар'єри, країни можуть створити більш рівні умови конкуренції та сприяти вирішенню торговельних суперечок.

Зміцнення міжнародної співпраці та створення партнерств для розвитку може сприяти зменшенню наслідків торговельної війни. Обмін технологіями, спільне дослідження та розробка проектів можуть створити позитивну атмосферу співпраці та сприяти зростанню.

Зосередження на інноваціях та технологічному розвитку може допомогти країнам знизити залежність від імпорту та створити нові можливості для внутрішнього розвитку. Інвестування у власну наукову та технологічну базу може сприяти підвищенню конкурентоспроможності.

Створення спільних міжнародних проектів може бути ключовим шляхом для зменшення напруги між Китаєм та Сполученими Штатами Америки та сприяти вирішенню торговельної війни. Такі проекти можуть бути спрямовані на вирішення глобальних викликів, що стоять перед людством.

Список використаних джерел:

1. Global Trends 2025: A Transformed World. URL: <http://www.aicpa.org/research/cpahorizons2025/globalforces/downloadabledocuments/globaltrends.pdf>.
2. CNBC Newsletter: US trade deficit with China grows to a record and it's likely even worse than the data show. URL: <https://www.cnbc.com/2019/01/14/chinaH2018HfullHyearHdecemberHtradeHexporsHimportsHtradeHbalance.html>
3. Harman J. Six lessons for US foreign policy. URL: <https://www.ft.com/content/627df4a8-779a-4556-856a-e081010d7e1a>
4. В. В., К., & Якубовський, С. О. (2023). ЗМІНИ В ТОРГОВЕЛЬНИХ ПОТОКАХ МІЖ КИТАЄМ ТА США ПРОТЯГОМ ТОРГОВОЇ ВІЙНИ. Китаєзнавчі дослідження, (2), 70-79. <https://doi.org/10.51198/chinesest2023.02.070>
5. Babenko V., Koniaieva Y. Prospects for improving technology in nonHconventional energy development. The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University Series "International Relations. Economics. Country Studies. Tourism", 2019, No. 9, pp. 92H99 doi:0.26565/2310H9513 H2019H9H11
6. Goldman D. What Is America's Strategic Interest In Ukraine? URL: <https://www.hoover.org/research/what-americas-strategic-interest-ukraine>
7. Hawkins J. Impacts of the Ukraine Crisis on Biden's Foreign Policy. URL: <https://www.iris-france.org/170529-impacts-of-the-ukraine-crisis-on-bidens-foreign-policy/>

*Мазурок Олена Русланівна,
здобувач вищої освіти другого
(магістерського) рівня, Державний
податковий університет*

ДОСВІД СИСТЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ США У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАКТИЦІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4595/>

На сучасному етапі розвитку пріоритетним напрямом удосконалення та реформування податкової системи України є підвищення якості та ефективності справляння та адміністрування податків. Це питання є одним із основних, яке потребує невідкладного вирішення. Тому для вдосконалення діяльності українських податкових органів варто звернути увагу на закордонний досвід.

При дослідженні міжнародного досвіду системи адміністрування податків та оцінці його застосування у вітчизняній практиці можна

використати систему адміністрування податків Сполучених Штатів Америки. США є федеративною державою, місцеві органи влади якої мають традиційно високий рівень автономії в управлінні місцевими податками. Україна в свою чергу унітарна держава, але вона проголосила курс на децентралізацію державного управління, розширення прав та повноважень регіональних органів у реалізації регіональної соціально-економічної політики.

Податкова система США складається із трьох рівнів, що відповідають рівням державної влади [1]:

вищого (федеральний рівень) – встановлення та збір федеральних податків, адміністрування яких регулюється федеральними законами, надходження від цих податків зараховуються до федерального бюджету;

середнього (рівень штатів) – встановлення та збір місцевих податків, адміністрування яких регулюється законами штатів, надходження зараховуються до бюджетів штатів;

нижчого (нижчий рівень територіального управління – муніципалітети, округи тощо) – збір податків, що запроваджуються органами місцевого самоврядування, надходження зараховуються до місцевих бюджетів.

До основних федеральних податків США належать: федеральний прибутковий податок з населення; федеральний податок на прибуток корпорацій; податкові відрахування до фондів соціального страхування (вносять і роботодавці, і наймані працівники); федеральний податок на спадщину та дарування; федеральні акцизи; мито.

Фіскальний потенціал податкової системи реалізується через оподаткування індивідуальних доходів населення (у структурі податкових надходжень до 40 % займає частка податку на доходи фізичних осіб). Для переважної частини індивідуальних платників (фізичних осіб) ефективна податкова ставка становить близько 25 % [2].

На рівні штатів існують такі основні податки: податок з продажів, прибутковий податок з населення, податок на доходи корпорацій, податок на спадщину та дарування, акцизні податки, податок на корисні копалини, ліцензійні збори, податок на капітал, відрахування на виплату допомоги по безробіттю, податок на ділову активність та інші [3].

На підставі критичного узагальнення окремих наукових праць виокремимо основні особливості податкової системи США:

у цілому прогресивний характер оподаткування, що вважається одним із проявів справедливості податкової системи;

дискретність податкових відрахувань (кожну вищу ставку податку можна застосовувати лише до чітко визначеної частини бази оподаткування);

висока універсальність оподаткування – за умови рівності доходу застосовується єдина ставка оподаткування;

наявність неоподаткованого мінімуму індивідуального доходу [3].

Регіональні та районні відділення СВД здійснюють переважно оперативний моніторинг поточної діяльності платників і контроль за правильністю розрахунку сум податкових платежів, вживають заходів для профілактики та мінімізації сум податкового боргу, ухвалюють рішення про накладення відповідальності на порушників податкового законодавства, а також про повернення надмірно сплачених сум [2].

З огляду на характер та напрями податкової реформи в Україні цікавим є досвід органів податкового адміністрування США в частині застосування норм пільгового оподаткування. На противагу Україні, де податкові пільги використовуються переважно з метою вирішення певних соціальних або вузькогалузевих питань, більшість податкових пільг у США має на меті підтримати довгострокове економічне зростання. Такий напрям реалізується через встановлення податкових пільг та винятків здебільшого для операцій юридичних осіб, що передбачають довгострокове фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності [4].

Система пільгового оподаткування США спрямована на використання інвестиційного потенціалу податків та містить такі основні елементи:

широке застосування норм прискореної податкової амортизації основних засобів корпорацій; це дає змогу збільшувати частку витрат та відповідно зменшувати обсяг прибутку, що оподатковується, стимулює інвесторів до здійснення витрат капітального характеру;

значні пільги, що передбачаються для інвесторів, які вкладають кошти у науково-дослідні проекти, в тому числі повне звільнення від оподаткування на певний строк результатів таких проектів;

спеціальні податкові пільги за використання альтернативних видів енергії у виробничій діяльності.

У США платники податків також зобов'язані подавати органам податкового адміністрування усі відомості, що можуть бути використані при визначенні бази оподаткування, навіть якщо ці відомості містять інформацію не на користь платника. Органи податкового адміністрування США мають право отримувати інформацію про життя, доходи та витрати платника з будь-яких органів, установ та організацій, листування, в тому числі особисте, що не дозволяється жодній іншій державній службі [5].

За результатами дослідження зарубіжного досвіду адміністрування податків на прикладі Сполучених Штатів Америки приходимо до висновку, що у порівнянні з іншими країнами світу система податкового адміністрування України недосконала. Впровадження міжнародного досвіду в податкову систему України повинне сприяти швидшому переходу до нової та дієвої системи оподаткування. Взяття до уваги міжнародного досвіду у вітчизняну практику повинно відбуватися шляхом підвищення ефективності системи адміністрування податків, а також забезпечити всіх учасників податкових відносин повною інформацією про сплату податків. Це сприятиме досягненню ефективного результату та призведе до посилення соціальної складової системи оподаткування.

Література:

1. Ткаченко Н. М. Податкові системи країн світу та України. Облік і звітність: навч. К.: Алерта, 2021. 554 с.
2. Проскура К. П. Зарубіжний досвід організації податкового адміністрування. *Економічний часопис*. XXI. 2021. № 7-8. С. 30-34.
3. Проскура К. П. Податкове адміністрування в Україні в посткризовий період: ефективність та напрями модернізації. К.: ТОВ «Емкон», 2020. 376 с.
4. Мельник В. М. До питання формування теоретичних засад адміністрування податків. *Фінанси України*. 2021. № 9. С. 3-9.
5. Карлін М. І. Фінанси зарубіжних країн: навч. Посіб. К.: Кондор, 2015. 384 с.

*Нечаюк Ірина Борисівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Київський кооперативний
інститут бізнесу і права
ORCID: 0009-0004-8611-1453*

БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ: ПРИЧИНИ І СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ В ВОЄННИЙ ЧАС

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4572/>

Важливе місце у фінансовій системі будь-якої економічно розвиненої країни посідає державний бюджет.

Державний бюджет країни – це централізований масштабний грошовий фонд, який використовується урядом для фінансування

діяльності усієї країни. Якщо річні витрати бюджету перевищують річний дохід бюджету, то це називається дефіцитом бюджету, що вказує на фінансове нездоров'я країни, яке може бути зменшене шляхом вжиття різних заходів [3].

Так, з початком повномасштабної війни на території нашої держави, ситуація з бюджетним дефіцитом ще більше ускладнилась. Державний бюджет 2023 року – це, у першу чергу, бюджет воюючої країни, саме тому найбільшого фінансування зазнає сектор безпеки та оборони на рівні 17,8% ВВП, що втричі більше, ніж було закладено у держбюджеті 2022 р. Незважаючи на складні умови воєнного стану, у проекті бюджету збережено рівень соціальних стандартів: фінансові ресурси на пенсійне забезпечення та соціальний захист будуть спрямовані у розмірі 835 млрд грн.

Також за прогнозом уряду України та за словами Дениса Шмигала, відомі такі деталі щодо основних показників, на підставі яких розраховується кошторис країни: реальне зростання ВВП – 4,6%; інфляція – близько 30%; середня зарплата – 18,5 тис грн.; курс валют – близько 42 грн за дол. [1].

Повертаючись до проекту закону України «Про державний бюджет», варто зазначити, що загальна сума доходів держбюджету прогнозується у розмірі 1 279,1 млрд грн (загальний фонд – 1 146,6 млрд грн; спеціальний – 132,5 млрд грн). Видатки Державного бюджету та надання кредитів плануються в обсязі 2 573,4 млрд грн (загальний фонд – 2 268,5 млрд грн, спеціальний – 304,9 млрд гривень).

Таким чином, дефіцит бюджету передбачено на рівні 20% ВВП або 1,29 трлн гривень за рік, перекриття якого заплановано за рахунок державних запозичень в обсязі 1 686,8 млрд грн з них 415,0 млрд гривень для погашення державного боргу [2, с. 12].

Для кращого розуміння системності проблеми дефіциту, варто проаналізувати статистику дефіциту бюджету України, представлену Міністерством фінансів України починаючи з 2018 року та до 2022 року. Протягом усього часу функціонування бюджетної системи, Україна зазнавала перевищення доходів над видатками.

За останні 5 років бюджет коливався від -47849,6 до -217096,1. Дефіцит державного бюджету у 2018 р. склав 59,2 млрд. грн., що становить 83,8% граничного обсягу встановленого Законом про Державний бюджет України на 2018 рік. Порівняно з 2017 роком дефіцит державного бюджету збільшився на 11398,3 млн. грн. У 2019 році за оперативними даними ДКСУ, загальний дефіцит був меншим за плановий і становив 72,4 млрд грн (що за оцінкою становить близько 1,8% ВВП). У 2020 році дефіцит державного бюджету становив -217096,1 млн. грн. у зв'язку з боротьбою та гострою пандемією COVID-19. За січень-вересень

2021 року державний бюджет виконано з дефіцитом у сумі -197937,4 млн. грн.

Дефіцит державного бюджету в січні-лютому 2023 р. становив 249 млрд грн (без урахування грантового фінансування). У річному вимірі за 12 останніх плинних місяців дефіцит бюджету становить близько 33% ВВП.

За перші три місяці 2023 року державний бюджет виконано з дефіцитом у сумі 220,3 млрд грн, у тому числі загальний фонд – у сумі 244,7 млрд грн, проти запланованого розписом загального фонду на січень-березень 2023 року дефіциту у сумі 467,9 млрд гривень.

Так, за січень-березень державний бюджет було зведено з дефіцитом у 220,3 млрд грн, або близько \$6 млрд, повідомляє пресслужба Міністерства фінансів з посиланням на оперативні дані Державної казначейської служби.

Щодо статистики в березні, до загального фонду бюджету надійшло 152,2 млрд грн. Найбільше з цієї суми становлять сплачений ввізний податок на додану вартість (ПДВ)- 29,3 млрд грн та податок на прибуток -26,3 млрд грн.

Ще понад 14 млрд грн бюджет отримав від сплати ПДВ з вироблених в Україні товарів (з урахуванням відшкодування), понад 13 млрд грн- податку на доходи фізичних осіб та військового збору, 9,8 млрд грн акцизного податку та 7,7 млрд грн рентної плати за користуванням надрами.

Надходження єдиного соцвнеску до Пенсійного фонду та фондів соціального страхування у березні становили 36,2 млрд грн.

Крім того, за березень до загального фонду бюджету надійшло 45,8 млрд грн міжнародної допомоги (грантів)

Видатків бюджету за три місяці року становили 747,4 млрд грн, зокрема загального фонду-635,5 млрд грн, або 88,7%.

В цей період державний бюджет виконано з дефіцитом у сумі 220,3 млрд грн. Зокрема, загальний фонд- з дефіцитом у 244,7 млрд грн проти запланованого дефіциту у 467,9 млрд грн.

Фактичні державні запозичення до загального фонду державного бюджету за три місяці становили 403,5 млрд грн, або 83,7% від запланованих на цей період. Від розміщення ОВДП залучено 137,7 млрд грн, зокрема в іноземній валюті-32,1 млрд грн. Шляхом випуску військових ОВДП залучено 42,2 млрд грн.

Із зовнішніх джерел залучено 265,9 млрд грн. Найбільше -€4,5 млрд макрофінансової допомоги від ЄС та 2,4 млрд канадських доларів позики від Канади.

Водночас платежі з погашення державного боргу за січень-березень становили 96,7 млрд грн (88,6% плану), платежі з обслуговування-24,2 млрд грн (88,2% плану).

Як писали раніше Investory News, на покриття нагальних потреб України цього року необхідно \$14 млрд.

Для фінансування дефіциту Уряду залучив 88 млрд грн грантів, 143 млрд грн зовнішніх позик та 50 млрд грн позик з внутрішнього позик. Надлишок отриманого Уряду, які порівняно з початком року збільшилися понад 20 млрд грн.

НБУ в 2023 році не здійснював емісійного фінансування дефіциту, залишок ОВДП в його портфелі скоротився на 8 млрд. грн. Нерезиденти також поступово виходять з ОВДП, їх інвестиції знизилися на 1 млрд грн з початку року.

Вважаємо, що дефіцит державного бюджету є негативним явищем, адже значно дестабілізує бюджетну систему країни. Сучасна державна політика у бюджетній сфері потребує значного реформування через вплив дисбалансів, які призводять до кризи у фінансовій сфері та погіршення соціально-економічного стану суспільства в цілому. Надзвичайно важливим є правильне визначення напрямків подолання дефіциту бюджету, що будуть актуальними саме з огляду на поточну ситуацію в країні.

Найбільш ефективними заходами, які може здійснити держава для мінімізації наслідків дефіциту бюджету у 2022 та 2023 роках є: пошук реальних резервів збільшення дохідної частини державного бюджету, відмова від концепції дефіцитного фінансування, протидія відмиванню «брудних» грошей, боротьба з корупцією, тіньовою економікою та монополією на виробництво, запровадження жорсткого режиму економії бюджетних коштів, залучення іноземної допомоги та програм для відбудови пошкодженої інфраструктури у зв'язку з війною росії проти України, пошук джерел додаткових доходів, зберігання фінансування лише найважливіших соціальних програм, мораторій на прийняття нових соціальних програм, що потребують значного бюджетного фінансування. Станом на сьогодні Україна переживає найважчі часи в своїй незалежній історії, безпрецедентний розмір дефіциту бюджету, що передбачається у 2023 році, є ще одним підтвердженням тих загроз, які стоять перед фінансовою та бюджетною системою нашої держави.

Література:

1. Проект Закону про Державний Бюджет на 2023 рік. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40472>.
2. Федосов В. М. Управління державним боргом у контексті ризик менеджменту. В. М. Федосов, О. А. Колот. Фінанси України. 2008. № 3. С. 3–33.
3. Вінокуров Я. 50 % бюджету – на війну. За що житиме Україна у 2023 році? Економічна правда: інтернет-стаття. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/09/15/691490>.

*Пронтекер Віталія Євгенівна,
викладач, Відокремлений
структурний підрозділ
«Мукачівський фаховий коледж
Національного університету
біоресурсів і природокористування
України»*

МАРКЕТИНГОВА ПОЛІТИКА ПРОСУВАННЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4573/>

Мета дослідження – вивчити сутність просування продукції, основні функції та засоби, з'ясувати економічну суть маркетингової політики розподілу.

Наявність проблеми розподілу товарів зумовлена тим, що місце виробництва та місце споживання товарів здебільшого не збігаються. Для процесів виробництва та споживання також характерні часові та просторові невідповідності, що ініціюють створення системи розподілу, існування якої дає змогу забезпечувати споживачів товарами та послугами.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних положень, концептуальних та науково-методичних підходів до формування і розвитку маркетингової діяльності, однією з найважливіших складових стає політика просування продукції і послуг компанії на ринку.

Просування – це будь-яка форма повідомлення, використовувана фірмою для інформації, переконування чи нагадування споживачам про свої товари, образи, ідеї, громадську діяльність чи вплив на суспільство. Головна мета процесу просування – стимулювання попиту.

Функції просування:

- 1) створює образ престижності, низьких цін або інноваційності для компанії, її продукції;
- 2) інформує про параметри товарів;
- 3) сприяє пізнаванню нових товарів;
- 4) підтримує популярність існуючих;
- 5) може змінити образи чи використання товарів, які втрачають свої позиції;
- 6) пояснює, де можна придбати товари;
- 7) створює атмосферу ентузіазму серед учасників збуту;
- 8) переконує споживачів переходити до купівлі дорожчих товарів;
- 9) інформує споживачів про розпродаж;

- 10) відповідає на запити споживачів;
- 11) забезпечує обслуговування клієнтів після покупки товару;
- 12) обґрунтовує ціни на товари та послуги;
- 13) завершує угоди.

В основі просування – процес комунікативних зв'язків підприємства з ринком. Засобами просування є:

- 1) реклама;
- 2) персональний продаж;
- 3) стимулювання збуту;
- 4) зв'язки з громадськістю.

Просування спрямоване на досягнення необхідної проінформованості потенційних споживачів про вигоди і переваги, які споживачі отримують, купуючи товари підприємства за певною ціною і умовою продажу.

Персональний продаж – це особисті контакти торгового персоналу з покупцями, презентація товару в процесі бесіди з метою його продажу або укладання торгової угоди. Персональний продаж застосовується у таких випадках:

- 1) коли йдеться про значні замовлення та прямий канал розподілу виробник – покупець;
- 2) через торговельну мережу ефективніше обслуговувати географічно сконцентрованих споживачів;
- 3) дорога і складна техніка потребує докладного інформування споживачів, демонстрацій, повторних відвідувань, додаткових послуг при збуті (упаковка, доставка, установка);
- 4) персональний продаж може знадобитися для визнання на ринку нових товарів;
- 5) організації-споживачі віддають перевагу вищому ступеневі персонального контакту і сервісу.

Маркетингова політика розподілу – комплекс заходів і відповідних операцій, спрямованих на ефективне планування, організацію, регулювання та контроль доставки продукції і послуг споживачам з метою задоволення їх потреб і отримання прибутку. Маркетингова політика розподілу – це діяльність фірми, щодо планування, реалізації та контролю за переміщенням товарів, сировини і матеріалів через широку мережу посередницьких пунктів до споживача.

Розподіл товарів – це передача права власності на товар у процесі його переміщення від виробника до споживача. Більшість підприємств користується послугами торговельних посередників, щоб якомога ефективніше (швидше, кваліфікованіше) організувати збут своєї

продукції. З цією метою виробники формують канали розподілу товарів. Канал розподілу товарів:

- це сукупність незалежних організацій чи окремих осіб, які виконують усі посередницькі функції щодо фізичного переміщення товарів і передачі права власності у процесі їх просування від виробника до споживача;
- це організації, через які має пройти товар з моменту виготовлення до моменту споживання.

Розрізняють два базисних типи каналів розподілу товарів: *прямі* та *опосередковані*. *Прямі* (без участі посередників) канали розподілу використовують фірми, які бажають контролювати маркетингову програму загалом, підтримують тісні контакти зі споживачами, мають обмежені цільові ринки і достатню кількість засобів для організації збуту.

Опосередковані (за участю посередників) канали розподілу фірми використовують для нарощування обсягів продажу товарів, розширення ринків збуту, кращого їх охоплення, повнішого задоволення потреб споживачів.

Довжина каналу розподілу – це кількість рівнів у каналі розподілу ТВП.

Ширина каналу розподілу – це кількість посередників на кожному рівні каналу розподілу ТВП.

Рівень каналу розподілу – це відсутність чи наявність певної кількості посередників, які виконують відповідні функції з переміщення товару і передачі права власності від виробника до споживача. Розрізняють канали нульового рівня (без посередника), однорівневий (один торговельний посередник), дворівневий (два посередники) тощо. Кількість рівнів каналу розподілу залежить від галузевої належності, виду товару, характеру і розмірів ринку, наявності посередників тощо.

Політика розподілу – це діяльність фірми з планування, реалізації та контролю руху товарів від товаровиробника до споживача з метою задоволення попиту і отримання прибутку.

Основна мета політики розподілу – організація збутової мережі для ефективного продажу виготовленої продукції.

Планування збутової політики залежить від шести цілей розподілу товарів (товароруху). Етапи планування політики розподілу полягають у визначенні:

1. стратегії політики розподілу;
2. методів збуту та типу каналів розподілу;
3. кількості рівнів каналів розподілу;
4. ширини каналу розподілу;

5. рівня інтенсивності каналу розподілу;
6. системи керівництва каналами розподілу.

Під час планування політики розподілу керівництву фірми належить вибрати стратегію політики розподілу: цілі розподілу (проникнення на нові ринки, збільшення частки ринку, обсягів продажу), горизонт покупця (першої ланки збуту, до якої переходить право власності на товар), горизонт ринку (кінцевий споживач товару), організаційну структуру системи збуту (через власну або дилерську мережу), типи торгових посередників, через які буде здійснюватись товарорух.

Наявні канали збуту передбачають три основні методи збуту:

- прямий – виробник безпосередньо збуває продукцію покупцям;
- через посередника – збут організовано через незалежних посередників;
- комбінований – збут здійснюється через організацію із спільним капіталом фірми-виробника та незалежної фірми.

Розрізняють пряму і складну систему каналів розподілу. Прямим каналом розподілу вважається пряма співпраця між виробником і споживачем. Системи, які передбачають послуги посередників вважаються складними. Кожна посередницька ланка збільшує кількість рівнів каналу розподілу.

Метод реалізації підприємством своєї продукції залежить, насамперед, від виду виробу та специфіки господарської діяльності у даному регіоні. Збутові маркетингові системи бувають традиційними, вертикальними, горизонтальними та багатоканальними.

Товарорух, або маркетинг-логістика – діяльність щодо планування, виконання та контролю фізичного переміщення всіх видів потоків (матеріалів, готових виробів, інформації), які супроводжують переміщення товару за обраним каналом від виробника до споживача з метою задоволення потреб споживачів та отримання прибутку.

Висновок. З огляду на вищевикладене, можна зробити висновок про те, що процес просування виступає головною формою пристосування підприємства до швидких змін ринку. Це, в свою чергу, спричиняє те, що товаровиробники задля досягнення найбільших результатів діяльності, безперервно взаємодіють зі своїми цільовими споживачами, вживаючи при цьому різноманітні засоби комплексу просування. Важливу роль діяльності підприємства грає маркетингова політика, що визначає повний комплекс маркетингу. Маркетинг як вид діяльності повинен мати в арсеналі конкретні інструменти. Ними є найважливіші елементи маркетингу, так звані «4Р»: product (продукт, товар), price [ціна), place (місце, збут, розподіл), promotion (просування).

Література:

1. В. В. Липчук, Р. П. Дудяк, С. Я. Бугіль Маркетинг: основи теорії та практики, Львів «Магнолія 2006», 2014.
2. Маркетинг [Електронний ресурс] : навч. посіб. / Н. Іванечко, Т. Борисова, Процишин [та ін.] ; за ред. Н. Р. Іванечко. – Тернопіль : ЗУНУ, 2021.

*Скорук Олена Володимирівна,
кандидат економічних наук,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки
ORCID: 0000-0002-9497-1945*

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4615/>

В сучасних умовах, для яких характерні динамічні зміни у бізнес-середовищі, питання сталого розвитку стали ключовими для суспільства та економіки. При цьому підприємства, як основа реального сектору економічної системи, відіграють важливу роль у досягненні цієї мети, оскільки їхні рішення впливають на темпи економічного зростання, соціальний розвиток та екологічну стійкість. Проте в контексті посилення глобальних викликів, пов'язаних із деструктивним впливом країн-агресорів, змінами клімату, обмеженістю ресурсів та економічними коливаннями, суб'єкти господарювання стикаються зі складнішими завданнями при забезпеченні сталого розвитку.

Упровадження концепції сталого розвитку в діяльність підприємств набуло особливої актуальності завдяки зростанню рівня загроз для навколишнього середовища, постійної обмеженості ресурсного забезпечення господарської діяльності та зростанню рівня суспільної відповідальності в провідних економічних системах світу. При цьому економіко-математичне моделювання сталого розвитку стало важливою сферою досліджень, у рамках якої існує значна кількість наукових напрацювань стосовно розробки ряду ефективних моделей та методологій.

Зокрема, варто відзначити дослідження Б. Погріщука, спрямовані на розробку концепцій сталого розвитку в контексті моделювання господарських бізнес-процесів підприємства. При цьому в роботі запропоновано застосування ряду економічних моделей і теорій, що

оцінюють роль ринку, ресурсів та інновацій у забезпеченні досягнення сталого розвитку суб'єктів господарювання [2].

Важливим для сучасних підприємств є дослідження принципів моделювання ризиків та екологічних викликів, що викладене в роботі Ю. О. Чалюк, де розглянуто ефекти зміни клімату, забруднення довкілля та карбонових викидів на ефективність функціонування сучасних підприємств. При цьому розглянуто, як саме математичні моделі можуть допомогти оцінити ризики та сформулювати стратегії адаптації до змін клімату [1].

Сучасні аспекти використання математичних моделей у вирішенні завдань сталого розвитку підприємств відображають складність та різноманітність викликів, які стоять перед сучасними бізнес-процесами. Насамперед, математичне моделювання сталого розвитку розширилося для врахування не тільки економічних аспектів, а й екологічних ризиків та впливу соціальних тенденцій в економічних системах.

Математичне моделювання відіграє важливу роль у процесі прийняття рішень в контексті сталого розвитку підприємств. Воно дозволяє аналізувати й оптимізувати виробничі процеси суб'єктів господарювання, враховуючи економічні, екологічні та соціальні аспекти. При цьому математичні моделі надають можливість структуризації великих обсягів даних та взаємозв'язків у системі, які складно аналізувати вручну. Вони допомагають виділити ключові фактори та визначити функціональні взаємодії між ними, що є важливим у вирішенні проблем сталого розвитку. З іншого боку, математичне моделювання надає змогу проводити сценарний аналіз та прогнозування різних варіантів розвитку підприємства в плановому періоді. А самі моделі дозволяють відобразити різні альтернативи стратегій, враховуючи змінність умов та ризики, пов'язані зі сталим розвитком. Це й допомагає вибрати найбільш оптимальний шлях досягнення сталого розвитку підприємства.

Література:

1. Чалюк Ю. О. Суспільство 5.0 у японській концепції кейданрен. *Mechanism of an Economic Regulation*. 2023. №1(99). С. 65-74.
2. Pohrishchuk B., Kolomiets T., Chaliuk Y., Yaremko I., Hromadska N. Modeling the application of anti-crisis management business introduction for the engineering sector of the economy. *International Journal of Safety & Security Engineering*. 2023.Vol. 13(2). P. 187-194.

*Тесленок Ірина Миколаївна,
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри
менеджменту,
Національний університет
«Запорізька політехніка»
ORCID: 0000-0002-8495-5167*

*Кривоноз Валерія Євгенівна,
магістр гр. ФЕУ-512м,
Національний університет
«Запорізька політехніка»
ORCID: 0009-0000-8297-8392*

ОРГАНІЗАЦІЯ АДАПТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМ КОМПЛЕКСОМ РЕГІОНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4599/>

Організація адаптивної системи управління промисловим комплексом регіону є важливим завданням для забезпечення сталого розвитку та конкурентоспроможності даного сектору економіки. Адаптивна система управління передбачає врахування змін у зовнішньому середовищі та швидке реагування на них, а також здатність пристосування. Основні етапи організації адаптивної системи управління промисловим комплексом регіону включають:

1. Аналіз зовнішнього середовища: визначення основних факторів, які впливають на промисловий комплекс регіону, таких як економічні, політичні, соціальні та технологічні. Для цього проводяться дослідження, аналіз тенденцій розвитку галузей промисловості, оцінка конкурентоспроможності та потенціалу регіону.

2. Визначення стратегії: на основі аналізу зовнішнього середовища формулюються стратегічні цілі та завдання для промислового комплексу регіону. Стратегія повинна враховувати потенціал регіону, його переваги та недоліки, а також потреби ринку та споживачів.

3. Організація структури управління: встановлюються механізми взаємодії між різними рівнями управління, створюються команди та робочі групи для реалізації стратегії. Важливо також забезпечити

ефективну комунікацію та обмін інформацією між всіма учасниками системи управління.

4. Впровадження механізмів контролю та оцінки: для забезпечення ефективності системи управління необхідно встановити механізми контролю за виконанням стратегічних цілей та оцінки результатів. Це може бути здійснено за допомогою ключових показників продуктивності, аудиту та моніторингу.

5. Постійне вдосконалення: адаптивна система управління передбачає постійне вдосконалення та корекцію стратегії на основі отриманих результатів та змін у зовнішньому середовищі. Важливо враховувати нові технології, тренди та потреби ринку, а також забезпечувати навчання та розвиток персоналу [5].

Організація адаптивної системи управління промисловим комплексом регіону допоможе підвищити ефективність його функціонування, забезпечити стале зростання та розвиток, а також зберегти конкурентоспроможність на ринку. Ми приходимо до висновку, що управління регіональним промисловим комплексом підпорядковується загальним економічним законам, аналогічно іншим сферам. Однак, ці закономірності розкриваються по-різному в залежності від конкретних соціально-економічних, ландшафтних і природних умов, які притаманні для даного регіону. Для того, щоб вивчити промисловий комплекс регіону з системного підходу і розуміти зміни, які відбуваються з часом, необхідно аналізувати різні типи зв'язків між суб'єктами комплексу. За такого підходу об'єкт управління розглядається як складна динамічна система, що складається з безлічі пов'язаних функціонально і взаємодіючих між собою підсистем [2].

Дослідження перехідних процесів в управлінні регіональним промисловим комплексом є особливо важливим в сучасних умовах. У минулому, за часів планової економіки, управління і функціонування промислового комплексу були стабільними, тому проблемам дослідження управлінських процесів у часи трансформації економіки регіону не відводилася належна увага. У зв'язку зі зміною умов, зміни показників системи регіонального промислового комплексу можна розглядати як перехідні процеси в діяльності об'єкта управління. Такі процеси відображаються на характеристиках ефективності функціонування системи [3].

На регіональному рівні спостерігається більш конкретне розподіл функцій між державним та господарським управлінням, при цьому органи господарського управління відрізняються значним різноманіттям. Особливо це стосується різних видів асоціацій, спілок, акціонерних товариств. Відповідні управлінські структури здійснюють функції як галузевої, так і міжгалузевої взаємодії господарюючих суб'єктів.

Отже, для досягнення економічної ефективності виробництва та подолання кризи в промисловості потрібно розробити ефективну систему управління регіональним промисловим виробництвом, а також поліпшити економічний механізм шляхом державного регулювання та вдосконалення економічних відносин між партнерами ПК.

Література:

1. Захарін С. В. Стратегія підвищення інвестиційної привабливості економіки України для іноземного капіталу / С. В. Захарін // Фінанси України. К., 2020. №12, С. 87-94.
2. Іщук Я. В. Економічна сутність видів економічної діяльності та завдання їх статистичного вивчення / Я. В. Іщук // Економіка та підприємництво. [Зб. наук. праць молодих вчених та аспірантів]. Вип. 7. К.: КНЕУ, 2021, С. 265-275.
3. Качан Є. П. Розміщення продуктивних сил України Розміщення продуктивних сил України: Підручник / Є. П. Качан, М. О. Ковтонюк, М. О. Петрига та ін.; за ред. Є. П. Качана. К.: Вища шк., 2018, 375 с.
4. Мерзляк А. В. Механізми державного управління іноземними інвестиціями: Монографія. К.: Вид-во УАДУ, 2022. 300 с.
5. Підгрушний Г. П. Промисловість і регіональний розвиток України (теорія та практика суспільно-географічного дослідження): автореф. дис. д-ра геогр. наук: 11.00.02 [Електронний ресурс] / Г. П. Підгрушний; НАН України. Ін-т географії. К., 2007. 40 с. укр. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2007/07pgpsgd.zip>.

*Хоптяр Андрій Юрійович,
кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри
туризму та готельно-
ресторанної справи
Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка*

*Ткач Діана Михайлівна,
студентка II курсу природничо-
економічного факультету
Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка*

*Ковальчук Юрій Юрійович,
студент II курсу природничо-
економічного факультету
Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка*

ГОТЕЛЬНА ІНДУСТРІЯ КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4580/>

Одним із системотворчих осередків індустрії гостинності в Україні є Кам'янець-Подільський, що справедливо носить назву «туристичної перлини Поділля». Своєму розвитку готельна і ресторанна інфраструктура в місті завдячує, передусім, сотням тисяч туристів, які щороку приїждять сюди. Впродовж останніх років відвідуваність туристів у Кам'янці-Подільському коливалася в діапазоні 160-240 тис. туристів на рік. Пікові показники відмічалися у 2008-2010 рр., а також у 2016-2017 рр. Зокрема у 2016 р. до Кам'янця з туристичною метою завітало 248 тис. осіб, що наразі є рекордним показником за останні 30 років. До повномасштабного вторгнення росії на територію України на початку 2022 р. щороку до Кам'янця також прибували тисячі іноземних туристів. Традиційно, найбільшим попитом у 2012-2021 рр. місто користувалось у польських мандрівників (бл. 60% від усіх іноземців), туристів з Німеччини (11%) та США (8%) [5]. Від 30 до 50 % прибулих туристів залишається у місті

принаймні на одну ночівлю, тобто користується послугами місцевих готелів чи аналогічних закладів розміщення.

Різноманітні регіональні аспекти розвитку готельно-ресторанної справи в Україні досліджує ціла низка науковців. Так, Г. П. Вітавська і В. М. Тупкало розглядають проблеми та тенденції розвитку готельного бізнесу в Україні, пропонують шляхи удосконалення системи управління готельним комплексом на базі стратегії розширення бізнесу, Ю. Я. Опанащук аналізує сучасні проблеми розвитку готельного господарства України, вирішення яких дозволить йому стати провідним фактором стимулювання туризму. Вивченню питань, пов'язаних з функціонуванням готелів та аналізом їх діяльності, присвячені роботи таких вчених, як І. О. Бланк, В. О. Василенко, Г. А. Яковлєв, Х. Віссема, В. Г. Герасимчук, У. Кінга, Г. А. Балашова, А. А. Мазаракі та інших. Окремі аспекти розвитку готельних підприємств розглядають вітчизняні і зарубіжні автори у своїх наукових працях В. А. Азар, Р. А. Браймер, О. П. Дурович, М. І. Кабушкін, В. І. Карсекін, В. О. Квартальнов, Н. М. Кузнєцова, Г. А. Папірян, Т. І. Ткаченко, Д. Уокер, О.Д. Чудновський. Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць, дана тема далека від наукового вичерпання. Таким чином, подальший аналіз тенденцій розвитку індустрії гостинності Кам'янці-Подільському є надзвичайно актуальним для визначення викликів та пріоритетів галузі в наступні роки.

Кам'янець-Подільський – місто з давніми традиціями гостинності. Перші відомості про заклади, що приймали подорожніх у місті, сягають XVII ст. Тоді у самому його центрі – на площі Польський ринок існував заїжджий «турецький» двір (хан), що займав три будівлі панів Лянцкоронського, Махновського і Конажевського. У XIX – на поч. XX ст. тут існувало 8 постійних дворів а також 4 готелі: першокласні «Belle vue», «Grand Hotel» та другокласні «Bristol», «Metropol». З приходом радянської влади у 1920-1950-х рр. тут функціонував лише один готель «Червоне Поділля». У 1960-1980-х рр. у місті збудували готель «Україна» та найбільший на той час готель «Смотрич». Також на околицях Кам'янця-Подільського з 1976 р. діяла туристична база «Подільська», яка була розрахована на прийом 700 гостей одночасно.

У 1990-2020 рр. з'явилися десятки нових підприємств готельного типу. Сьогодні у місті налічується 34 готелі або аналогічні заклади. Найбільшими є «7 Днів» (колишній готель Смотрич, 218 номерів), «Cleopatra» (понад 80 номерів), «Gala-hotel» (50 номерів), «Reikartz» (38 номерів), «Ксенія» (понад 30 номерів) та ін. 32 з 34 готельних підприємств міста за набором послуг та сервісом відповідають 2 або 3-зірковим готелям. 3-поміж них суттєвою популярністю користуються

3-зіркові готелі «7 Днів», «Gala-hotel», «Ксенія», «Гетьман», «Taras Bulba» та ін. Ціна у названих готелях та їх аналогах коливається від 900 грн. за стандартний двомісний номер до 2000 грн. за апартаменти¹.

Готелі «Cleopatra» та «Reikartz» представляють люксовий сегмент закладів у місті, за набором послуг в цілому відповідаючи 4-зірковим світовим стандартам. Ціни у таких закладах починаються від 1600 грн. за стандартний номер і сягають 4000 грн. за апартаменти.

Усі готельні заклади Кам'янця-Подільського є активними платниками туристичного збору, що допомагає наповнювати міський бюджет. Зокрема, у 2019 р. лише завдяки прямому туристичному збору з 34 готелів бюджет міста поповнювався на майже 1 000 000 грн.

Загалом, у наш час готельна індустрія Кам'янця-Подільського демонструє постійне зростання, хоча й зберігає значний нереалізований потенціал. Сумарна місткість засобів розміщення Кам'янця-Подільського, основну питому вагу якої складають заклади готельного типу, дозволяє обслуговувати бл. 3 тис. туристів щодобово та бл. 1 млн осіб щорічно. Однак, в останні «допандемійні» роки туристична відвідуваність Кам'янця-Подільського коливалася на рівні 190-210 тис. Звісно, сезонний характер туризму в Кам'янці передбачає значні перепади туристичного потоку в залежності від пори року, адже місцевий туристичний сезон триває лише 6 місяців. Але і у високий сезон (травень-жовтень), заповнюваність номерного фонду закладів розміщення рідко перевищувала 55-60%. Загалом, середньорічний показник заповнюваності готелів у місті коливається на рівні 30-35 % номерного фонду.

Незважаючи на доволі скромні показники щодо заповнюваності номерного фонду, готельна індустрія Кам'янця-Подільського продовжує розвиватися навіть після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну. Найновіший готель – «Dynasty» відкрився у місті влітку 2023 р.

Підсумовуючи все вищезазначене, можна констатувати, що готельна індустрія Кам'янця-Подільського має давню та багату історію, яка продовжує творитися й сьогодні. Наприкінці 2023 р. у місті продовжує працювати понад 30 готелів, які функціонують в умовах негативних наслідків від пандемії «Covid-19» та триваючої російської агресії проти України. Разом з тим, індустрія гостинності міста має значний нереалізований потенціал, який, за сприятливих обставин може бути реалізований в середньостроковій та довгостроковій перспективі.

¹ Ціни вказані станом на листопад 2023 р.

Література:

- 1) Баженова С. Е. Сучасний стан туристичної галузі в Хмельницькій області / С. Е. Баженова // Вісн. Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Економічні науки, 2013. – Вип. 8. – С. 314-315.
- 2) Заклади гостинності Кам'янця-Подільського [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.booking.com/city/ua/kamyanets-podilskyu.uk.html>.
- 3) Кам'янець туристичний: статистика іноземних туристів [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.3849.com.ua/news/1918681/kamianec-turisticnij-statistika-inozemnih-turistiv>.
- 4) Новий туристичний сезон у Кам'янці-Подільському проходитиме під трендом прозорості сплати податків готельєрами та рестораторами [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://km.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/370083.html>.
- 5) Перспективи розвитку туризму Хмельницької області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tourism-book.com/books/book42/chapter-1451/>
- 6) Розвиток туристичного бізнесу регіону : [навч. посіб.] / за ред. І. М. Школи. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2007. – 292 с.
- 7) Стало відомо скільки туристів відвідали Кам'янець за 2018 рік [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://kp.20minut.ua/Podii/stalo-vidomo-skilki-turistiv-vidvidali-kamyanets-za-2018-rik-10738856.html>.
- 8) Турбаза "Подоланка" [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://kamenec.livejournal.com/77820.html>.
- 9) Туристична газуль Кам'янця-Подільського, як один із факторів сталого розвитку міста [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://auc.org.ua/sites/default/files/3_savchuk_turyzm_kamyanec-podilskyu-11.pdf.
- 10) Туристичний барометр України 2009-2019 [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://nto.ua/assets/files/ntou-statistics-barometer-2019.pdf>.
- 11) Хмельниччина туристична: історико-культурні, природногеографічні та економічні аспекти розвитку : [колективна монографія] / за ред. С. А. Копилова (гол. ред.), С. Е. Баженової (наук. ред.)). – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2015. – Розд. 7. – С. 120-149.

*Швець Катерина Віталіївна,
здобувачка першого
(бакалаврського) рівня
вищої освіти, Хмельницький
університет управління та права
імені Леоніда Юзькова
ORCID: 0000-0002-5543-6958*

*Науковий керівник:
Кравець Ірина Михайлівна,
кандидатка економічних наук,
доцентка, Хмельницький
університет управління та права
імені Леоніда Юзькова*

ПРОЦЕСИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ШЛЮБНИХ СТОСУНКІВ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4611/>

Шлюб – це форма людських взаємовідносин, яка історично зумовлена суспільством. Метою укладення шлюбу є спільне проживання, створення спільної власності, а головне – це створення сім'ї та народження у ній дітей. Традиційно прийнято вважати, що сім'я – це найбільша цінність, проте зважаючи на сучасні тенденції, особливості трансформації та функціонування шлюбу, можна спостерігати занепад інституту сім'ї.

Перш за все слід зазначити основні особливості традиційного для нас шлюбу в Україні: високий кількісний показник укладання шлюбів (90 % населення до 30-35 років уже перебувають або перебували у шлюбі, а це свідчить про те, що для українців не характерна позашлюбна самотність); середній шлюбний вік чоловіків вищий за середній шлюбний вік жінок; для українців характерні більш ранні шлюби (середній шлюбний вік серед двох статей – 23, 5 років); з 70-х років у Україні збереглася своєрідна модель демографічної поведінки – «легкий» вступ до шлюбу та «легкий» вихід з нього [1].

В Україні завжди можна було спостерігати вкрай «традиційну модель поведінки» стосовно шлюбів: одруження у ранньому віці, менше незареєстрованих шлюбів, а в подальшому вищий рівень народжуваності та менший рівень розлучуваності. Проте під впливом глобалізаційних

процесів, внутрішніх трансформацій суспільство поступово віддаляється від традиційності і переживає зміни у шлюбних відносинах. Особливий вплив на нашу шлюбну культуру має шлюбний лібералізм Європи. З кожним новим поколінням він приваблює все більше й більше своїм, на відміну від «легкого» традиційного ставлення до шлюбу, «серйозним» нетиповим для українців. Ця трансформація спостерігається у таких тенденціях: поступове підвищення вікових показників укладання шлюбу, скорочення ранніх шлюбів, збільшення кількості укладених шлюбів після 30 років, в загальній тенденції коливання рівня розлучення, укладення шлюбів з іноземцями та зростання кількості незареєстрованих шлюбів [2].

Головними чинниками, що впливають на трансформацію традиційної сім'ї є: поширення ідей гендерної рівності та економічної незалежності жінок, скасування правової дискримінації народжених дітей поза шлюбом, розширення асортименту споживчих товарів, які спрощують життя самотнім людям, відсутність втручання держави у сферу особистого життя, підвищення середнього віку вступу до шлюбу, «репродуктивна революція». Зазначене формує коло чинників появи та поширення ряду таких негативних явищ, як: розкута дошлюбна поведінка, перевага раціональних та матеріальних мотивів вступу до шлюбу, зміна якісних показників сім'ї – закритість, дисгармонійність, дезінтегрованість установок на лідерство (не вміння поділити ролі у родині), скарги на сексуальні дисфункції та, в кінці кінців, погіршення відносин дітей з батьками. Усі ці явища шкодять стабільності шлюбів, що, у свою чергу, призводить до зростання кількості розлучень. Тож, слід розуміти, що ці нові цінності та орієнтації хоч закріплюють ідеали шлюбу, який заснований на коханні, проте вони ніяким чином не сприяють міцності шлюбного життя. Як наслідок, спостерігається зростання розлучуваності, що супроводжуються болісними та стресовими подіями, які негативно впливають не тільки на партнерів, а й на їхніх дітей [3, 4].

У розв'язанні цієї проблеми, на нашу думку, надважливим є, перш за все, проведення просвітницької діяльності у суспільстві, яка пов'язана з донесенням до молоді, населення в цілому, ідей важливості інституту шлюбу та сім'ї, формування їх цінності та розуміння необхідності зміцнення шлюбів в Україні. Наступним важливим кроком у цьому питанні є вдосконалення шлюбної політики та законодавства. Необхідно підвищити рівень захисту прав дітей у шлюбі та сім'ї, а також забезпечити родини підтримкою у вигляді підвищення розміру пільг та допомог на

дітей. Необхідно сприяти підвищенню рівня економічної безпеки сімей, зокрема, шляхом створення нових робочих місць, підвищення рівня заробітної плати, забезпечення доступу до якісної освіти та охорони здоров'я. Щодо конкретних заходів, які можна вжити для зміцнення шлюбів в Україні, можна виділити такі: введення обов'язкової підготовки до шлюбу для молодих людей. Така підготовка повинна охоплювати: навчання основам сімейного життя, вирішення конфліктних ситуацій, виховання дітей; створення мережі центрів сімейного консультування та підтримки, які можуть надавати кваліфіковану консультативну допомогу сім'ям, що зіткнулися з труднощами у відносинах; залучення громадських організацій до роботи з сім'ями, зокрема у напрямі проведення просвітницької роботи, сприяння розвитку сімейних цінностей у суспільстві.

Отже, можемо зробити висновок, що сучасні тенденції шлюбу свідчать про порушення шлюбно-сімейних цінностей в українському суспільстві. Тож потрібно працювати над поверненням тенденцій шлюбності до традиційного русла, що є нелегким завданням, яке вимагатиме зусиль з боку всіх верств суспільства. Однак, якщо вжити комплекс заходів, які будуть спрямовані на підвищення рівня освіти, економічної безпеки та соціальної підтримки сімей, то можна досягти значних результатів у цій царині.

Література:

1. Слюсар Л. Еволюція шлюбу в Україні: XVII – початок XX сторіччя. *Вісник демографічних проблем та тенденцій*. 2011. С. 62-72;
2. Глазунов С. Проблеми формування та розвитку шлюбно-сімейного способу життя сучасні молоді. URL: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2011/Psihologia/78560.doc.htm
3. Ляшенко Н. Сучасні альтернативні форми шлюбу. URL: <http://web.kpi.kharkov.ua>;
4. Слюсар Л. Соціологія кохання: як українці одружуються та чому розводяться. Сьогодні. 2018. URL: <https://ukraine.segodaya.ua/ua/ukraine/sociologiya-lyubvi-kak-ukraincy-zaklyuchayut-braki-i-pochemu-razvodyatsya-1113755.html>

*Шпак Яна Олександрівна,
здобувачка першого
(бакалаврського) рівня
вищої освіти, Державний
податковий університет*

*Науковий керівник:
Теліщук Мирослава Миколаївна,
старший викладач кафедри
економічної політики та
сталого розвитку, Державний
податковий університет*

ВПЛИВ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4613/>

Епоха активного розвитку світової економіки породжує необхідність пошуку нових способів для забезпечення умов успішного суспільного прогресу. Це досягається через впровадження економічних змін, які ґрунтуються на перетвореннях в інституційній сфері. Вчені як із-за кордону, так і в Україні присвятили свої дослідження питанню формування інституційного оточення та його впливу на соціально-економічні процеси.

Визначення, запропоноване Д. Нортон і Л. Девісом, описує інституційне середовище як комплекс фундаментальних політичних, соціальних і юридичних правил, що становлять основу для виробництва, обміну, розподілу і споживання обмежених ресурсів [1, с. 145].

Рівень розвитку інституціонального середовища відіграє велику роль у впливі на економічні процеси через поліпшення ефективності обігу товарів і грошей та надання суб'єктам ринку широкого спектру послуг, що створюють сприятливі умови для виробництва та господарської діяльності.

В економічній науці виокремлюють інституціональні складові макроекономічного характеру, такі як науково-технічні, фінансові, інвестиційні та соціальні. До цих складових також належать заходи, спрямовані на покращення управління на різних рівнях економічного середовища.

Ці складові суттєво впливають на ефективність діяльності ринкових учасників та на підвищення їх конкурентоздатності. Вони пов'язані з управлінням та регулюванням окремих секторів економіки.

Сучасна Україна, незважаючи на проблему нерівноваги в структурі економіки, має амбіції досягти значного просування у соціально-економічному розвитку й підвищити свої позиції у світових рейтингах. Ці цілі визначають стратегічний курс щодо функціонування інституційного середовища у двох основних напрямках. Перший напрямок – вирішення нерівностей у ключових характеристиках національної економічної системи, а другий – сприяння прогресивному структурному оновленню, включаючи перехід до постіндустріального суспільства та досягнення основних цілей сталого розвитку [2, с. 31].

При оцінці інституційного середовища в Україні важливо зазначити наявні проблеми майже у всіх аспектах адміністративної, політичної, організаційно-правової, фінансово-монетарної політики. Причинами цього є високий рівень корупції, недостатня прозорість інституцій, непередбачуваність урядової політики та недоліки у захисті прав власності.

Висока відповідність законодавства в країні є важливим фактором для успішного інституційного середовища. Цю взаємозв'язок можна пояснити так: чим вище рівень виконання законів, тим ефективніше інституційне оточення в країні, що сприяє прискоренню темпів економічного зростання [3, с. 155].

В Україні акцент на інституційну модернізацію сьогодні фокусується на боротьбі з корупцією, чий високий рівень призводить до зміцнення тіньових процесів в економіці та значних соціально-економічних втрат. Наприклад, розмір нелегального сектору, відомого як «Тіньова економіка», становить 50% ВВП країни. Розповсюдження корупції зумовлене не лише слабким розвитком демократичних інститутів та громадянського суспільства, але й неохочістю уряду проводити реформи, оскільки це може призвести до втрати можливостей отримання адміністративних переваг [4, с. 142].

Спираючись на те, що ефективність національної економіки залежить від якості інституційного середовища, потрібно покращити це середовище. Для досягнення цієї мети слід вжити такі заходи:

1. Аналіз інституційних складових макроекономічного рівня. Це дозволить визначити найбільш проблемні напрямки інституційних перетворень і розробити підходи до їх вирішення.

2. Розвиток державних інститутів з використанням регуляторних методів. Це може включати монетарні та фінансові інструменти для підтримки економіки.

3. Удосконалення ринкових механізмів. Це охоплює регулювання валютних курсів та процентних ставок, а також стабілізацію на основі розвитку інфраструктури.

4. Розвиток інститутів, що орієнтовані на соціальну сферу. Тут важливо подолати бідність, підтримати населення та підвищити рівень життя.

5. Впровадження інновацій через привертання інвестицій в економіку. Це допоможе стимулювати розвиток суспільства.

Отже, сьогодні інституційне середовище має величезний вплив на економічний розвиток, більший, ніж будь-коли раніше. Вирішення основних проблем, які існують у цьому середовищі, стає критичним на цьому етапі, оскільки рівень розвитку економіки та суспільства держави визначається якістю її інституційної структури.

Література:

1. Васильців Т. Г. Удосконалення інституційного середовища розвитку малого бізнесу в малих містах. *Стратегічні пріоритети*. 2009. № 3 (12). 184-190 с.
2. Васіна А. Ю. Аспекти моделювання інституційного середовища структурної модернізації національної економіки: *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. № 22. 40-45 с.
3. Ткач А. А. Інституціональна економіка. Нова інституціональна економічна теорія : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури. 2007. 304 с.
4. Шевчук Ж. А. Проблеми розвитку інституційного середовища в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 6. 141-144 с.

*Ганзевич Вадим Володимирович,
курсант 3-го курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності
Одеського державного
університету внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Паламарчук Галина Вікторівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики
Одеського державного
університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4606/>

Військовий стан є винятковим періодом в історії країни, коли набувають певної специфічності умови життя населення, норми національного законодавства та порядок проведення певних процесуальних дій. Однією таких є огляд місць подій, який відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки та встановленні обставин подій. Тож, слід виділити певні особливості огляду місця події під час військового стану.

1. Загальні принципи огляду. Огляд місця події залишається ключовим етапом розслідування в умовах військового стану, але він піддається певним модифікаціям. Зокрема, тут слід звертати особливу увагу на безпеку оглядачів, враховуючи потенційні загрози, пов'язані зі зброєю та вибуховими речовинами.

2. Технічні аспекти огляду. Умови військового стану можуть створювати технічні виклики для проведення огляду місця події. Тут важливим є забезпечення доступу до необхідних ресурсів, таких як транспорт, спеціальне обладнання та комунікаційні засоби, виявляється додатково важливим у таких умовах.

3. Координація з іншими службами. Огляд місця події під час військового стану часто вимагає тісної координації з різними службами безпеки та оборони. Тому взаємодія з військовими, поліцією, медичними та іншими службами є необхідною для ефективного вирішення ситуації.

4. Експертний підхід до збору доказів. Огляд місця події під час військового стану вимагає високого рівня експертизи в роботі зі збором та аналізом доказів. Саме через це експерти, які займаються встановленням обставин на місцях воєнних злочинних дій, повинні мати максимально глибокі знання у галузі військової техніки, тактики та стратегії, щоб правильно інтерпретувати події та обставини.

5. Збереження доказів. З урахуванням можливих руйнувань та змін у місцях подій, важливим аспектом огляду є ефективне збереження доказів. Тому повинно бути задано в максимальній мірі використання технологій для фотографування, відеозапису та створення детальних документаційних звітів є критичним для подальшого розслідування.

6. Взаємодія з громадськістю. В умовах військового стану важливо пам'ятати про взаємодію з громадськістю. Залучення свідків, отримання інформації від місцевого населення та надання звіту громадськості є ключовими елементами професійного огляду.

З наведених аспектів можна зробити **висновок**, що огляд місця події в умовах військового стану вимагає специфічних навичок, технічних засобів та максимальної координації. Держава в такий період має максимально подбати про забезпечення безпеки оглядачів. Висока експертиза та взаємодія з різними службами є важливими елементами успішного огляду. Важливим аспектом є й ефективне збереження доказів та взаємодія з громадськістю, що грає вирішальну роль у процесі розслідування та забезпеченні встановлення подій та справедливості.

*Домашова Софія Костянтинівна,
курсант 211 навчального взводу
Херсонського факультету
Одеського державного
університету внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Шерстюк Ганна Миколаївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
загальноправових дисциплін
Херсонського факультету
Одеського державного
університету внутрішніх справ*

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4586/>

Згідно з положеннями ст. 1 ЗУ «Про Національну поліцію України» Національна поліція це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1]. Поліція повсякчас взаємодіє з різними органами державної влади та громадськістю для забезпечення виконання своїх основних завдань, таких як протидія злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку [1].

Отже, метою дослідження є аналіз таких взаємовідносин і з'ясування доцільності їх існування та складнощів реалізації в умовах розбудови сучасної України.

Поняття органів місцевого самоврядування визначається в Конституції України та ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні», як гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [2].

Варто визначити, насамперед, предмет взаємодії поліції з органами місцевого самоврядування, яким першочергово є охорона публічної безпеки та порядку. Нажаль, наразі офіційне тлумачення поняття публічної безпеки і порядку відсутнє, але досліджуючи праці науковців

та нормативно-правові акти, можемо зробити висновок, що всі доступні нам визначення цього поняття об'єднує те, що відносини врегульовані правовими та соціальними нормами покладено в основу взаємодії поліції з органами місцевого самоврядування [3, с. 380].

Забезпечення порядку та злагодженої роботи поліції з органами місцевого самоврядування є основною метою взаємодії Національної поліції з органами місцевого самоврядування. Без якісно врегульованої взаємодії поліції та органів місцевого самоврядування неможливо досягти поставлених цілей протидії злочинності та охорони публічної безпеки та порядку. Саме чітко узгоджені дії щодо мети, методів, спільних дій та заходів передують виконанню основних цілей та завдань покладених на Національну поліцію України.

Взаємодія сторін реалізується на основі принципів законності, чіткому додержанню регламенту при спільній роботі, самостійності органів при виконанні завдань, наданих їм законодавством України, процесуальної незалежності та узгодженості дій.

Механізм взаємодії між поліцією та органами місцевого самоврядування включає в себе організацію; реалізацію; подальше управління та регулювання процесу взаємодії [4, с. 54]. У механізмі забезпечення правопорядку беруть участь всі органи публічної влади, але основне навантаження беруть правоохоронні структури.

Отже, вважаємо за необхідно дослідити основні напрями взаємодії Національної поліції та органів місцевого самоврядування.

Так, насамперед поліція постійно інформує органи державної влади та органи місцевого самоврядування про свою роботу та правопорушення вчинені на підпорядкованій території, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку. (Ч. 2 ст. 9 Закону України “Про Національну поліцію”)

Посилаючись на принцип відкритості та прозорості в роботі органів Національної поліції, ми знаємо, що керівник органу поліції повинен звітувати перед органами державної влади та органами місцевого самоврядування про стан своєї роботи.

Крім того, органи місцевого самоврядування надають допомогу поліції в зберіганні публічної безпеки та порядку та протидії злочинності, яка проявляється в інформуванні органів Національної поліції про вчинені злочини або / та про ті, які готуються, сприянні у виявленні та розкритті злочинів, розшуку осіб, які їх вчинили, захисті інтересів держави тощо.

Також слід відмітити й інші організаційно-правові форми, в яких поліція разом з органами місцевого самоврядування здійснює свої повноваження, до яких відносяться підготовка та прийняття спільних відомчих нормативних актів; розробка та реалізація спільних планів щодо забезпечення публічної безпеки і порядку та протидії злочинності; проведення спільних засідань колегій, семінарів, конференцій, практичних занять щодо забезпечення публічної безпеки і порядку та протидії злочинності [6, с. 34].

Отже, підсумовуючи наведене, можемо відмітити плідну співпрацю Національної поліції України та органів місцевого самоврядування, яка спрямована на здійснення основних завдань щодо охорони публічної безпеки та порядку, протидії злочинності тощо з метою взаємодопомоги й об'єднання зусиль для успішного вирішення спільних завдань взаємодопомоги й об'єднання зусиль для успішного вирішення спільних завдань, що ґрунтується на наданих законом повноваженнях кожної зі сторін.

Таким чином, вбачаємо, що дослідження і аналіз методів взаємодії таких двох надзвичайно важливих для суспільства органів для вдосконалення засобів інформування, звітування, здійснення контролю, проведення консультацій, надання допомоги в зберіганні публічної безпеки та порядку та протидії злочинності тощо є надзвичайно важливим завданням для проведення подальшої наукової роботи, оскільки від її рівня залежить якість нормотворчості, що є запорукою належної взаємодії Національної поліції та органів місцевого самоврядування в сучасній Україні.

Література:

1. "Про Національну поліцію України", Закон України : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII : станом на 5 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
2. «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР : станом на 3 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Корнієнко М. В. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №1. с. 379-384.

4. Новіченко А. В. ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ. *Європейські перспективи*. 2022. №1. с. 52-57.
5. Барба, В. Є. (2018). Нормативно-правове регулювання взаємодії територіальних підрозділів Національної поліції та органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку. *Lex Portus*, 3, 69-83. URL <https://doi.org/10.26886/2524-101X.3.2018.5>
6. Білоус-Осінь Т. І., Біла-Тюріна Ю. З., Сандул Я. М. ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З ПУБЛІЧНИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ. *Навчально-методичний посібник*. 2019. с. 57.

*Іванова Богдана Денисівна,
студентка магістратури
Університету митної справи
та фінансів*

*Науковий керівник:
Батраченко Тетяна Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
доцент в.о. завідувача кафедри
правоохоронної діяльності
Університету митної справи
та фінансів*

**ЩОДО ВРАХУВАННЯ СТУПЕНЮ ЧІТКОСТІ ТА ЗРОЗУМІЛОСТІ
ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРИ ВИЗНАЧЕННІ УМИСЛУ
ПІД ЧАС КВАЛІФІКАЦІЇ ДІЙ ОСОБИ ЗА СТ.212
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4588/>

Статтею 212 Кримінального кодексу України (надалі – КК України) передбачено кримінальну відповідальність за умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Обов'язковим елементом складу даного кримінального правопорушення є вина у формі прямого умислу, а диспозиція даної норми є бланкетною (відсилає до норм податкового законодавства) Згідно ч.2. ст. 24 КК України, прямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії

або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання [1].

Тому, для правильної кваліфікації за ст. 212 КК України необхідно дослідити як пов'язана можливість усвідомлення особою суспільної небезпеки діяння та передбачення його суспільно-небезпечних наслідків зі ступенем чіткості та зрозумілості податкового законодавства.

Об'єктивна сторона досліджуваного кримінального правопорушення полягає в ухиленні від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) – діяння, та недоотриманні даних платежів державним та/або місцевим бюджетом в обсязі, встановленому податковим законодавством України – наслідок.

Виходячи з наведеного, суспільна небезпечність таких діянь та наслідків безпосередньо впливає з існування обов'язку сплачувати податок чи збір, а відсутність такого обов'язку виключає суспільну небезпеку.

Отже, необхідною умовою для кваліфікації діяння за ст. 212 КК України є чітке усвідомлення особою наявності зобов'язання зі сплати податку, збору (обов'язкових платежів). Водночас можливість такого усвідомлення прямо залежить від чіткості та зрозумілості норм податкового законодавства, що встановлюють такий обов'язок. За відсутності чітко та зрозуміло сформульованого обов'язку неможливо точно зрозуміти зміст його та порядок його виконання.

Такий підхід, зокрема, узгоджується з приписом п.п. 4.1.4. п. 4.1. ст. 4 Податкового кодексу України, що встановлює презумпцію правомірності рішень платника податків в разі якщо податкове законодавство припускає неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платника податків [2].

Крім того, Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду в постанові від 18.01.2022 року по справі №711/1481/20 висловив наступну правову позицію: *«... несплата податку або сплата його в меншій сумі, ніж передбачено відповідними законодавчими положеннями, сама по собі не є достатньою підставою для визнання особи винуватою у вчиненні злочину, передбаченого ст. 212 КК України. Для кваліфікації дій особи як ухилення від сплати податку у значенні цього положення сторона обвинувачення має довести прямий умисел особи, тобто що особа розуміла наявність в неї обов'язку сплатити податок у певному розмірі,*

який вона свідомо не виконала шляхом вчинення дій, спрямованих на ухилення від виконання такого обов'язку...» [3].

Щодо необхідності дотримання вимог щодо чіткості та зрозумілості закону наголошує також практика Європейського суду з прав людини. Так, у справі «Гешмен і Герруп проти Сполученого Королівства» (рішення від 25 листопада 1999 р.) Суд вказав, що однією з вимог, яка впливає зі словосполучення «встановлений законом», є передбачуваність. Норму не можна вважати «законом», якщо вона не сформульована достатньо чітко, що дає особі можливість керуватися цією нормою у своїх діях [4].

Виходячи з викладеного, при кваліфікації діяння особи за ст. 212 КК України слід враховувати, що сторона обвинувачення має довести прямий умисел особи, а саме розуміння наявності в неї обов'язку щодо сплати податку чи збору в певному розмірі, який вона свідомо не виконала. При цьому, прямий умисел не може мати місця у разі якщо податкове законодавство не відповідає критерію чіткості та зрозумілості, що породжує множинне трактування прав та обов'язків платника податків.

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>;
2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.07.2023 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>;
3. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 18.01.2022 року по справі №711/1481/20 / URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102634456>;
4. Рішення Європейського суду з прав людини від 25 листопада 1999 р. у справі «Гешмен і Герруп проти Сполученого Королівства» / URL: https://ips.ligazakon.net/document/so0564?ed=1999_11_25.

*Кабакчей Іван Андрійович,
курсант 3-го курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності
Одеського державного
університету внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Паламарчук Галина Вікторівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики
Одеського державного
університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4607/>

Неповнолітні залучаються до сфери кримінального судочинства і підлягають допиту як обвинувачені, потерпілі, свідки. Їх допит має процесуальні і тактичні особливості.

Згідно у ст. 6 Сімейного кодексу України визначено, що малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років. Неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [1].

Під час допиту малолітньої або неповнолітньої особи застосовуються загальні правила, встановлені ст. 224 КПК, і одночасно правила, що встановлені вимогами ст. 226 КПК, які й розкривають окремі особливості слідчої дії [2].

Слідчому треба встановити психологічний контакт з дитиною. Встановлення психологічного контакту може дати позитивний результат і створити безконфліктну ситуацію під час допиту. Після цього слідчий обирає лінію поведінки стосовно неповнолітнього та малолітнього допитуваного. Присутність на допиті педагога спрямована головним чином на отримання від неповнолітнього повних і правдивих показань. Участь же в допиті лікаря необхідна в разі відсталості неповнолітнього у фізичному чи розумовому розвитку або у разі його захворювання. Педагог, і лікар повинні володіти спеціальними знаннями в галузі дитячої та юнацької психології і мати в цій галузі достатній стаж роботи [3]. Про присутність на допиті батьків чи інших законних представників неповнолітнього слід клопотати лише у разі якщо вони мають позитивний

вплив на неповнолітнього і останній у їх присутності легше йде на контакт і не соромиться розповідати про обставини справи та відповідати на поставлені запитання.

Таким чином, проведення допиту для малолітньої або неповнолітньої особи незвична обстановка допиту, характер і зміст запитань, які ставлять перед ними і потреба формулювання відповідей, які не можуть спиратися на достатній життєвий досвід такої особи, становить значні труднощі і викликає швидко психологічну втому, надто у випадках, якщо предмет допиту може негативно вплинути на психіку, торкається особистих інтересів та прав допитуваної особи. Через всі ці обставини допит малолітніх та неповнолітніх осіб повинен в обов'язковій формі проводитись за особливою методикою.

Література:

1. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n871>
2. Кримінально-процесуальний кодекс: Закон України №4651-VI від 13.04.2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20120413>
3. Певна О. Особливості проведення допиту неповнолітнього. <https://advokat-narodu.com/blog/semeinoe-pravo/osoblivosti-provedennia-dopitu-nepovnolitnyogo-v-rezimi-videokonferenciyi-pid-cas-distanciinogo-dosudovogo-rozsliduvannia>.

*Казанцев Сергій Володимирович,
асистент кафедри
цивільного права Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЧАСТКА У СКЛАДЕНОМУ КАПІТАЛІ КОМАНДИТНОГО ТОВАРИСТВА ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4617/>

В цивільно-правовій науці та судовій практиці багато років висловлювалися різні думки щодо правової природи частки у складеному капіталі командитного товариства. Зокрема, не було єдності в розумінні належності частки до спільної сумісної власності подружжя чи до особистої приватної власності подружжя-учасника товариства.

На декілька років усталеною вважалася правова позиція, висловлена Верховним судом у справі № 569/6236/16-ц [3, с. 8]. Аргументація цієї позиції зводилася до наступного:

У разі передання подружжям свого майна для здійснення підприємницької діяльності шляхом участі одного з них у заснуванні господарського товариства, це майно належить зазначеному товариству на праві власності, подружжя набуває відповідне майнове право, яке реалізується одним із подружжя (засновником) шляхом участі в управлінні товариством, а другий із подружжя набуває право вимоги виплати йому певних сум у разі поділу майна між подружжям. Тобто частка в статутному капіталі господарського товариства не є спільною власністю подружжя, корпоративні права одного з подружжя-учасника товариства належать виключно йому, тільки він має право розпоряджання ними без згоди дружини.

Але вже через три роки у постанові у справі № 916/2813/18 Велика Палата Верховного Суду вказала [5, с. 6], що вважає за необхідне відступити від висновків Верховного Суду України, викладених у постанові Верховного Суду від 10.10.2018 у справі № 569/6236/16-ц [3, с. 8] та від 12.11.2019 у справі № 918/598/18 [4, с. 6], що частка в статутному капіталі, яка придбана за спільні кошти подружжя, не є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя та може бути відчужена одним з них без згоди іншого.

У стислому вигляді мотиви такого висновку наступні:

У Сімейному Кодексі України [2, ст. 60] закріплено, що майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності. Таке ж положення містить стаття 368 ЦК України [1, ст. 368].

Зазначені норми закону встановлюють презумпцію спільності права власності подружжя на майно, яке набуте ними в період шлюбу. Ця презумпція може бути спростована й один з подружжя може оспорювати поширення правового режиму спільного сумісного майна на певний об'єкт, у тому числі в судовому порядку.

За вимогами частин першої, другої та четвертої статті 369 ЦК України [1, ст. 369] співвласники майна, що є у спільній сумісній власності, володіють і користуються ним спільно, якщо інше не встановлено домовленістю між ними. Розпоряджання майном, що є у спільній сумісній власності, здійснюється за згодою всіх співвласників,

якщо інше не встановлено законом. Аналогічне правило встановлене і у статті 65 СК України [2, ст. 65].

Аналіз наведених положень закону, які визначають порядок розпорядження майном, що знаходиться у спільній сумісній власності подружжя, зокрема, часткою в статутному (складеному) капіталі господарського товариства дозволяє дійти висновку, що чоловік та дружина розпоряджаються цим майном за взаємною згодою, наявність якої презюмується при укладенні договорів одним з подружжя.

Все ж, не погоджуючись з наведеною правовою позицією вищої судової інстанції країни, спробуємо навести деякі аргументи на користь протилежної думки.

Корпоративні відносини між засновником (учасником) та товариством будуються через посередництво додаткового специфічного об'єкту – частки у статутному капіталі у ТОВ та ТДВ, частки у складеному капіталі у командитному товаристві, паю у виробничому кооперативі та акції в АТ. Цей об'єкт виступає джерелом корпоративних прав, які, у свою чергу, належать особі, що має право на цей об'єкт.

Можна дійти висновку про дуалізм прав на об'єкт та прав з нього щодо інших об'єктів – носіїв корпоративних прав – часток у статутному (складеному капіталі) та паїв. Зазначена вище здатність вказаних носіїв корпоративних прав бути об'єктом правочинів (оборотоздатність) дозволяє безумовно віднести їх до об'єктів цивільних прав. Цікавим є питання класифікації часток у статутному (складеному капіталі) та паїв як об'єктів цивільних прав. Як вже було зазначено, змістом корпоративних прав, що впливають із зазначених об'єктів, є майнові права, такі як, зокрема, право на отримання частини прибутку від діяльності товариства, право на одержання майна в натурі у випадку виходу зі складу товариства тощо, а також особисті немайнові права – право участі в управлінні товариством, право одержувати інформацію про діяльність товариства у порядку, встановленому установчим документом та інші [1, ст. 116]. Чинне законодавство вважає майнові права та їх сукупність з іншими об'єктами особливим об'єктом цивільних прав – майном [1, ч. 1 ст. 190].

Не менш цікавим є питання про можливість застосування інститутів речового права до такого об'єкту – носія корпоративних прав, як частка у статутному (складеному) капіталі товариства, акція чи пай. Вирішення питання про титул, на якому учасникові інших підприємницьких товариств належить частка у статутному (складеному) капіталі товариства чи пай, уявляється більш складним. З одного боку, об'єктом речового

права (та насамперед права власності) за визначенням, а priori, є річ. Річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки [1, ст. 179], а частка у статутному (складеному) капіталі та пай не є річчю оскільки не має матеріального втілення, не є предметом матеріального світу. Майнове право за класичною цивілістичною доктриною не може слугувати об'єктом права речового. Можна вести мову лише про те, що особа є суб'єктом майнового (чи особистого немайнового права), чи взаємопов'язаного комплексу таких прав (корпоративного права). З іншого боку, класичній доктрині протистоїть норма закону, ч. 2 ст. 190 ЦК, яка встановила певну правову фікцію, прямо розповсюдивши на майнові права режим неспоживної речі.

Відтак, такі об'єкти прав, як частки у статутному (складеному) капіталі та паї, належать учасникам підприємницького товариства на речовому праві – на праві власності. З наведеного випливає важливий висновок про трансформацію права власності засновника (учасника) підприємницького товариства на об'єкти, внесені ним до капіталу товариства у якості вкладу, у право власності учасника на об'єкт – носій та джерело корпоративних прав (частка у статутному (складеному) капіталі, акція чи пай), а з нього, як ціль, у певні корпоративні права.

При цьому слід зробити застереження про те, що корпоративні права не можуть виступати самотійними, окремими від частки, акції, паю об'єктами цивільних прав. Ці права можуть передаватися учасником товариства іншій особі за умов передання їй об'єкта – носія корпоративних прав.

З огляду на те, що корпоративні права є втіленими у частці (паї) у статутному (складеному, пайовому) капіталі та впливають з права на частку, корпоративними правами наділяється виключно та особа, яка прийняла участь у створенні товариства чи приєдналася до вже існуючого товариства та, відповідно, має право власності на частку у статутному (складеному, пайовому) капіталі цього товариства. Тобто саме ця особа перебуває з товариством у правовому зв'язку як його учасник. Ніяка інша особа прав учасника товариства мати не може. Це в повній мірі відноситься і до тих осіб, які хоча і знаходяться у правовому зв'язку з учасником товариства, але такому, що лежить за межами корпоративних відносин, наприклад, впливає зі шлюбу, де одним з подружжя є учасник товариства. Інше тлумачення зазначених відносин вело б до парадоксального висновку, що якщо допустити можливість існування спільної власності на об'єкт – носій корпоративного права, то всі

співвласники, виходячи з рівності прав на користування спільним майном, мали б рівні корпоративні права (в тому числі право участі) поряд з учасником-співвласником, що зазначений, як такий у відповідних документах товариства), при цьому залишаючись фактично невідомими (до часу, коли вирішать здійснити свої права та звернутися з відповідною вимогою до товариства) як товариству, так і учасникам – власникам інших часток (акцій, паїв) у капіталі товариства. Оскільки вказаний висновок був би, безумовно, хибним, можна дійти висновку, що корпоративні відносини існують виключно між учасником та товариством, тобто закриті для всіх інших суб'єктів цивільного обороту. Відтак, мати право власності на частку (пай) у статутному (складеному, пайовому) капіталі товариства та при цьому не бути учасником товариства, зазначеним як такий у статуті, реєстрі акціонерів чи засновницькому договорі підприємницького товариства, не уявляється можливим. Наведене дозволяє зробити висновок про односуб'єктність корпоративних відносин учасник – товариство, що виключає множинність осіб на боці учасника товариства. Це стосується в повній мірі і відносин власності – власником частки (паю) у статутному, складеному, пайовому) капіталі може бути тільки одна особа – учасник товариства, прямо вказаний в установчих документах товариства та (або) у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15>;
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. <https://ips.ligazakon.net/document/view/T022947?an=115>;
3. Постанова Верховного суду у справі № 569/6236/16-ц від 10.10.2018 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77473482>;
4. Постанова Верховного суду у справі у справі № 918/598/18 від 12.11.2019 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85617585>;
5. Постанова Великої Палати Верховного суду у справі № 916/2813/18 від 29.06.2021 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98146721>.

*Кушнір Тетяна Дмитрівна,
курсант 3-го курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності
Одеського державного
університету внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Паламарчук Галина Вікторівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики
Одеського державного
університету внутрішніх справ*

ПОРЯДОК СКАСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4608/>

Запобіжні заходи у кримінальному праві є заходами, призначеними для тимчасового обмеження прав та свобод особи під час кримінального провадження з метою забезпечення правильного вирішення справи та уникнення можливого негативного впливу на суспільство. Ці заходи можуть включати утримання під вартою, обов'язкове долучення до кримінального провадження, заборону певних дій чи обмеження переміщення обвинуваченого.

Запобіжні заходи відіграють важливу роль у забезпеченні ефективності кримінального правосуддя. Тому питання про їх застосування та відміну є актуальним для вивчення.

За загальним правилом, запобіжний захід може бути скасовано судом під час судового розгляду за клопотанням сторони обвинувачення або захисту з підстав, визначених у ч. 1, 3 ст. 331 КПК [1].

Щодо відміни, скасування запобіжних заходів, то слід виділити наступні такі етапи:

1. Ініціатива сторін: якщо умови, які виправдовують застосування запобіжного заходу, змінилися, сторони (захисник, обвинувачений або інші учасники) можуть подати прохання про відміну заходу.

2. Судове рішення: суд розглядає аргументи сторін та приймає рішення щодо відміни, зміни чи залишення без змін запобіжного заходу.

3. Обґрунтування рішення: рішення суду базується на обґрунтуванні того, чому деякий запобіжний захід більше не є необхідним чи є належним.

Важливо, що при розгляді можливості скасування запобіжного заходу слідчий суддя повинен детально проаналізувати вид кримінального правопорушення, вчиненого підозрюваним або обвинуваченим та усі обставини його вчинення, вивчити усі можливі підстави для такого скасування, адже все це безпосередньо впливає на можливість їх скасування.

Висновок: Скасування запобіжних заходів у кримінальному провадженні відбувається на підставі ініціативи сторін та судового рішення, яке повинно ґрунтуватися на детальному вивченні усіх підстав та обставин застосування такого скасування.

Список використаної літератури:

1. Кримінально-процесуальний кодекс: Закон України №4651-VI від 13.04.2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20120413>

*Лепко Єлизавета Сергіївна,
студентка юридичного
факультету, Львівський
національний університет
імені Івана Франка
ORCID: 0009-0000-1809-5982*

*Науковий керівник:
Шевчук Ліліана Едуардівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри історії
держави, права та політико-
правових учень, Львівський
національний університет
імені Івана Франка*

ДЕМОКРАТІЯ ЯК МОДЕЛЬ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ: ВІД ІДЕЇ ДО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4604/>

Упродовж усієї історії людства найвидатніші його представники намагалися створити концепцію ідеального суспільства, де б панували соціальна справедливість, мир та щастя, а люди були б вільними й рівноправними. Досягнення цього ідеалу передбачало, серед іншого, і функціонування соціального механізму, який забезпечив би справедливий

розподіл суспільних благ серед громадян. Здебільшого прагнення до вищеокреслених якостей політичного режиму асоціюється саме з теорією виникнення та розвитку демократії. Звідси, виникає актуальне завдання дослідження такого складного феномену, як демократія.

Ще у 1920 році австрійський та американський юрист та філософ Ганс Кельзен вказував, що гасло демократії майже беззаперечно домінує в уявленнях людей XIX і XX століть [1, с.20]. Таким чином, найважливіший етап розвитку демократії в глобальному масштабі припадає саме на цей час: багато країн були перебудовані на засадах цього режиму, у Східній Європі були створені нові суверенні держави. У 1980-х роках важливі демократичні зміни відбулися також у багатьох країнах Центральної Америки.

Одночасно з розповсюдженням і зміцненням демократії відбувалися процеси, які яскраво підкреслювали вразливість та хиткість молодій демократії в нових посттоталітарних та поставторитарних країнах, що надавало загальній концепції демократії великої незахищеності та, іноді, просто безпорадності.

Ці явища до певної міри продовжили свій вплив і в XXI столітті, що створило ще більшу потребу в розумінні та поясненні суті цього привабливого та бажаного для більшості явища – «демократії»: чи дійсно це найкращий спосіб устрою життя людей, захисту їхніх прав, чи, як стверджував великий американець Авраам Лінкольн, демократія – це «правління народу, через посередництво самого народу, для народу»? [2, с. 5] Для того, щоб це з'ясувати, звернемо увагу на основні віхи розвитку ідеї демократії від найдавніших часів до сучасності.

Демократія, як ідея, має давню історію. Вона виникла в Стародавній Греції та ґрунтувалася на таких принципах, як рівність громадян перед законом, право на участь у політичному житті та свобода слова. Однак у Стародавній Греції демократія була обмежена лише невеликою частиною населення, а саме вільними громадянами-чоловіками. Згодом ця проблема була частково вирішена, зокрема за рахунок розширення прав жінок та інших категорій громадян на участь у політичному процесі. Проте ці кроки були обмеженими і не забезпечували широкий та рівний доступ до політичного життя всім членам тогочасного суспільства.

Варто зазначити, що ідеї громадянської рівності виникли ще в давньогрецького демократа Протагора, а термін «демократія» (демос – народ, кратос – влада) був введений Фукідідом. Проте незважаючи на зародження демократичних поглядів у відомих давньогрецьких філософів та істориків, практичне втілення цих концепцій було складним.

Із політичним розвитком суспільства інститут демократії отримував все більше складних та неоднозначних інтерпретацій. У Давній Греції

окремі мислителі, такі як Протагор, Горгій, Тразімах, Ксенофонт, вкладали різні значення в це поняття. А мислитель Платон у своїх творах, зокрема в «Державі» взагалі висловлював сумніви щодо демократії та вважав її управлінням «неправильної форми». На його думку, демократію слід розглядати як модель політичного режиму, у якому влада знаходиться в руках мас, більшості, що, у свою чергу, може призвести до нестабільності, неефективності та сприяти деградації суспільства.

Аристотель у своїй роботі «Політика» надавав первинне визначення демократії і також вважав її найневдалішою формою управління. На думку філософа, чиста демократія забезпечує рівність усіх соціальних верств перед законом, запобігаючи пригніченню бідних багатими. Верховна влада, як стверджував давньогрецький учений, не належить жодному соціальному прошарку, але обидва мають можливість брати участь у її здійсненні. Аристотель підкреслював, що в демократії свобода та рівність виявляються через активну участь громадян в управлінні державою, оскільки рішення більшості, яку становить народ, мають вагоме значення. Тогочасне суспільство зайняло позицію щодо утопічності такого тлумачення, оскільки не всі члени соціуму могли брати участь у державному управлінні, як він пропонував.

Ідею демократії розвивали також середньовічні європейські теоретики та батьки американської демократії. Джеймс Медісон розглядав її як компроміс між владою більшості та меншості, який забезпечує рівноправну участь у політичному процесі [3, с. 142].

Йозеф Шумпетер визначав демократію як «інституціональне пристосування для ухвалення політичних рішень», де індивіди впливають на владу через суперництво політичних сил за голосами громадян. Його визначення відображає реальність сучасного світу, базуючись на емпіричних дослідженнях історії державного управління [1, с. 22].

У середньовічній Європі демократія не мала широкого поширення. Вона була представлена лише в деяких містах-республіках, таких як Венеція та Генуя. Однак саме у цей період відбулося формування основних принципів цього політичного режиму, зокрема верховенства права, поділу влади та плюралізму.

У Новий час демократія почала поширюватися в Європі та Америці. Це було пов'язано з такими факторами, як розвиток капіталізму, Просвітництво та Французька революція. У цей час були прийняті перші конституції, які гарантували основні права та свободи громадян, а також закріплювали ключові принципи демократії.

У загальноприйнятому визначенні демократія розглядається як форма управління, ототожнена з народовладдям, що стало практично класичним тлумаченням. Цей підхід є універсальним, оскільки може бути

застосований до будь-якого історичного варіанту демократії і представляє собою призму загальнолюдських цінностей. Конкретизуючи його зміст, демократія визначається як форма управління, ґрунтована на владі народу та активній участі громадян у процесі ухвалення політичних рішень. Абсолютна суть такого розуміння демократії була лаконічно сформульована Авраамом Лінкольном, який висловив її у відомій фразі: «Government of the people, by the people, for the people» (правління народу, обране народом і для народу) [4, с. 399].

У своїй інавгураційній промові 4 березня 1801 року Томас Джефферсон справедливо стверджував: «Хоча в усіх випадках має переважати воля більшості, вона повинна бути законною та розумною» [5, с. 3]. Цей принцип, безперечно, заслуговує на підтримку, оскільки він визнає значущість волі більшості, яка є основою демократичних систем, але в той же час вказує на необхідність дотримання правових рамок та розумного прийняття рішень. Це допомагає уникнути тиранії більшості, захищає права меншості та сприяє збалансованому прийняттю рішень, що позитивно впливає на загальне благополуччя суспільства.

Американський політолог Роберт Даль ще глибше розглядав неможливість реалізації класичної демократії, вважаючи, що мало хто, крім, хіба що, фанатика, готовий пожертвувати іншими благами, такими як дозвілля, згода, стабільність, дохід, безпека, прогрес і статус заради досягнення політичної рівності. Його твердження про те, що майже ніхто не вважає, що політична рівність і народний суверенітет варті таких жертв, залишається актуальним і сьогодні.

Гаetano Моска, італійський соціолог та журналіст, також висловлює скептицизм щодо класичного визначення демократії, стверджуючи, що кожне суспільство формує правлячий клас, і абсолютний контроль з боку народу не можливий. Він розглядає доктрини і конституційні процедури як фактори, які фактично надають необмежену владу правлячій меншості, що претендує на право представляти більшість, і вважає, що в суспільствах, де конституційна система і панівна ідеологія легітимізують необмежену владу більшості, тиранія стає надто ймовірною [6, с.59]. Таким чином, Г. Моска наголошує на важливості створення механізмів, що обмежують владу та забезпечують баланс і контроль за діяльністю правлячих еліт, для запобігання можливості виникнення тиранії в демократичних суспільствах.

У XIX столітті демократія стала домінуючою політичною ідеєю в Європі та Америці. Це було пов'язано з такими факторами, як розвиток індустріального суспільства, поширення освіти та зростання громадянського суспільства. У цей період були прийняті нові конституції, які зміцнювали демократичні принципи.

У ХХ столітті демократія поширилася на інші регіони світу у зв'язку із впливом таких суспільно-політичних чинників, як деколонізація, падіння комунізму та розвиток міжнародних організацій. Саме в цей час затверджувалися нові конституції, які закріплювали фундаментальні демократичні принципи в країнах, що розвиваються.

Термін «демократія» часто ототожнюється також з поняттям «політичний режим». Хоч ця тотожність можлива в межах демократичної форми держави та її політичної системи, слід враховувати, що форми політичного режиму більш гнучкі та різноманітні порівняно із демократичною формою держави. Для прикладу, свого часу режим особистої влади Шарля де Голля зберігав усі демократичні інституції французької держави, змінюючи лише методи використання влади. Отже, демократичний політичний режим є реалізацією демократичної форми держави та повсякденною політичною практикою демократії.

Деякі вчені розглядають демократію як політичний світогляд та політичну цінність. Як політичний світогляд, демократія відображає у свідомості громадян сутність демократії, передусім ідеї свободи та рівності прав. Виникнувши на основі суспільних відносин, демократія завжди знаходила теоретичне обґрунтування в цих ідеях. У контексті політичної цінності демократія найчастіше розглядається як синонім прав та свобод громадян у їх формально-абстрактному або конкретному виявленні. Її ідеї та принципи, що втілюються у формах демократії, стають політичною цінністю, яку утримують освіта, культура та ідеологія. Громадська думка, у свою чергу, виступає носієм цієї цінності, що є важливим аспектом організованого громадянського суспільства та конституційним принципом. В умовах трансформації демократії та перегляду системи й міри прав і свобод громадян, що є її основою, важливо враховувати загальні конституційні принципи при внесенні коректив до існуючої конституції будь-якої країни [7, с.15].

Демократія, що розглядається як принцип внутрішньої організації та функціонування політичних та суспільних об'єднань, є характеристикою високорозвиненого громадянського суспільства. Проте важливо розглядати два аспекти цього поняття: з одного боку, участь політичних партій та громадських рухів у суспільно-політичному житті, де всі додержуються єдиної законодавчої норми для забезпечення міжпартійної демократії; з іншого боку, внутрішньопартійна демократія, де дефіцит останньої може бути гостро відчутним.

І, нарешті, демократія, як принцип конституційного права, означає, що основні засади цього політичного режиму, такі як суверенітет народу, рівність громадян перед законом, право на участь у політичному житті

та свобода слова, закріплені в конституціях різних держав. Ця обставина означає, що згадані принципи є основою конституційного ладу та гарантуються державою.

Отже, демократія як модель політичного режиму пройшла складний шлях становлення, починаючи від виникнення ідеї до визнання демократії ключовим конституційним принципом у більшості країн сучасного світу. Незважаючи на різноманітні думки та критику, сучасна демократія залишається найбільш поширеною формою політичного режиму в багатьох розвинених суспільствах. Її важливість полягає не лише в забезпеченні правової держави та правопорядку, а й у сприянні розвитку громадянського суспільства, соціальної справедливості та економічного процвітання.

Література:

1. Латигіна Н. До визначення феномена демократії. *Політичний менеджмент*. № 3. 2004. С. 20-29.
2. Головатий М. Ф. Демократія: історія, теорія, практика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та аспірантів-політологів / М. Ф. Головатий. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 230 с.
3. Сіленко А. Політичні чинники формування держави загального добробуту. *Людина і політика*. № 5. 2001. С. 142
4. Політологія: історія та теорія: Підручник / П. П. Шляхтун. К.: Центр учбової літератури, 2010. 472 с.
5. Куриляк В. Соціально-політичний портрет Сполучених Штатів Америки (кінець XVIII–середина XIX століття). *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 47, том 1, 2022. С. 41-48.
6. Merkotan K. Від жадоби влади до морального зубожіння. *Scientific Studios on Social and Political Psychology*. 2022. С. 1-13.
7. Доній Н. Є. Принципи конституційного дизайну в ситуації трансформації демократії. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 13-16.*

*Нос Юлія Степанівна,
студентка 5 курсу
юридичного факультету
Львівського національного
університету імені Івана Франка
ORCID: 0000-0002-4301-191X*

*Науковий керівник: Федущак-
Паславська Ганна Михайлівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри історії держави,
права та політико-правових учень
Львівського національного
університету імені Івана Франка*

РОЛЬ АКСІОЛОГІЧНОГО КОМПОНЕНТУ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ СУДОВОГО РОЗСУДУ В ДОКТРИНІ ТА ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4600/>

«Проповідувати мораль легко, обґрунтувати її важко»
Артур Шопенгауер

Аксіологічний компонент завжди був присутній у судових рішеннях і досі зберігає свою актуальність. Судді використовують аксіологію здійснюючи правосуддя через те, що деякі норми права є неоднозначними і повинні бути протлумачені судом крізь власну призму цінностей та норм моралі. Як зазначає В. Бігун: «Судочинство не лише використовує, але й творить правові смисли. Уявлення про справедливість (несправедливість) права і закону (що є філософсько-правовою проблемою), правомірність (неправомірність) поведінки формується, з-поміж іншого, на основі перебігу та результатів судових процесів» [5, с. 53].

Важливість аксіологічного компоненту також підкреслює у своїй праці М. Салей: «Правова аксіологія є однією з важливих частин права, вона є галуззю філософії права, яка вирішує проблему правових цінностей, висвітлюючи рівним чином, на яких цінностях у першу чергу має базуватися право, за допомогою яких цінностей можна буде побудувати ідеальний тип права. Формування цінностей суспільства буде визначати проекцію її правової системи» [5, с. 285].

Конституційний Суд України у своєму рішенні зазначив, що одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України [2].

У правовій доктрині України аксіологічні компоненти прийнято поділяти на дві категорії – публічні та приватні. Так, як зазначає М. Слабак: «Однією з важливих підстав для виокремлення різновидів аксіологічних міркувань у рішеннях ЄСПЛ, ймовірно, може слугувати класифікація цінностей на публічні (суспільні) та приватні (індивідуальні) (М. Шелер [3, с. 319], Г. Радбрух [4, с. 65-66] та ін.). Такий підхід зумовлюється тим, що специфічне зіставлення, «зважування» особистісних інтересів з інтересами спільноти відображає одну із методик розгляду справ Судом». [6, с. 409] Однак, варто також зазначити, що при здійсненні судового розсуду приватні та публічні цінносні категорії чітко взаємодіють.

Доктринальні напрацювання є надзвичайно важливими, однак, з погляду аксіологічного компоненту вагомим є також і його втілення на практиці. До прикладу, рішення у справі № 521/4558/21. В даному випадку Малиновський районний суд м. Одеси в межах кримінального провадження у справі про викрадення майна за попередньою змовою групою осіб визнав особу винною у скоєнні злочину та водночас звільнив від відбування покарання у вигляді позбавлення волі з випробуванням строком на 1 (один) рік, поклавши на особу обов'язки, передбачені п. п. 1, 2 ч. 1 та п. 6 ч. 3 ст. 76 КК, зокрема, окрім звичних для юристів та передбачених кримінальним процесуальним законодавством обов'язків, таких як:

- періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації;
- повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання, роботи.

Передбачив суд також і обов'язок дотримуватися встановлених судом вимог щодо вчинення певних дій, а саме прочитати наступні твори: «1) Повість (за іншими виданнями роман) «Пригоди Тома Соєра» 1876 р. автор ОСОБА_12 ; 2) Роман «ІНФОРМАЦІЯ_5» 1884 р., автор ОСОБА_12; 3) Пригодницька повість (за іншими виданнями роман) «ОСОБА_13» 1906 р., автор ОСОБА_14; 4) Вірш Тараса Шевченка «Минають дні, минають ночі ...» 1845 р.». [3]

Вищенаведене судове рішення є найяскравішим прикладом того, як судді використовують аксіологічний компонент задля здійснення судового розсуду. В даному випадку суддя крізь власну призму бачення норм моралі та принципів справедливості призначив особі таке покарання, яке вплинуло б на свідомість засудженого та спонукало б в майбутньому винного до усвідомлення власної вини, а перш за все – до виправлення особи.

В цьому ж рішенні суддя пояснює свою мотивацію, цитуючи А. Ф. Коні: «...діячі судового змагання не повинні забувати, що суд, у відомому відношенні, є школа для народу, з якої, крім поваги до закону, повинні виноситися уроки служіння правді і поваги до людської гідності». І хоча мова іде про суд присяжних, не можна не визнавати, що будь-який суд, як система правосуддя повинна бути прикладом для суспільства у повазі до закону, відносин між людьми, на засадах доброчесності, справедливості, стриманості, довіри, розсудливості, поміркованості. Загально людські цінності, повинні культивуватися і навіть популяризуватись саме завдяки судовим рішенням, які повинні бути суворо необхідними і розумно милосердними» [3].

Суд в даному випадку вважає, що судові рішення – це взірць та рушій суспільства не тільки для тлумачення норм права, а й впровадження моральних цінностей.

Підсумовуючи викладене вище, можна дійти до висновку, що аксіологічний компонент є невід'ємною складовою українського правосуддя, його врахування сприяє формуванню більш справедливого, гуманного та гармонійного правового середовища. Судочинство – це не лише сліпе тлумачення норм права, це й вироблення судами власного підходу до судового розсуду.

Причинами для застосування аксіологічного компоненту слугують не лише прогалини у нормах права, а й прагнення судів до аналізу та застосування та втілення норм моралі, принципів справедливості у судових рішеннях.

Як було проаналізовано, в межах здійснення судового розсуду судді застосовують власне бачення аксіологічного компоненту.

Аксіологічний компонент в судових рішеннях відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні справедливості та відповідності правосуддя вимогам громадянського суспільства. Визначення цінностей, норм і принципів, що лежать в основі судових рішень, допомагає не лише дотримуватися чинного законодавства, але й забезпечує збалансований підхід до розгляду справ, враховуючи етичні, соціокультурні та моральні аспекти конкретної ситуації.

Окрім того, аксіологічний підхід у судових рішеннях допомагає уникнути ситуацій, коли лише формальне застосування закону може призвести до несправедливості. Імплементация суспільних цінностей, норм моралі в процесі прийняття рішень сприяє пристосуванню судової системи до змін у суспільстві та розвитку нових і вже існуючих правових норм.

Список літератури:

1. Конституція України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 14.11.2023)
2. Рішення КСУ від 2 листопада 2004 року № 15-пп/2004 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text> (дата звернення: 14.11.2023)
3. Рішення Малиновського районного суду м. Одеси від 20 жовтня 2021 року у справі № 521/4558/21 URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100432616?fbclid=IwAR0CwuI-RLO1uE2f40j0vgBSzsTG0eA6zZkvlFLhYLinUdu2_1pu8_tt6Kk (дата звернення: 14.11.2023)
4. В. С. Бігун. Філософія правосуддя: деякі антропологічні й аксіологічні виміри (нотатки до постановки проблеми)». Антропология права: філософський та юридичний виміри. Статті учасників третього всеукраїнського «круглого столу». М. Львів, 23-24 листопада 2007 року. С. 53-64. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_low/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=VFEIR&P21DBN=VFEIR&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC%2F0000003.PDF#page=53
5. М. І. Салей Конституційна аксіологія як новітній напрям конституційно-правових досліджень с. 285-287 URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7564/Saleyi%20Pravovi%20ta%20inst%20conf%202016%20t1-67.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
6. М. М. Слабак Практика європейського суду з прав людини: спроба аксіологічного аналізу (за матеріалами справи фон Ганновер проти Німеччини). Форум права. – 2014. – № 2. – С. 409-415. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2014_2_72
<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7564/Saleyi%20Pravovi%20ta%20inst%20conf%202016%20t1-67.pdf?sequence=1>

*Полюх Романа Володимирівна,
студентка 5 курсу
юридичного факультету
Львівського національного
університету імені Івана Франка
ORCID: 0000-0002-8067-3496*

*Науковий керівник: Федущак-
Паславська Ганна Михайлівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри історії держави,
права та політико-правових учень
Львівського національного
університету імені Івана Франка*

РОЗУМІННЯ І ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ЮРИДИЧНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4601/>

Основний Закон нашої держави закріплює імперативний постулат, згідно з яким в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституційний Суд України у рішенні № 2-р/2017 від 20 грудня 2017 року намагався дати визначення цьому поняттю, зазначивши, що «верховенство права – це панування права в суспільстві» [1]. Однак це не дає однозначного розуміння змісту цього принципу.

Серед науковців існують різні підходи щодо інтерпретації даного поняття. Однак, незважаючи на відсутність єдиного трактування, можна погодитись з тим, що верховенство права є одним із найважливіших елементів загальних засад конституційного ладу, є нормативним ідеалом, до якого повинна прагнути та забезпечувати реалізацію в дійсності кожна держава, щоб бути правовою та демократичною. На мою думку, верховенство права необхідно розглядати в контексті його складових, а саме принципу законності, принципу поділу державної влади, принципу народного суверенітету, принципу демократії, принципу юридичної визначеності, принципу справедливого суду. Усі вони однаково важливі та необхідні для забезпечення верховенства права, розкриттю їх змісту та дослідженню їх значення присвячено велику кількість наукових напрацювань. Проте хотілось би зосередити увагу на такому принципі, як юридична визначеність.

Єдине трактування даного принципу відсутнє у національному законодавстві, але важливе значення юридичної визначеності для

забезпечення верховенства права підтверджується практикою Конституційного Суду України.

Зокрема, у рішенні від 6 червня 2019 року № 3-р/2019 Конституційний Суд України виходить з того, що принцип юридичної визначеності, як складова конституційного принципу верховенства права, є сукупністю вимог до організації та функціонування системи права, процесів правотворчості та правозастосування у спосіб, який забезпечував би стабільність юридичного становища індивіда. Зазначеного можна досягти лише шляхом законодавчого закріплення якісних, зрозумілих норм [2]. Тобто у цьому рішенні Конституційний Суд України визначає поняття принципу юридичної визначеності у широкому розумінні, як цілісну вимогу до всієї правової системи, процесів правотворчості та правозастосування. Натомість у доктринальних працях, які безпосередньо присвячені розумінню принципу правової визначеності, науковці по різному тлумачать дане поняття.

Наприклад, В. Кернз розуміє принцип юридичної визначеності як зобов'язання державних владних органів забезпечити легкість з'ясування права тими, до кого воно застосовується, і набуття останніми можливості у разі необхідності скористатися правом, так само як і способом, за допомогою якого воно буде підлягати застосуванню і тлумаченню [6, с. 104].

Тобто, як бачимо, єдиного і однозначного трактування поняття «юридична визначеність» немає, однак не можна стверджувати, що чиясь точка зору неправильна. В будь – якому випадку можна вважати, що юридична визначеність передбачає вимоги до процесу правотворчості та процесу правозастосування з цією метою, щоб особа могла розуміти наперед наслідки своєї дії чи бездіяльності, була впевненою у своїх очікуваннях, щоб обмеження прав людини і громадянина могло бути можливим лише за наявності критеріїв, які мають бути чітко встановлені в нормативно – правових актах, і таким чином повинна забезпечуватись стабільність правового становища кожної особи.

Варто сказати, що принцип юридичної визначеності розкривається через його складові, що є надзвичайно важливим для розуміння самого принципу. Але у доктринальних працях існують різні погляди на елементи юридичної визначеності. Однак більшість науковців вважають, що оскільки даний принцип є важливим в контексті правотворчості та правозастосування, то потрібно виділяти вимоги до нормативно – правових актів і вимоги до їх застосування на практиці.

Такої думки дотримується С. Погребняк, який пропонує ще поділяти вимоги до нормативно-правових актів на змістовні і процедурні. Змістовні вимоги потребують, щоб нормативно-правові акти були зрозумілими

(доступними), несуперечливими і пропонували повне врегулювання суспільних відносин, не допускаючи існування прогалін. Враховуючи те, що будь-який правовий припис виражається за допомогою мовних засобів, зокрема за допомогою термінів як основних мовних одиниць, А. Хворостянкіна підкреслює, що ці терміни мають бути зрозумілими для всіх осіб. Крім того, для ефективної реалізації особою своїх прав та виконання обов'язків важливою є можливість передбачення нею правових наслідків своїх дій. Цьому сприяє однозначне та відносно стійке значення понять, які використовуються в законодавстві, що також може бути досягнуто за допомогою правових дефініцій. Процедурні вимоги включають: обов'язкове оприлюднення нормативно-правових актів, заборону їх зворотної сили, розумну стабільність права, послідовність правотворчості. У правозастосуванні принцип правової визначеності вимагає, щоб нормативно-правові акти виконувалися; практикувалося одноманітне застосування закону; рішення судів щодо застосування закону були остаточними і обов'язковими [7, с. 238].

Питання складових елементів юридичної визначеності є надзвичайно важливим, оскільки саме вони і визначають зміст даного принципу та дозволяють розкрити значення юридичної визначеності для забезпечення верховенства права.

Про складові також згадував у одному із своїх рішень Конституційний Суд України. Зокрема, відповідно до рішення Конституційного Суду України від 20 червня 2019 року № 6-р/2019 юридичну визначеність необхідно розуміти через такі її складові: чіткість, зрозумілість, однозначність норм права; право особи у своїх діях розраховувати на розумну та передбачувану стабільність існуючого законодавства та можливість передбачати наслідки застосування норм права (законні очікування) [2].

Досить часто у науковій літературі можна помітити, що деякі науковці обмежують інтерпретацію поняття «юридична визначеність» лише передбачуваністю правових норм. Однак, на мою думку, таким чином звужується зміст даного принципу та применшується його значення для забезпечення верховенства права, оскільки принцип юридичної визначеності передбачає ряд складових, про які йшлося раніше.

В цьому контексті варто зазначити позицію Конституційного Суду України щодо передбачуваності правових норм в контексті принципу юридичної визначеності у рішенні від 14 липня 2021 року № 1-р/2021 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

Конституційний Суд України зауважує, що вимога юридичної визначеності як складовий елемент правовладдя («верховенство права») в аспекті передбачуваності актів права означає, що їх приписи «мають бути передбачуваними за своїми наслідками: їх має бути сформульовано з достатньою чіткістю та зрозумілістю, аби суб'єкти права мали змогу впорядкувати свою поведінку згідно з ними». Такі вимоги щодо якості актів права та їх приписів висунуто з метою забезпечення, зокрема, їх однозначності. Юридичної визначеності будь-якого нормативного акта (або його окремого припису) неможливо досягти, якщо текст акта (його припису) є двозначним (багатозначним) [3]. Тобто, юридична визначеність не обмежується лише передбачуваністю правової норми, але в той самий час передбачуваність є важливою складовою юридичної визначеності, що передбачає однозначність правової норми, її чіткість і точність.

Отже, на підставі вище сказаного, можна констатувати той факт, що юридична визначеність є важливою складовою верховенства права. Єдине трактування даного принципу відсутнє у національному законодавстві, але важливе значення юридичної визначеності для забезпечення верховенства права підтверджується практикою Конституційного Суду України. Існують різні інтерпретації даного поняття в наукових працях, однак погоджуємось з позицією Конституційного Суду України, який визначив поняття юридичної визначеності у широкому розумінні, зазначивши, що цей принцип передбачає вимоги до процесу правотворчості та процесу правозастосування, щоб особа могла розуміти наперед наслідки своєї дії чи бездіяльності, була впевненою у своїх очікуваннях. Проаналізувавши позиції Конституційного Суду України та наукові напрацювання, можна констатувати той факт, що юридична визначеність є надзвичайно важливою для забезпечення та дієвості верховенства права.

Література:

1. Рішення Конституційного Суду України 20 грудня 2017 року № 2-р/2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-17#Text> (дата звернення: 05.11.2023);
2. Рішення Конституційного Суду України від 6 червня 2019 року № 3-р/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-19#Text> (дата звернення: 05.11.2023);
3. Рішення Конституційного Суду України від 14 липня 2021 року № 1-р/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text> (дата звернення: 05.11.2023);

4. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Єлоєв проти України» від 06.11.2008 року №974/433 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_433#Text (дата звернення: 05.11.2023);
5. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Новік проти України» від 18.11.2008 року № 974_442 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_442#Text (дата звернення: 05.11.2023);
6. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу. Київ: Знання. 2002. С. 104-110;
7. Погребняк С. Основоволожні принципи права (змістовна характеристика). Харків: Право. 2008. С. 238.

*Сіваш Олена Михайлівна,
кандидат юридичних наук,
Національний юридичний
університет імені
Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0001-6892-067X*

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ ЗОВНІШНІХ ЗНОСИН ДЕРЖАВИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4577/>

Зовнішні зносини – це частина загальної системи міжнародних відносин і міжнародної діяльності, що охоплює лише офіційні відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права з метою здійснення їх зовнішніх функцій мирними засобами.

Правовий статус органів зовнішніх зносин держави регулюється як міжнародним так і національним правом. В сучасному міжнародному праві галузь права зовнішніх зносин є однією з найбільш кодифікованих галузей. Норми, що визначають статус закордонних органів зовнішніх зносин держави регулюються конвенціями, що кодифікували дану галузь. Основними кодифікаційними актами в цій сфері є: Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р., Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р., Конвенція про спеціальні місії 1969 р., Конвенція про представництво держав в їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р. Незважаючи на масштабну кодифікацію, звичаєві норми продовжують регулювати зовнішні зносини загалом і, зокрема, визначати окремі питання статусу органів зовнішніх зносин. Так, наприклад компетенція глави держави у сфері міжнародних відносин (за прийнятою в науці класифікацією відноситься до внутрішньодержавних

органів зовнішніх зносин), обсяг його привілеїв та імунітетів базується на нормах звичаєвого права.

Зрозуміло, що важливу роль у врегулюванні діяльності органів зовнішніх зносин відіграє національне право держав, яке при цьому не повинно суперечити міжнародним нормам, але може розширювати і доповнювати міжнародно-правове регулювання. Україна є учасником згаданих вище чотирьох конвенцій, які кодифікували право зовнішніх зносин. Доречно згадати, що згідно зі ст. 9 Конституції ці договори є частиною національного законодавства України.

Норми національного законодавства визначають систему органів зовнішніх зносин відповідної держави, конкретний обсяг функцій, порядок формування, вимоги до кандидатів тощо. При цьому національне законодавство певної держави регулює діяльність не тільки власних органів зовнішніх зносин, але будучи державою акредитації, також органів зовнішніх зносин іншого суб'єкта (держави, організації) в ній акредитованих.

Щодо національного законодавства України, існує достатньо розроблена нормативно-правова база, що врегульовує діяльність органів зовнішніх зносин. Конституція України регламентує повноваження в цій сфері конституційних органів зовнішніх зносин: Верховної Ради, Президента, Кабінету Міністрів України.

Дипломатична служба через свою специфіку є особливого роду державною службою. В Україні спеціальний закон, що регламентує дипломатичну службу був прийнятий у 2001 році, однак у 2018 р. набув чинності новий закон «Про дипломатичну службу», що узгоджувався з діючим законом «Про державну службу», і був спрямований на удосконалення роботи дипломатичної служби. Цей закон регламентує принципи, завдання і функції органів дипломатичної служби; систему органів дипломатичної служби; вступ на дипломатичну службу, її проходження та припинення тощо. Ст. 5 п. 1 цього закону визначає, що систему органів зовнішніх зносин складають: Міністерство закордонних справ України; Представництва Міністерства закордонних справ України на території України; закордонні дипломатичні установи (перелік закордонних дипломатичних установ закріплений в ст. 5 п. 4). Статус зазначених органів окрім цього закону, визначається окремими актами.

Статус, завдання та функції Міністерства закордонних справ України, що є центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері зовнішніх зносин,

регламентується Положенням про Міністерство закордонних справ. Статус, завдання і функції Представництва МЗС визначає Положення про Представництво Міністерства закордонних справ України на території України, а закордонних дипломатичних установ України – Положення про закордонні дипломатичні установи України. До прийняття останнього акту діяло Положення про дипломатичне представництво України за кордоном і тоді залишалась не охопленою нормативним регулюванням діяльність представництв держав при міжнародних організаціях. Важливим актом в сфері консульської діяльності є Консульський статут України, що визначає порядок виконання закордонними дипломатичними установами консульських функцій. Щодо органів зовнішніх зносин акредитованих в Україні, діє Положення про дипломатичні представництва і консульські установи іноземних держав в Україні, заключні положення якого поширюють привілеї та імунітети, передбачені цим положенням «на представників іноземних держав, на членів парламентських і урядових делегацій іноземних держав, які прибувають в Україну для участі в міжнародних переговорах, міжнародних конференціях і нарадах, або з іншим офіційним дорученням, тобто на представника держави, яка скеровує спеціальну місію (за термінологією Конвенції про спеціальну місію 1969 р.).

Отже, на нашу думку, в сучасному законодавстві України відсутні законодавчі лакуни щодо ключових аспектів регулювання правового статусу органів зовнішніх зносин. Однак, можливо слід звернутися до посилення роботи за певними напрямками в сфері зовнішніх зносин, і разом з цим, відповідної регламентації окремих питань.

Зокрема у складі дипломатичних представництв держав можуть діяти спеціальні аташе. В умовах агресивної війни РФ проти України, доречно розвивати діяльність військових аташе у складі дипломатичних представництв нашої держави. Оскільки вони відносяться до дипломатичного персоналу, то їх правовий статус врегульований як міжнародним договором – Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 р., так і окремими національними актами, зазначеними вище. В Україні також прийнятий наказ «Про затвердження Положення про порядок взаємовідносин в системі Міністерства оборони України з військовими аташе іноземних держав і їх заступниками (помічниками), акредитованими в Україні», затверджений Міністерством оборони України. Однак, враховуючи специфіку такого напрямку дипломатичної діяльності, важливості створення ефективної системи захисту

власних національних інтересів у сфері міжнародного військового співробітництва, можливо буде корисним удосконалювати цю сферу дипломатичної діяльності. Ще одним аспектом, покладеним на дипломатичні представництва України з 2010 р. (коли Указом Президента «Про деякі питання представництва економічних інтересів України за кордоном» були ліквідовані торгівельно-економічні місії), є представництво економічних інтересів України за кордоном. Частково-об'єднана модель роботи в торгівельно-економічній діяльності була замінена на об'єднану модель. На той час були і симпатичні і критичні такого рішення. Питання ефективності цього напрямку і правової регламентації його реалізації є надзвичайно важливим для України як зараз, так і в контексті повоєнної відбудови нашої держави.

*Федоренко Дар'я Віталіївна,
здобувачка вищої освіти,
Національний університет
«Чернігівська політехніка»*

*Іваньков Ігор Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет
«Чернігівська політехніка»*

КОНТРОЛЬ ТА НАГЛЯД ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4571/>

В Україні країні на конституційному рівні визначено, що основні права людини – її життя, свобода, недоторканність, честь та гідність – є найвищою соціальною цінністю. Саме тому охорона і забезпечення цих прав є першочерговим завданням держави, що відображено у статті 2 Кримінального процесуального кодексу України, яка закріпила завдання кримінального провадження: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень; охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана

необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [1].

Виконання цих завдань покладаються на правоохоронні органи, які зобов'язані встановити всі обставини справи, виявити та дослідити наявні докази. З метою підвищення ефективності розслідування кримінальних правопорушень і запобігання порушенням прав і свобод людини держава впроваджує контроль та нагляд за діяльністю правоохоронних органів.

Нагляд є діяльністю, яку проводить єдиний державний орган, зазвичай прокуратура. Вона визначає порушення законодавства та робить відповідні зауваження та приписи [2, с. 70]. таким чином, основною роллю прокуратури у цьому контексті є виявлення порушень та надання рекомендацій щодо їх усунення. Прокурори мають право внести протест, вимагати проведення дисциплінарного чи адміністративного розслідування, а також виступити в суді щодо порушення кримінальної справи.

У свою чергу, контроль зазвичай проводиться різними органами, які мають повноваження втручатися в діяльність суб'єкта, який перебуває під їх контролем. Це означає, що контролюючі органи можуть приймати конкретні заходи для ліквідації порушень або для їх запобігання. Вони можуть навіть самотійно притягати правопорушників до юридичної відповідальності. Важливо зазначити, що існують випадки, коли контроль і нагляд можуть взаємодіяти між собою. Органи, які зазвичай мають наглядові повноваження, можуть час від часу вживати контрольні заходи, особливо у випадку суттєвих порушень або невідповідностей. За думкою О. О. Подобного органи, які виконують контрольні функції, можуть висловлювати рекомендації та вимоги щодо усунення порушень, але зазвичай вони мають більш ширші повноваження для втручання в справи підконтрольного об'єкта [3, с. 50].

Саме тому судовий контроль у кримінальному судочинстві є одним із найефективніших інструментів для забезпечення законності та захисту прав людини. Відомості, отримані з практики використання судового контролю слідчими суддями, свідчать про його фактичну, а не лише формальну, ефективність, яка стала дієвим засобом захисту прав людини, незважаючи на певні побоювання щодо можливої неефективності чи формальності цього процесу, або навіть його негативного впливу. За визначенням Ю. В. Скрипіної, яке слід взяти до уваги, судовий контроль включає два головних аспекти: перший – це запобігання незаконним обмеженням прав і свобод людини шляхом попередження

їхнього необґрунтованого порушення, і другий – це захист прав і свобод людини, а також їх відновлення в разі їх порушення [4, с. 8].

В. О. Попелюшко слушно вважає, що судовий контроль стає однією з функцій суду, одним із аспектів судової юрисдикції, яка включає два підвиди: подальший судовий контроль, який передбачає розгляд судом скарг на дії та рішення органів дізнання та слідчого прокурора у певних випадках, та попередній судовий контроль щодо застосування певних видів процесуального примусу під час досудового слідства, включаючи слідчі дії та оперативно-розшукові заходи [5, с. 3]. В обох випадках судовий контроль спрямований на забезпечення і захист основних прав і свобод громадян під час проведення різних процесуальних дій і ухвалення процесуальних рішень у ході досудового розслідування. Таким чином, можливо зазначити, що судовий контроль відіграє надзвичайно важливу роль у кримінальному процесі, оскільки забезпечує негайний і безпосередній судовий захист прав, свобод і інтересів учасників кримінального провадження. Важливим аспектом судового контролю є створення відповідних умов для реалізації засади змагальності під час досудового розслідування.

Сучасне кримінальне процесуальне законодавство надає велике значення судовому контролю, особливо в рішеннях, пов'язаних із застосуванням запобіжних заходів та проведенням слідчих (розшукових) дій. Наприклад рішення щодо проведення обшуку базуються на ухвалі слідчого судді, і навіть у випадках, коли обшук проводиться без такої ухвали, слідчий повинен негайно звернутися до слідчого судді з клопотанням про схвалення проведення обшуку [1]. Це свідчить про важливу роль суддів у контролі за важливими процесуальними рішеннями та забезпеченні засад правосуддя під час розслідування кримінальних справ.

Отож, контроль та нагляд за діяльністю органів, що здійснюють кримінальне провадження є різними функціями, які виконують різні державні інституції у сфері контролю за діяльністю органів, що здійснюють кримінальне провадження, які мають свої особливості та відмінності.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. №4651-VI. Дата оновлення: 06.11.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 08.11.2023).

2. Колесник Г. Р. Прокурорський нагляд у досудовому розслідуванні за КПК України 2012 року: функціональна характеристика, повноваження, форми реалізації. *Форум права*. 2016. № 5. С. 68-72.
3. Подобний О. О. Оперативно-розшукова діяльність у виявленні та розслідуванні злочинів: теорія, історія і сучасна практика : навч.-метод. посібник. Одеса : Видавничий дім «Гельветика». 2021. 258 с.
4. Скрипіна Ю. В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза. Харків. 2008. 20 с.
5. Попелюшко В. О. Мала судова реформа та захист прав громадян: навчальний посібник. Київ. Кондор. 2006. 236 с.

*Чайковська Алла Віталіївна,
студентка, Хмельницький
університет управління та
права імені Леоніда Юзькова*

*Науковий керівник:
Виговський Дмитро Леонідович,
кандидат юридичних наук,
доцент, Хмельницький
університет управління та
права імені Леоніда Юзькова*

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «ВИПРАВЛЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4587/>

Під час застосування кримінального покарання законодавець, правозастосувач і в цілому суспільство покладаються на те, що у підсумку поведінка правопорушника буде наближатись до зразкової і яка не буде становити загрози для прав та інтересів інших осіб, що охороняються законом. Тому метою будь-якого покарання є не просто кара, а і виправлення засудженого.

Сьогодні в Україні позбавлення волі будь-який із видів покарання може істотно обмежувати права та свободи засудженої особи та може прямо впливати на психіку. Відбувши покарання, засуджений повинен

повертатись до суспільства і як повноправний його член реалізувати себе там, але це можливо тільки за тієї умови, що він реально повноцінно виправиться і ресоціалізується в соціумі. Тому дослідження передбачених законодавством засобів та методів, які допомагають виправлятися та ресоціалізуватися особам, які є засудженими, є досить актуальним.

Виправлення засуджених розглядалось з боку кримінального, кримінально-виконавчого права і є досить дискусійним серед вчених і науковців, а саме: Ткачова А. В., Борох Є. Є., Турчина О. С.

Якщо звертатись до статті шостої Кримінально-виконавчого кодексу України, то варто зазначити, що там передбачається поняття виправлення та ресоціалізації, відповідно до чого ресоціалізацією є свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства, повернення такого засудженого до самотійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві, виправлення засудженого – це процес позитивних змін, що відбуваються в його особистості і створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки [1]. Проаналізувавши норму, де передбачається інформація щодо визначення понять, можемо сказати, що законодавець під час визначення згаданих понять не наводить критерії, які дали б можливість встановлювати рівень виправлення або ресоціалізації стосовно особи. Ці дефініції мають дещо загальний характер і повинні мати більше уточнень та конкретизації, а особливо стосовно практичних цілей, які можуть переслідувати виправлення і ресоціалізації, а також у чому фактично проявляються виправлення і ресоціалізації.

У наукових визначеннях Ткачова О.В. та Бороха Є.Є. передбачається краще визначення виправлення засудженого, що є процесом і результатом позитивних змін в особистості засудженого, який може полягати в нейтралізації його криміногенної поведінки і має, як кінцеву мету, додержання засудженим вимог, положень законодавства про кримінальну відповідальність, що може досягатись шляхом застосування примусових заходів на особу засудженого. У той час ресоціалізації засудженого вони зазначають, що це є результатом діяльності певних державних органів, що направлена на соціально адаптацію засуджених осіб, а також виправлення засуджених, який полягає у тому, що засуджено особу повертають до суспільства як повноцінного члена [2, с. 348]. Я повністю погоджуюсь з таким визначенням, а також вважаю що воно є більш широким, ніж передбачається в Кримінально-виконавчому кодексі України.

Варто зазначити, що існує думка, що виправлення може включати у себе два елементи: моральний елемент та юридичний. Моральне виправлення правопорушника вважається не перетворення правопорушника в добросовісного громадянина, а тільки певна зміна на краще його психічної конституції, характеру, що достатньо для того, щоб попередити рецидив. У той час юридичне виправлення правопорушника це те, що суб'єкту навіюють застосуванням до нього покарання певної свідомості того, що існує неминучий зв'язок такого поведіння правопорушника із невігідним для правопорушника наслідком [3, с. 214].

Отже, варто зазначити, що основні підходи до розуміння поняття «виправлення засуджених» передбачаються у Кримінально-виконавчому кодексі України, але я вважаю, що вчені та науковці дещо ширше сприймають розуміння поняття «виправлення засуджених» та можуть ширше його пояснювати, що дає краще розуміння і використання у практиці. Тому вважаю, що законодавцю варто було б переглянути підхід визначення даного поняття для його подальшого кращого використання на практиці.

Література:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. №1129-IV. Дата оновлення 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>.
2. Ткачова О.В., Борох Є.Є. Основні засоби виправлення та ресоціалізації осіб, засуджених до позбавлення волі на певний строк. Юридичний науковий електронний журнал. № 3/2020. С. 347-351.
3. Турчина Олена Сергійівна. Основні підходи до розуміння поняття «виправлення засуджених»: ретроспективний аналіз. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених*: матеріали наук.-практ. конф. Харків: ХНУВС, 2015. С. 213-217.

*Шульженко Надія Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцентка, старша наукова
дослідниця відділу дослідження
проблем кримінального права
Науково-дослідного інституту
вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії
правових наук України*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4609/>

На сучасному етапі міжнародної активної співпраці в інформаційній сфері однією із основних реальних та потенційних загроз національній безпеці України є розголошення інформації, яка становить державну таємницю, чи втрата матеріальних носіїв секретної інформації, спрямованої на забезпечення державних потреб та національних інтересів. Тому в умовах підвищення рівня розвідувальної діяльності іноземних спецслужб досить гостро постає питання удосконалення напрямів забезпечення інформаційної безпеки як однієї з найважливіших функцій держави, зокрема, щодо забезпечення охорони державної таємниці, що є комплексом організаційно-правових, інженерно-технічних, криптографічних та оперативно-розшукових заходів, спрямованих на запобігання розголошенню секретної інформації та втратам її матеріальних носіїв [1, с. 8]. У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 від 24 лютого 2022 р. було введено воєнний стан в Україні, який відповідно діє і зараз [2]. Безумовно введення цього правового режиму вплинуло і на функціонування державної таємниці як інформації з обмеженим доступом.

Зазначимо, що дослідження цього питання є актуальним особливо зараз. Оскільки відповідно до ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-IV вказано, що на сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві є: розголошення інформації, яка становить державну таємницю, або іншої інформації з обмеженим доступом, спрямованої на задоволення потреб і забезпечення захисту національних інтересів суспільства і держави [3]. Тобто тим

самим підкреслюється важливість державної таємниці для національної безпеки України.

У ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII вказується щодо заходів правового режиму воєнного стану. Так, в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану, такі заходи правового режиму воєнного стану: п. 22) вживати додаткових заходів щодо посилення охорони державної таємниці [4]. Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України «Питання запровадження та забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 р. № 181-р, у плані запровадження та забезпечення заходів здійснення правового режиму воєнного стану в Україні у п. 16 вказується про вжиття додаткових заходів з посилення охорони державної таємниці [5]. Можемо зробити висновок, що особливості охорони державної таємниці є важливим для забезпечення національної безпеки, тому нормативно-правові акти встановлюють особливості її забезпечення.

Розпочинаючи дослідження цього питання, варто зазначити, що особливості захисту державної таємниці встановлено Законом України «Про державну таємницю» № 3855-XII від 21.01.1994 р. Відповідно до ст. 1 державна таємниця (далі також – секретна інформація) – вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою [6].

Додатково цей Законом України встановлює особливості державної таємниці саме в умовах воєнного стану. Зокрема, у ч.1 ст. 8 встановлюється порядок віднесення інформації у сфері оборони про дислокацію, характеристики пунктів управління, зміст заходів загальнодержавного та регіонального, у разі необхідності міського і районного рівня, щодо приведення у готовність єдиної державної системи цивільного захисту населення і територій до виконання завдань в особливий період та про організацію системи зв'язку (оповіщення) в особливий період, можливості населених пунктів, регіонів і окремих

об'єктів щодо евакуації, розосередження населення і забезпечення його життєдіяльності; забезпечення виробничої діяльності об'єктів національної економіки у воєнний час [5]. Статтею 20 встановлюється дозвільний порядок провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, та режим секретності У разі виникнення кризової ситуації, що загрожує національній безпеці України, оголошення рішення про проведення мобілізації та (або) введення правового режиму воєнного стану надання спеціального дозволу на провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, органам військового управління, військовим частинам, установам і організаціям Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, що відмобілізовуються, доукомплектовуються, заново формуються, здійснюється у десятиденний термін [6]. Як бачимо законом чітко встановлюється дія державної таємниці під час воєнного стану, проте лише фактично у сфері оборони.

Щодо кримінально-правової охорони державної таємниці. То державна таємниця є предметом кримінальних правопорушень, передбачених ст. 114, 328, 329 та 422 КК України.

Розглянемо статистику про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування Офісу Генерального прокурора, так за січень-грудень 2022 р. за ст. 114 КК України – 34, ст. 328 КК України – 9, ст. 329 КК України – 4, ст. 422 КК України – 16, за січень-жовтень 2023 р. 114 КК України – 34, ст. 328 КК України – 7, ст. 329 КК України – 0, ст. 422 КК України – 23 [7].

Як висновок, дослідження цієї теми враховуючи статистику, свідчить про її актуальність. У тезах розглянуто особливості нормативно-правового закріплення охорони державної таємниці. Додатково розкрито особливості її регламентації в умовах воєнного стану.

Список використаної літератури:

1. Оцінювання шкоди національній безпеці України у разі витоку державної таємниці : Монографія / О. Г. Корченко, О. Є. Архипов, Ю. О. Дрейс. – К.: наук.-вид. центр НА СБ України, 2014. – 332 с.
2. Указ Президент України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 від 24 лютого 2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
3. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>

4. Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T150389?an=1>
5. Законом України «Про державну таємницю» № 3855-XII від 21.01.1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Питання запровадження та забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 р. № 181-р У плані запровадження та забезпечення заходів здійснення правового режиму воєнного стану в Україні. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/504353___753980
7. Статистика про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування Офісу Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

*Янишен Віктор Петрович,
кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри
цивільного права, Національний
юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0002-1495-613X*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4610/>

Законодавство, що регулює відносини у сфері надання фінансових послуг особливу увагу приділяє створенню правових засад для захисту прав та інтересів споживачів фінансових послуг, якими відповідно до п. 71 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III [1] (далі – Закон про фінансові послуги) слід вважати фізичних осіб, які отримують або мають намір отримати фінансову послугу для задоволення особистих потреб, не пов'язаних із підприємницькою, незалежною професійною діяльністю. Захист прав споживачів фінансових послуг забезпечується як нормами загального законодавства про захист прав споживачів, так і нормами спеціального законодавства, що регулює діяльність з надання фінансових послуг. Так, ч. 2 ст. 2 Закону України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 року № 1023-XII [2]

встановлено, що особливості захисту прав споживачів фінансових послуг визначаються відповідними законами. З іншої сторони за ч. 2 ст. 3 Закону про фінансові послуги [1] відносини, що виникають у зв'язку із захистом прав споживачів фінансових послуг, регулюються законодавством про захист прав споживачів з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом. Тобто норми, що регулюють діяльність з надання фінансових послуг, враховуючи специфіку правового регулювання цієї сфери відносин, застосовуються субсидіарно (додатково) до норм законодавства про захист прав споживачів. Національний банк України як регулятор на ринку банківських та небанківських фінансових послуг також наділений належними повноваженнями щодо захисту прав споживачів фінансових послуг банків та небанківських фінансових установ (страховиків, кредитних спілок, фінансових компаній та лізингодавців).

В результаті збройної агресії рф проти України відносини між споживачами та надавачами фінансових послуг у значній мірі ускладнилися. В першу чергу це стосується кредитних (позикових) відносин. Так певна кількість як позичальників, так і фінансових установ опинилися на тимчасово окупованій рф території. Досить багато українців вимушено покинули країну. Ще частина людей втратила роботу (дохід), через що не в змозі належним чином виконувати кредитні зобов'язання. Це все призводить до значного погіршення майнового становища споживачів фінансових послуг, які нагально потребують додаткових механізмів захисту їх прав з боку держави, в тому числі і удосконалення вітчизняного законодавства, оскільки законодавство мирного часу не відповідає у повній мірі запитам суспільства та держави.

Такі механізми захисту прав споживачів фінансових послуг в умовах воєнного стану застосовуються. Ключовим об'єктом захисту законодавця стали права та інтереси споживачів – позичальників споживчих кредитів (позик). Так 15.03.2022 «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [3] доповнено п. 18, яким встановлено, що у період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану та у 30-денний строк після його припинення або скасування у разі прострочення позичальником виконання грошового зобов'язання за договором, відповідно до якого позичальнику було надано кредит (позику) банком або іншим кредитодавцем (позикодавцем), позичальник звільняється від відповідальності, визначеної ст. 625 ЦК України [3], а також від обов'язку сплати на користь кредитодавця (позикодавця) неустойки (штрафу, пені) за таке прострочення. Неустойка (штраф, пеня) та інші платежі, сплата яких передбачена відповідними договорами, нараховані включно з 24.02.2022 за прострочення виконання

(невиконання, часткове виконання) за такими договорами, підлягають списанню кредитодавцем (позикодавцем).

Низкою законодавчих актів послідовно вносилися доповнення до розділу IV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про споживче кредитування» від 15.11.2016 № 1734-VIII [4], зокрема, п. 61 якого встановив, що у період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану та у 30-денний строк після дня його припинення або скасування у разі прострочення споживачем виконання зобов'язань за договором про споживчий кредит споживач звільняється від відповідальності перед кредитодавцем за таке прострочення. У разі допущення такого прострочення споживач звільняється, зокрема, від обов'язку сплати кредитодавцю неустойки (штрафу, пені) та інших платежів, сплата яких передбачена договором про споживчий кредит за прострочення виконання (невиконання, часткове виконання) споживачем зобов'язань за таким договором. Заборонено збільшувати процентну ставку за користування кредитом з причин інших, ніж передбачені ч. 4 ст. 10561 ЦК України [3], у разі невиконання зобов'язань за договором про споживчий кредит у вищевказаний період. Наведені норми поширюються, у тому числі, і на інші кредити, вказані у ч. 2 ст. 3 Закону України «Про споживче кредитування» [4]. Неустойка (штраф, пеня) та інші платежі, сплата яких передбачена договором про споживчий кредит, нараховані включно з 24.02.2022 за прострочення виконання (невиконання, часткове виконання) за таким договором, підлягають списанню кредитодавцем.

Доповнення Закону України «Про споживче кредитування» [4], внесені в умовах воєнного стану, суттєво покращили правове положення позичальників. Серед таких позитивних нововведень, спрямованих на підтримку наших захисників та захисниць, які із зброєю в руках захищають нашу незалежність та свободу, слід вказати на п. 62 розділу IV «Прикінцеві та перехідні положення», яким передбачено низку захищених категорій осіб, які вправі відмовитися від взаємодії (припинити взаємодію) з кредитодавцем, новим кредитором, колекторською компанією та іншим особами, залученими до врегулювання простроченої заборгованості на період дії воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування. До захищених категорій належать: а) військовослужбовці, які проходять військову службу на території України; б) військовослужбовці, які стали особами з інвалідністю внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням військової служби, чи внаслідок захворювання після звільнення їх з військової служби, пов'язаного з проходженням військової служби; в) члени сімей військовослужбовців, які загинули, померли чи пропали безвісти; г) особи, які перебувають у полоні, особи, з якими втрачено зв'язок, особи, зниклі

безвісти. Вказані особи та їх близькі особи у разі небажання взаємодії з кредиторами (їх представниками) зобов'язані повідомити останніх про свою належність до захищеної категорії, надавши відповідні підтверджуючі документи.

Слід зауважити, що законодавство воєнного часу системно встановлює певні «бонуси» («пільги») для позичальника, надавши йому додаткові можливості для врегулювання простроченої заборгованості. Так, п. 71 розділу IV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про споживче кредитування» [4] передбачає обов'язкову реструктуризацію на вимогу споживача або його представника грошових зобов'язань за укладеними до 24.02.2022 з фінансовими установами (крім кредитних спілок) договорами про споживчий кредит у період дії в Україні воєнного стану та протягом 30 днів після його припинення чи скасування. Вказана реструктуризація проводиться у порядку та з дотриманням умов, визначених Законом України «Про споживче кредитування» [4].

Також розділ IV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про споживче кредитування» [4] доповнено нормами, які надають позичальнику можливість за певних умов, а) у період дії в Україні воєнного стану та протягом 90 днів після його припинення чи скасування призупинити сплату грошового зобов'язання (основної суми кредиту, процентів, комісій та інших платежів) за договором про споживчий кредит або прирівняним до нього договором, предметом забезпечення за яким є нерухоме майно (квартира, інше житлове приміщення в будівлі, приватний житловий будинок, садовий або дачний будинок, об'єкт незавершеного житлового будівництва) (п. 8); б) звільнення за договором про споживчий кредит, предметом забезпечення за яким є певне нерухоме майно від обов'язку сплати грошового зобов'язання за договором про споживчий кредит (основної суми кредиту, процентів, комісій та інших платежів), у тому числі нарахованого, але не сплаченого до дня отримання кредитором заяви про призупинення сплати грошового зобов'язання, з робочого дня, наступного за днем отримання кредитором заяви, на строк до дев'яностого дня включно після дня припинення чи скасування воєнного стану в Україні або до дня подання підтвердних документів (п. 9); в) анулювання заборгованості за договором про споживчий кредит, звернувшись до кредитора протягом 90 днів після припинення чи скасування воєнного стану в Україні із відповідною заявою (п. 12). У цьому випадку кредитор має право на отримання від держави компенсації втрат (збитків), понесених внаслідок анулювання зобов'язання за договором про споживчий кредит (п. 15) або витрати

(збитки) кредитора (неотримані за рахунок компенсації від держави основна сума кредиту, проценти, комісії та інші доходи), понесені ним внаслідок анулювання зобов'язань за договором про споживчий кредит, є упущеною вигодою та можуть бути відшкодовані відповідно до законодавства за рахунок держави-агресора (п. 16).

Необхідно зазначити, що 22.11.2023 Верховною Радою України ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення державного регулювання ринків фінансових послуг» (законопроект від 26.06.2023 № 9422) [5], яким, зокрема, передбачено обмеження максимальної ставки за мікропозиками на рівні 1% на день та заборону кредиторам встановлювати проценти вищі, ніж передбачено законом (на сьогодні це 2-3 %). Окрім цього встановлюється заборона одержання мікрокредитів особами, які за результатами оцінки їх кредитоспроможності, не будуть здатними повернути кредит, або які мають ігрову залежність.

Висновки. Проведений системний аналіз правових норм та законодавчих актів, що прийняті в умовах воєнного стану в Україні, дозволяє стверджувати, що загальний напрям нормотворення у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг є вірним і дозволяє забезпечити необхідний обсяг захисту позичальників – фізичних осіб. Прийняті в умовах воєнного стану закони дають змогу споживачам фінансових послуг, незважаючи на скрутну обстановку в країні, врегулювати прострочену заборгованість з мінімальними втратами.

Важливою також є позиція Національного банку України, який, у зв'язку із суттєвим погіршенням фінансового стану позичальників, які втратили роботу у період війни, рекомендує фінансовим установам пропонувати клієнтам – споживачам реструктуризацію заборгованості за споживчим кредитом або кредитні канікули.

Література:

1. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 № 2664-III. *Законодавство України: база даних* / Верхов. Рада України. Дата оновлення 07.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> (дата звернення 20.11.2023)
2. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII (в редакції Закону № 3161-IV від 01.12.2005). *Законодавство України : база даних* / Верхов. Рада України. Дата оновлення 01.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#top> (дата звернення 20.11.2023)
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435 IV. *Законодавство України: база даних* / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 05.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.11.2023)

4. Про споживче кредитування : Закон України від 15.11.2016 №1734-VIII. *Законодавство України : база даних* / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 02.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text> (дата звернення: 20.11.2023)

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення державного регулювання ринків фінансових послуг : проєкт Закону України від 26.06.2023 № 9422. *Законотворчість : законопроєкти* / Верхов. Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=9422&conv=9> (дата звернення: 22.11.2023)

*Янчук Анатолій Анатолійович,
аспірант кафедри
адміністративного права,
інтелектуальної власності та
цивільно-правових дисциплін
Київського університету
інтелектуальної власності та
права Національного університету
«Одеська юридична академія»
ORCID: 0009-0000-1424-3503*

*Науковий керівник:
Шишка Роман Богданович;
професор кафедри
адміністративного права,
інтелектуальної власності та
цивільно-правових дисциплін,
доктор юридичних наук, професор,
Київського університету
інтелектуальної власності та
права Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ТЕРИТОРІАЛЬНА ЮРИСДИКЦІЯ (ПІДСУДНІСТЬ) ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ СПОРІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4579/>

Постановка проблеми. З 15.12.2017 року в новій редакції набув чинності ЦПК України [1]. Ним визначено, що підсудність є виключною, за вибором позивача, за місцем проживання або перебування відповідача.

28.08.2018 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання», прийнятий 03.07.2018 р. [2]. Законом було змінено положення ч. 1 ст. 28 ЦПК України, в частині підсудності справ, що регулюються сімейними правовідносинами, а саме з 28.08.2018 року за вибором позивача позови про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, про визнання батьківства відповідача, позови, що виникають з трудових правовідносин, можуть пред'являтися також за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача.

Вищезазначені зміни до ЦПК України в ракурсі вимоги економії процесуальних засобів пришвидшили розгляд згаданих сімейних конфліктів, та частково призвели до захисту найкращих інтересів дитини.

Часткове врегулювання підсудності судам для вирішення сімейних конфліктів не вирішило належного здійснення судочинства по ряду сімейних конфліктів, а саме поділ майна подружжя, встановлення факту спільного проживання чоловіка і жінки без реєстрації шлюбу та одночасний поділ майна набутого за час спільного проживання.

Виклад основного матеріалу. Контроль за територіальною юрисдикцією покладено на суд до якого надійшла позовна заява. Суддя при вирішенні питання про відкриття провадження перевіряє чи була дотримана підсудність. Це є вкрай важливим. Порушення правил підсудності при визначені суду для розгляду судової справи призводить до скасування судового рішення суду першої інстанції.

Не є підставою скасування судового рішення, якщо учасник справи без поважних причин не заявляв про це при розгляді справи у суді першої інстанції (ч. 2 ст. ст. 378 ЦПК України).

Цивільним процесуальним кодексом визначено, що територіальна юрисдикція (підсудність) є виключна, за вибором позивача, за місцем проживання або місцезнаходженням відповідача.

Перші дві частини ст. 28 ЦПК України дозволяють обрати позивачу суд, який буде розглядати його справу, яка стосується сімейних правовідносин та захисту порушених прав і є у переліку цих частин.

Велика кількість сімейних спорів не може бути вчасно розглянута через недосконалість підсудності сімейних справ. Наслідком цього є

перешкоди у користуванні майном, що було набуто чоловіком та жінкою в період шлюбу або за час спільного проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу, необґрунтовані витрати необхідні для поїздки до суду.

Наприклад, позов про поділ майна подружжя не є доцільним розглядати через виключну підсудність, оскільки чоловік і дружина територіально можуть проживати в місті Києві, та мати у власності дві квартири у Києві, а одну у Львові вартість якої буде більшою ніж ті, що у Києві. Через положення ч. 1 ст. 30 ЦПК України спір буде підсудний суду, який знаходиться у місті Львів. Чоловіку та дружині потрібно буде їхати в одну сторону 543 кілометри [3] на судові засідання та тратитися, яке може не відбутися через різні причини (повітряна тривога, лікарняний або відрядження, або відпустка судді, зняття з розгляду справи через необхідність розгляду суддею справ в порядку КПК України). Наслідком цього буде витрачений час. Фактично суд, що знаходиться у місті Львів розглядає справу по майну, яке знаходиться в Києві. При цьому, якщо б один із районних судів міста Києва розглядав справу по майну, яке знаходиться в Києві та Львові, то було б аналогічно, але при цьому сторони не витрачали би велику кількість часу для прийняття участі у судовому засіданні.

Представляючи інтереси позивачів у спорах про розірвання шлюбу, нами було встановлено, що зазначення поважних причин розглядати справу про розірвання шлюбу за місцем проживання позивача є суттєвим інструментом при виборі територіальної підсудності. Так, в одній зі справ позивач не мала можливості поїхати з міста Києва до Запоріжжя для розгляду справи про розірвання шлюбу. Проте, застосування ч. 2 ст. 28 ЦПК України дозволило розглядати справи у місті Києві. В цих випадках поважними причинами було зазначено: 1) не прогнозованість повітряних тривог; 2) відстань між містами; 3) відсутність обізнаності в розташуванні укріплень; 4) турбота про життя.

Пропозиції. Вважаю, що територіальна юрисдикція (підсудність), в частині розгляду справ, які виникають з сімейних правовідносин повинна бути змінена. Доцільним є позивачам надати право обґрунтовувати поважність причин чому розгляд позову повинен відбуватися за місцем проживання позивача, а не відповідача або майна, яке підлягає поділу згідно положень СК України. При цьому за відповідачем залишити право на оскарження територіальної юрисдикції (підсудності).

Відповідні зміни дозволять зекономити час на довготривалі подорожі до суду, забезпечить швидше врегулювання відносин сторін в частині майна, зменшить витрати на представників.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України прийнятий 18.03.2004 року. Верховна рада України. Набрання чинності 01.09.2005 року. Нова редакція 15.12.2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 15.11.2023).
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання» прийнятий 03.07.2018 року. Верховна рада України. Набрання чинності. 28.08.2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2475-19> (дата звернення: 15.11.2023).
3. Google карти. Маршрут Київ-Львів на автомобілі. URL: <http://surl.li/naanc> (дата звернення: 16.11.2023).

*Драбинюк Сніжана Юріївна,
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти спеціальності
013 Початкова освіта
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID: 0000-0002-3750-3715*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ SOFT-SKILLS У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4614/>

Із плином часу та розвитком українського суспільства пріоритетом сучасної освітньої політики України стали ключові компетентності. Так, у Концепції Нової української школи наголошено на запровадженні компетентнісного підходу для забезпечення успішності як в освітньому процесі та соціалізації, так і в майбутній професійній діяльності [6]. Серед складових усіх компетентностей важливими є особистісні та соціальні, які також позначають як «soft skills» та некогнітивні / життєві / «м'які» / навички ХХІ століття. Вважаємо, що вони виступають фундаментом не лише для розвитку компетентностей, але й всіх інших здібностей особистості.

Єдина загальна класифікація «м'яких навичків» відсутня, проте у дослідженні О.Демченко, вони асоціюються з «емоційним інтелектом людини, кластером особистісних рис та соціальних якостей, спілкуванням, мовленням, доброзичливістю, управлінням людьми, лідерством» тощо [3, с. 264]. Сучасна освіта особливу увагу приділяє саме умінню спілкуватися. На думку низки науковців (Киричук В. О., Лук'янчук Н. В., Климової Н. А., Ковальнової О. А., Савченко Ю. Ю.), особистісні навички немислимі без взаємин з оточуючими, що розглядаються ними під поняттями «комунікативна компетентність» або «компетентність у спілкуванні» [7, с. 21].

Молодший шкільний вік є досить сприятливим для розвитку soft skills, зокрема й комунікативної компетентності дітей, адже це сенситивний період. Ефективним способом розвитку soft skills вважається

використання засобів театралізації (проведення сюжетно-рольових, режисерських ігор, постановка п'єс, створення мінітеатрів). За переконанням О. Жовнич, Н. Казьмірчук та І. Стахової, театралізація забезпечує активну взаємодію учнів та має синкретичний характер для вирішення багатьох освітньо-виховних завдань [5].

Однією із умов розвитку soft skills в молодших школярів засобами театралізації є особистісна позиція педагога, адже будь-яка діяльність вимагає великої ініціативи. Крім іншого, педагог має вміти управляти часом та творчо вирішувати проблеми, бути впевненим в собі та водночас емпатійним, відкритим у вираженні своїх почуттів та емоцій. Також йому необхідно змінювати звички, які виробилися протягом життя, бути в русі сучасної дитячої літератури, цікавитись театралізацією і прагнути до інноваційності [4].

О. Біляковська зазначає потребу розвинених «м'яких навичок» у самих педагогів, а саме – соціально-комунікативної компетентності, яка «відображає спроможність педагога ефективно взаємодіяти з оточенням, незважаючи на зміни соціального середовища; готовність та вміння контактувати з молодшими школярами; наявність у нього знань, умінь, навичок конструктивного спілкування та внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної взаємодії у театралізованій діяльності» [1].

Не менш важливою умовою, як резюмує А. Василюк, є наявність у педагога професійних компетентностей. Погоджуємось з дослідницею, адже саме від них залежить, чи розуміє вчитель цілі розвитку soft skills дітей, як він зможе використовувати засоби театралізації, надавати підтримку учням, а також створювати емоційно насичене середовище з цією метою [2].

Отже, всі три педагогічні умови (особистість вчителя, його соціально-комунікативні компетентності і педагогічні компетентності) розвитку soft skills молодших школярів засобами театралізації знаходяться у взаємозалежності. Перша полягає у розумінні власної ролі, у мотивації; друга – у здатності до комунікації та вирішення комунікативних завдань; третя – у сформованих педагогічних вміннях, підпорядкованих цій ролі.

Література:

1. Біляковська О. «Soft skills» як необхідна складова якісної професійної підготовки майбутнього вчителя. Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie. 2018, XX, С. 175-185.
2. Василюк А. Обриси нової української школи і сучасна місія вчителів. Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи: зб. матеріалів XIX Міжнарод. наук. практ. інтернет-конф., 2018. Вип. 19. С. 99-104.

3. Демченко О. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: європейський контекст. Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.). Вінниця, 2020. Випуск 3. С. 261-267.
4. Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху. Інформаційно методичний збірник / Упорядник Г. О. Сиротенко. Полтава: ПОППО. 2006. 124с.
5. Казьмірчук Н. С., Жовнич О. В., Стахова І. А. Театр природи як засіб формування soft skills в учнів початкових класів. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2020. 61. С. 23-30.
6. Концепція «Нова українська школа»: електронний ресурс. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf>
7. Розвиток соціально-комунікативної компетентності обдарованих учнів початкової школи: посібник / Н. В. Лук'янчук, Н. А. Климова, О. А. Ковальова, Ю. Ю. Савченко та ін.; за заг. ред. Н. В. Лук'янчук і Н. А. Климової. К. : Інститут обдарованої дитини, 2014. 132 с.

*Негрій Ірина Іванівна,
викладач-стажист кафедри
дошкільної освіти і соціальної
роботи, Мелітопольський
державний педагогічний
університет імені
Богдана Хмельницького*

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ ДО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4616/>

Актуальність теми не викликає сумну, адже сьогодні до проблеми гендерного підходу прикута увага різних наукових шкіл та течій, соціальних та громадських об'єднань, адже у контексті реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні, відповідно до Концепції Нової української школи та із врахуванням європейського вектора

освітніх реформ, необхідним є забезпечення гендерної рівності як неодмінної умови дотримання основоположних прав і свобод людини та соціальної справедливості [7, с. 3]. Крім того, стрімкі зміни в сучасному суспільному житті вимагають нових концептуальних підходів і нових практичних методик гендерної соціалізації молоді, адже сьогодні досі існує багато проблем, які пов'язані з соціальними статусами статей та їхніми взаєминами. Ці проблеми набули особливого характеру й значення з погляду перспектив соціального розвитку й суспільного добробуту. Саме тому гендерний підхід до виховання особистості застосовується вже на етапі дошкільної освіти, про що зазначено у змісті освітньої лінії «Особистість дитини» в Базовому компоненті дошкільної освіти (нова редакція) [1], в якому підкреслюється, що необхідним є виховання емоційно-ціннісного ставлення дитини, яке знаходить своє проявлення у шанобливому ставленні до людей, незалежно від їхньої статі, віку та стану здоров'я.

Справедливе розв'язання гендерних проблем вимагає поєднання національної культури з демократичним і високорозвиненим інформаційним суспільством, яке однаково піклується про кожного свого громадянина, створюючи для нього максимально сприятливі умови щодо отримання дошкільної, середньої та вищої освіти, набуття необхідних життєвих компетенцій та фахових знань, реалізації своїх індивідуальних задатків як у сім'ї, так і в суспільно-громадянському житті. Таким чином, значним досягненням сучасності є розв'язання проблеми рівного доступу до всіх рівнів освіти представників обох статей.

Гендерний вимір притягує все більшу увагу представників різних наук, перш за все соціологів, педагогів та психологів. В останні десятиріччя дуже важливими в оцінці процесів суспільного функціонування та розвитку стають психологічні особливості чоловічої та жіночої статі. Ця тенденція торкнулася і вітчизняного педагогічного наукового простору, так серед наукових публікацій стали з'являтися праці, які містять такі поняття, як «гендер», «гендерний аналіз», «гендерні дослідження». Особливо цікавими в межах теми нашої публікації є праці вітчизняних науковців, в яких аналізується проблема гендерного підходу до виховання дітей дошкільного віку. Це праці Т. В., Говорун, О. А. Листопада, С. В., Лозинської, У. А. Худзей та ін.

Термін «гендер» є характерною ознакою сучасності, який прийшов на зміну своєму попереднику «фемінізму» як ознака «дорослішання» людського соціуму. Гендер – це соціальне розділення, яке часто засноване, але не обов'язково збігається з анатомічною статтю. Соціологи стверджують, що в той час, як стать належить до біологічних

характеристик, гендер відноситься до соціальних та соціально-психологічних ознак, за допомогою яких люди можуть бути охарактеризовані, як маскулінні, фемінінні або андрогенні істоти. Маскулінні та фемінінні типи можуть бути охарактеризовані, як комплекс поведінкових і культурних рис, які притаманні статям. Ці особливості людина здобуває в процесі соціалізації. Таким чином, гендер визначається соціально і культурно.

Вважають, що термін «гендер» був уведений в науковий обіг для чіткого розмежування біологічно-фізіологічного і соціально-рольового тлумачення й аналізу стосунків і діяльності чоловіків і жінок у різноманітних соціумах науковцем і педагогом американкою Дж. В. Скотт. Це досить вдалий крок, оскільки новий термін є універсальним і позбавленим односторонності і примітивізму, порівняно з його спрощеним відповідником «статевий» [2, с. 2]. Вважають, що проблему соціально-психологічної ролі гендера в історії вперше порушила Сімона де Бовуар, дружина французького філософа Ж.-П. Сартра [6, с.74].

Зазначимо, що І. Кант, А. Шопенгауер, З. Фрейд та інші філософи, педагоги, психологи, соціологи звертали пильну увагу на відносини між статями, розкриваючи різні аспекти. Так, Ф. Ніцше ставив занепад народів у залежність від зменшення індивідуальної пристрасті та збільшення шлюбів за соціальними мотивами. Подальше дослідження гендрної проблематики пов'язане з поглибленим вивченням таємниць людської психіки. Зокрема, К.-Г. Юнг зазначав, що немає чоловіка, який був би повністю позбавлений жіночих рис і навпаки. Також він увів поняття архетипів «чоловічості» та «жіночості», тобто анімус, який формує думку та аніму, котра відтворює настрої. Китайська соціальна думка також виділяє «їнь» та «янь» як дві сторони чоловічого й жіночого: вони неподільні, але не тотожні [6, с.73].

На межі XIX-XX століть розпочалися масштабні соціальні перетворення, складовою яких став жіночий рух. І відразу опинився в предметному полі соціологічних досліджень. В цей період жінки увійшли до сфери найманої праці, активно включались у виробничі відносини. Впродовж цього часу гендерні дослідження проводились переважно на основі феміністичних теорій. Формуються основні ідейні течії. Сміслом ліберального фемінізму стає боротьба проти дискримінації жінок у сфері громадського життя. Натомість радикальний фемінізм вбачає головне своє завдання у звільненні жінки через руйнацію владних та соціально-психологічних механізмів існування і функціонування режиму патріархату, який перманентно відтворюється родиною. На початку XX століття утверджувалась перша хвиля розвитку фемінізму та «жіночої

історії». Наприклад, в США самі суфражистки стали першими істориками свого руху.

Гендерні дослідження у вітчизняній психолого-педагогічній науці – це доволі новий і поки що мало опрацьований науковий напрям. До початку 90-х рр.. гендерна проблематика в нашій державі не розвивалася, а праць, на які могли б спиратися дослідники, було опубліковано дуже мало.

Що стосується сучасних досліджень гендерного підходу до виховання дітей дошкільного віку, то більшість вітчизняних вчених визначають гендерне виховання як: педагогічну систему, спрямовану на формування гендерної вихованості; як процес формування в особистості необхідних костей, рис та властивостей, які відображають відповідне ставлення до представників іншої статі; як виховна діяльність педагога, спрямована на формування у дитини стійкого уявлення власної статі.

Так, наприклад, О. А. Листопад зазначає, що під гендерним вихованням дошкільника слід розуміти цілісну педагогічну систему, результатом якої є гендерна вихованість дітей старшого дошкільного віку. Специфіку же гендерного виховання в дошкільному віці вчений бачить у «відмові від протиставлення за ознакою статі в родині, закладі дошкільної освіти, та інших провідних інститутах соціалізації, формуванні практики взаємовідносин статей на засадах гендерного паритету, самовизначенні, самовдосконаленні й самореалізації кожної особистості» [5, с. 146]. В. Кравець гендерне виховання визначає як процес, який спрямовано на формування якостей, рис, властивостей, що визначають необхідне суспільству ставлення людини до представників іншої статі [3, с. 174]. Специфікою цього процесу вчений бачить у розгляді людини з позиції суб'єкта діяльності. С. В. Лозинська, узагальнюючи існуючі визначення гендерного виховання у сучасній педагогічній науці, дає наступне його визначення: «...це сучасний напрямок виховної діяльності педагога, який шляхом сприятливої соціалізації дозволяє сформувати у дитини стійке поняття власної статі» [4, с. 62-63].

Слід зазначити, що головне завдання сучасних гендерних досліджень полягає у пізнанні психологічних закономірностей поведінки та діяльності людей як суб'єктів – носіїв, виразників і творців гендерних характеристик, ролей і статутів. Гендер може розглядатися як історична та соціальна категорія. Природна гендерна ієрархія пов'язується з функціонально-рольовою моделлю поведінки, тому гендер як культурно та історично відносний феномен визначається не біологічно, а соціокультурно. Він також розглядається як сукупність уявлень про особистісні та поведінкові особливості чоловічого та жіночого. Ці

особливості, взяті окремо, визначають фемінінність або маскулінність: чоловіче в жіночому і жіноче в чоловічому.

Вже в дошкільному віці дівчата та хлопці характеризуються цілим рядом статеводетермінованими особливостями різного генезису, що обов'язково необхідно враховувати в освітньому процесі сучасного дошкільного освітнього закладу. Отже, організація системи виховання в закладі освіти має здійснюватися з урахуванням статевої приналежності дитини, природної індивідуальності, у багатстві соціальних ролей, етнічної культури, відповідальності за власне здоров'я і здоров'я іншої людини. Гендерний, або статеворольовий, підхід у вихованні дітей дошкільного віку припускає враховувати та застосовувати знання про гендерні особливості: в організації освітнього процесу у закладі дошкільної освіти відповідно до гендерних особливостей всіх учасників освітнього процесу; у визначенні змісту і методів навчання і виховання; в створенні умов у дошкільному закладі для опанування хлопчиками та дівчатками сценаріями і досвідом статевої поведінки, адекватними їх віковому статусу, психосексуальному розвитку і соціальним очікуванням; в розв'язанні проблем, пов'язаних з гендерними ідентифікацією і самореалізацією.

При застосуванні гендерного підходу у вихованні дітей дошкільного віку в закладі дошкільної освіти необхідно враховувати відмінності, що лежать на поверхні й доступні спостереженню в процесі навчання і виховання. Це, вперш за все, відмінності: пізнавальних здібностей і пізнавальних процесів; сприйняття навколишнього світу; в темпах, стратегіях перероблення та засвоєння інформації (хлопчики сприймають інформацію швидше, дівчата ж продуктивно працюють в спокійному темпі); у перевазі формуванні різних операцій мислення; в організації уваги (у хлопчиків вона рухливіша і нестійке), в тривалості періоду входження в працю (у дівчат він коротший, у хлопчиків – триваліший, періоди продуктивної роботи зміщені один відносно одного, у хлопчиків він настає пізніше, ніж у дівчат); в рівні активації емоцій в процесі навчання (у дівчаток посилюється увага й мислення при емоційній забарвленості інформації, для хлопчиків потрібний постійний перехід від емоційної фази до інформативної); в рівнях адаптивних можливостей організму і психіки (хлопчики сприйнятливіші до невідповідних їх психіці педагогічним діям, дівчата більше адаптивні); в рівні природної агресивності (хлопчикам показані групові форми роботи з елементами змагань, для дівчаток бажано використати групові форми роботи з акцентом на взаємодопомогу); у відношенні до позитивної та негативної оцінки своєї роботи (дівчата завжди чекають будь-якої оцінки своєї

роботи, хлопчиків цікавить оцінка тільки тієї роботи, яка має для них значення, позитивна оцінка спонукає хлопчиків до подальшої діяльності).

На будь-якому етапі організації використання гендерного підходу у виховання дитини в дошкільному освітньому закладі можуть застосовуватися методи як індивідуальної, так і групової роботи, які варіюються залежно від педагогічної ситуації і поставлених завдань. Для ефективного використання гендерного підходу до виховання дітей дошкільного віку необхідно брати до уваги дві взаємопов'язані боки: гендерну просвіту – вона допомагає правильно усвідомлювати особливості статі та стосунки між нами, та гендерне виховання, яке допомагає виробляти установку пошуку і реалізації своєї психосексуальної індивідуальності.

Підсумовуючи вищесказане, можемо зробити наступні висновки: педагогічна наука і практика не враховує стать як одну з важливих характеристик дитини; стать як категорія складається з двох найважливіших компонентів: статі біологічної і статі соціальної; статеві відмінності задаються генетично і далі продовжують формуватися в соціально-культурному середовищі; гендерні відмінності розуміються вченими як якісні відмінності, що виражаються в здібностях, поведінці, професійній діяльності і сімейному житті, обумовлені не лише біопсихологічними, але і соціокультурними аспектами. Що стосується проблеми гендерного виховання особистості, то вона пов'язана з розумінням сутності людини, яка є представником певної біологічної статі (чоловічої або жіночої) – з визнанням того, що первинно в людині (чоловіче або жіноче) – біологічне або соціальне; з усвідомленням того, які психологічні якості повинні мати чоловіки і жінки при виконанні певних громадських ролей і як, у зв'язку з цим, має бути побудована виховна система того суспільства, в якому в процесі культурного освоєння відбувається становлення особистості чоловіка і жінки (юнака і дівчини, хлопчика і дівчинки).

Отже, використання гендерного підходу до виховання дитини дошкільного віку, який передбачає врахування не лише статевих, а й особистісних особливостей хлопчиків і дівчаток – це одна з умов оптимізації освітнього процесу сучасної дошкільного закладу освіти. Гендерний підхід до виховання особистості дошкільника повинен передбачати створення умов для виховання хлопчика та дівчинки з урахуванням їх основного призначення і можливостей розумного виконання громадянських, виробничих і сімейних ролей.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) (2021) / Науковий керівник : Т.О. Піроженко, член-кореспондент НАПН України, проф, д-р пед. наук; авт. кол-в: Байер О.М., Безсонова О.К., Брежнева О.Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П. та ін. Київ. 37 с.
2. Корсак К. В. Гендер, освіта, демографія та інші суспільні теми / К. В. Корсак / Управління школою. 2004. № 8. С. 2-6.
3. Кравець В. Гендерна педагогіка: навч. посіб. Тернопіль : Джура, 2003. 416 с.
4. Листопад О. Педагогічні умови гендерного виховання старших дошкільників в закладах дошкільної освіти / Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. № 1 (64), лютий 2019. С. 145-151.
5. Лозинська С. В., Худзей У. А. Гендерне виховання дітей дошкільного віку: історичний аспект / «Young Scientist». № 5 (57) / May, 2018. С. 61-63.
6. Мартинов А. Гендерні дослідження в історичній соціології / Соціальна психологія. 2004. № 5. С. 73-78.
7. Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 10-11 вересня 2020 р. / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка ; за заг. ред. В. П. Кравця, О. М. Кікінежді. Тернопіль : ТНПУ, 2020. 288 с.

*Савченко Анатолій Петрович,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри мовної підготовки
та соціальних комунікацій
Державного податкового
університету, м. Ірпінь
ORCID: 0000-0002-4732-2045*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ПРОЦЕСУ ВЗАЄМОДІЇ В ОВОЛОДІННІ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4598/>

Завдання вищої школи – надати студентам можливість максимально оволодіти розмовною мовою, професійною термінологією для плідної творчої діяльності майбутнього фахівця, оптимально використовуючи резерви навчальної роботи з іноземної мови.

Оскільки іноземна мова вивчається з метою її використання у майбутній професійній діяльності, то саме з цієї точки зору оволодіння іноземною мовою, як засобом задоволення фахових потреб, складає професійний інтерес для студентів. Іноземна мова в системі навчальних дисциплін повинна служити засобом постійної передачі студентам професійно корисної інформації, оновлення та збагачення знань зі спеціальності, бути засобом досягнення, в першу чергу, цілі підвищення рівня освіченості, ерудиції в межах своєї спеціальності, адже робота на професійному рівні потребує постійного самостійного вдосконалення майстерності, поповнення професійних знань.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що проблема організації та оптимізації освітнього процесу, удосконалення методів навчання завжди була однією з найбільш актуальних проблем освіти. Ці питання обговорювалися у наукових працях багатьох психологів та педагогів. Теорія навчальної діяльності розглядалась у роботах І. Бека, М. Боришевського, Г. Костюка, С. Максименка; О. Скрипченка. Питання оптимізації, активних методів та інноваційних технологій навчання знайшли відображення у наукових працях В. Беспалька, М. Гузика, Н.Мойсеюк, Н.Ничкало, Л.Одерія, П.Олійника, В.Онищука, О.Пометун, І. Прокопенка, М. Ярмаченка. Питання наукового обґрунтування підвищення якості навчання іноземних мов розглядалось в роботах багатьох науковців сьогодення.

Проголошені орієнтири перебудови системи навчання іноземних мов стають чинниками впровадження різноманітних форм, методів та змісту навчання. Широкого розповсюдження набувають проблемні, інтерактивні методи, технологія навчання у співробітництві. Характерною рисою всіх цих технологій є фахове навчання на основі особистісно-орієнтованої взаємодії суб'єктів педагогічного процесу. Метою вищої освіти є розвиток особистості, сутністю якої є духовність, соціальна та професійна компетентність як основи (умови, критерії) ефективної взаємодії у світі [3, 13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про значну увагу з боку науковців до теоретичного та практичного аспектів використання різних технологій навчання іноземних мов. У полі зору перебуває проблема групової та індивідуальної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу.

Мета дослідження. Відтак перед сучасною лінгводидактикою постає завдання організувати процес навчання іноземних мов таким чином, щоб знайти можливості розв'язання зазначених вище потреб. У зв'язку з цим досить актуальною є проблема видів і форм навчання та їх місця в організації процесу навчання іноземних мов майбутніх фахівців

в умовах вищого навчального закладу. Запорукою успішного навчання іноземних мов, на нашу думку, можна вважати активне впровадження групового навчання та самовдосконалення студентів.

Сучасне заняття характеризується вже чотирма організаційними формами: колективною, груповою, парною та індивідуальною. Використання тієї чи іншої форми навчання залежить від етапів заняття та змісту навчального матеріалу. Усі ці форми навчання базуються на характері міжособистісної взаємодії учасників освітнього процесу.

Необхідно створити систему фахового навчання іноземних мов, щоб “завдяки врахуванню універсальних психологічних закономірностей процесу засвоєння певного навчального матеріалу й універсальних дидактичних законів організації певного процесу навчання вона була б прийнятною для більшості людей незалежно від їхнього віку та здібностей” [2].

Комплексне впровадження інновацій у процес підготовки висококваліфікованих фахівців потребує не лише використання і вдалого поєднання новітніх технологій у роботі, а й радикальної зміни щодо позицій викладача. Особливо актуальною стає ця проблема у вивченні іноземної мови під час роботи студентів. Саме викладач організовує, керує, навчає. Як зазначає Н. П. Волкова [1, с. 70], “дослідження загальних закономірностей професійної діяльності показали визначальний вплив на її ефективність і результативність “human factor” – людського фактору, а точніше, внутрішньої суб’єктної позиції по відношенню до себе. Особливо це чітко проявляється у професії вчителя – однієї з найбільш яскравих професій соціономічного типу”. Від його професійних і особистих якостей, ерудиції, педагогічної та методичної підготовки значною мірою залежить підвищення ефективності у вивченні іноземної мови студентами.

Основні матеріали дослідження. Ми провели анкетування викладачів іноземної мови вищих навчальних закладів, які працювали зі студентами-економістами, з метою виявлення перспектив діяльності в майбутньому. 20% викладачів вказали на необхідність удосконалення системи контролю за самостійною діяльністю; 41% педагогів відчують потребу більшою мірою урізноманітнити форми роботи, які збагачуватимуть знання студентів, підніматимуть їх на більш високий рівень іншомовного спілкування; 7% відчують утруднення в роботі у зв’язку з недостатнім рівнем навичок практичної діяльності на економічному факультеті. Звідси виникає питання про необхідність самовдосконалення та саморозвитку самих викладачів для підвищення ефективності вивчення іноземної мови. 9% викладачів виділяють потребу більшої свободи вибору варіантів, новітніх педагогічних технологій, методів і прийомів роботи зі студентами. Свобода вибору надає діяльності

педагога моральний вимір. Вона вимагає від викладача усвідомлення ціннісного аспекту своєї професійної діяльності. 8% акцентують увагу на тому, що студенти працюють на неналежному рівні у зв'язку з недостатнім рівнем знань, а звідси й відсутність інтересу до вивчення мови; 15% визначили неможливість встановлення емоційного контакту.

Такий показник свідчить про потребу максимально враховувати психологічні резерви студентів, оскільки їхній психічний стан може прямо чи опосередковано впливати на результат навчання. Адже моральний комфорт іноді набагато важливіший, ніж фізичний. Тому завдання педагога – створити такі умови, так організувати спілкування, щоб студент міг якнайкраще використати свій інтелектуальний потенціал, був впевнений у своїх силах. Викладач іноземної мови більше, ніж викладач будь-якого іншого предмета, зобов'язаний втручатися в емоційну сферу заняття, слідкувати за можливістю виникнення у студентів емоційних станів, які сприятимуть їх освітній діяльності і фаховому зростанню.

Тому, враховуючи ці дані, викладачі, намагалися врахувати всі побажання колег і впровадити їх у своїй роботі, максимально використовуючи свої педагогічні здібності, які є сукупністю індивідуально- психологічних особливостей, а саме: комунікативні, перцептивні здібності, динамізм особистості, емоційну стійкість, оптимальне прогнозування, креативність.

Дійсно, уміння створити сприятливий психологічний мікроклімат, що має такі функції: пізнання особистості, обмін інформацією, організація діяльності, обмін ролями під час цієї діяльності, співпереживання й самоствердження, поглиблюватиме зв'язок викладача зі студентами, удосконалюватиме процес професійно-педагогічного спілкування.

На прогностичному етапі діяльності виникає питання врахування індивідуальних і психологічних особливостей студентів, вміння побачити проблеми у перспективі та уявити вимоги, які поставить перед студентами життя в майбутньому. Матеріали, що пропонуються студентам для самостійного опрацювання, викладач іноземної мови має уявити в ситуації майбутньої взаємодії і подумки опрацювати в якомога більшій кількості варіантів. Адже під час самостійної діяльності у студентів можуть виникати різного роду ускладнення, пов'язані з недостатнім, на їхню думку, рівнем знань, браком часу, нерозумінням необхідності працювати над матеріалами з іноземної мови для вдосконалення знань зі спеціальності тощо.

Важливою причиною пасивного ставлення до вивчення мов є та, що для більшості іноземна мова в період її вивчення є потенційною, а не реальною цінністю. Студенти досить часто, особливо на початковому етапі вивчення іноземної мови у вищому навчальному закладі, недостатньо розуміють важливість і необхідність володіння мовою для їх майбутньої професійної діяльності. Іноді вони відчують невпевненість у власних знаннях, що також впливає на рівень засвоєння інформації.

Сьогодні все ще існує невідповідність між вимогами суспільства до молодого фахівця і неготовністю випускника вищої школи до реалізації цих вимог.

За умов вільного вибору майбутньої професії молода людина часто розгублюється, не вміє обрати головне, втрачає самостійність. Тому виникає потреба в наданні допомоги таким студентам, щоб, таким чином, активізувати їх діяльність, спрямувати освітній процес на особистість, посилити увагу до самостійної роботи.

Врахування цих аспектів, формування прогнозу дозволить педагогу ефективно розпочати комунікативний етап, тобто організувати самостійну роботу так, щоб в результаті її виконання студенти відчували задоволення й спостерігали за ростом їх умінь і навичок з іноземної мови, які автоматично впливатимуть і на поглиблення знань зі спеціальності, оскільки оригінальна іноземна література зі спеціальності є невичерпним джерелом пізнання нового.

Концепція навчання, як вона розуміється сьогодні, зазнала значного впливу психологічного вивчення процесу навчання і як наслідок, вона тлумачиться набагато ширше, ніж це було прийнято в загальному використанні цього терміну. Психологічна концепція навчання виходить далеко за межі навчання безпосередньо від викладача або навчання через навчання чи практику. Це включає не тільки навчання навичкам або отримання знань. Це також відноситься до навчання вчитися та навчатися думати; змінювати установки; набуття інтересів, соціальних цінностей або соціальних ролей; і навіть зміни в особистості [4, 18].

Тому досить часто суб'єктивні точки зору студентів і педагогів стосовно структури освітнього процесу, вибору оптимальних методів та прийомів, які сприятимуть і підвищенню ефективності під час вивчення іноземної мови, можуть не співпадати. Плани, прогнози та цілі викладача, реально існуючі умови навчання відбиваються через призму суб'єктивного навчального пізнання студента, трансформуються в суб'єктивні моделі умов діяльності студента, в його самооцінку. Ось чому студентам необхідно створити такі максимально сприятливі умови, так зацікавити їх, щоб сформувати стійкі знання, навички і вміння з іноземної мови, достатні для розв'язання фахових завдань та для розвитку особистості.

Уміння зацікавити молодих людей, передати їм не лише свої знання, а й своє ставлення до предмета визначається особистістю і майстерністю педагога. Педагогічна майстерність у сучасній науці трактується як уміння оптимізувати всі види освітньої діяльності на високому професійному рівні, спрямувати їх на всебічний розвиток та вдосконалення особистості студента, що, в свою чергу, забезпечуватиме високий рівень організації процесу навчання. Вона характеризується значним розвитком спеціальних узагальнених умінь і її суть полягає в особистості викладача, його здатності кваліфіковано керувати діяльністю студентського колективу. Володіння високою технікою впливу визначається вмінням

перетворювати на апарат сильного педагогічного впливу свої емоції, своє ставлення до предмета і студентів. Тому ми знову звертаємо увагу на необхідність врахування викладачами іноземної мови такого фактору як формування в студентів стійкого інтересу до вивчення мови завдяки професійно орієнтованим завданням, що пропонуються їм для роботи.

Зацікавленість предметом, бажання й готовність працювати творчо, які формуються у вищих навчальних закладах і є невід'ємною складовою підготовки молодого фахівця, значно залежить від рівня професіоналізму педагога, який знає предмет не лише в обсязі навчальної програми, а значно ширше, абсолютно вільно володіє матеріалом, уміє, в разі необхідності, творчо переробляти його, сам займається науковою діяльністю. Для того, щоб завжди бути на належному рівні, володіти достатнім арсеналом знань, форм і методів роботи зі студентами, викладачу необхідно постійно працювати над собою, вдосконалювати свою майстерність. Високий рівень професійної майстерності передбачає повсякчасне вивчення свого предмета та вдосконалення техніки його викладання, особливо це стосується вищих закладів освіти, де іноземна мова не є профільюючим предметом і у зв'язку з цим значно складніше підтримувати інтерес студентів на належному рівні. Адже здатність до професійного саморозвитку майбутніх фахівців зумовлюється наявністю потреби в професійному самопізнанні та самовдосконаленні.

Важливе значення, виходячи з результатів опитування, має здатність педагогів стимулювати ініціативу студентів до пошуку нових знань, високий рівень інтелекту викладача, його вміння створювати сприятливі умови для творчості, самореалізації майбутніх фахівців. Правильний психологічний вплив на колектив, групу з боку педагога також допомагає створити сприятливі умови для активізації пізнавальної діяльності студентів.

На етапі управління самостійною роботою студентів викладач повинен пам'ятати, що у процесі навчання органічно пов'язані саме два види діяльності – діяльність викладача та діяльність студента. Діяльність педагога спрямована на здійснення керування навчально-пізнавальною діяльністю студентів, які, в свою чергу, проявляючи активність і свідомість, здійснюють свою діяльність, що проявляється в різних формах. Завдання педагога на етапі управління, яке визначається в науці як «об'єктивний процес» упорядкування систем, суть якого – у забезпеченні їхньої цілісності, підтримці заданого режиму діяльності і досягнення мети шляхом обміну інформацією між їхніми підсистемами (керуючою і керованою системами) по каналах прямого й зворотного зв'язку, – максимально реалізувати своє вміння підтримувати інтерес, ініціативу та творчість тих, хто навчається, коригувати діяльність, враховуючи реальні умови, забезпечити реалізацію конкретних

практичних завдань. Факторами творчості можна вважати внутрішні сили, тобто якості, властивості розуму, почуттів, волі, потреб, мотивів.

Мотиваційна сфера є основою творчої діяльності як студентів, так і викладачів. Викладач вищої школи для молодих інтелектуалів завжди є прикладом шукача істини. Його роль в освітньому процесі полягає в тому, щоб зробити працю студентів цілеспрямованою, полегшити їм шлях оволодіння матеріалом. Полегшити, але не підмінити своєю активністю вольову, зосереджену, наполегливу працю студента, без якої оволодіння мовою неможливе. Зокрема, викладач має вирішити досить важливу педагогічну проблему: поліпшити керівництво навчальною діяльністю студентів шляхом забезпечення належного зворотного зв'язку в процесі її реалізації.

Управління самотійною роботою студентів передбачає її правильний та своєчасний контроль, що спрямований на виявлення, зіставлення знань, умінь і навичок та приведення їх у відповідність з результатом, що був запланований раніше. Адже не проконтрольований навчальний матеріал вестиме за собою низку проблем, а саме: студенти можуть нерегулярно виконувати запропоновані їм завдання, що викличе певні прогалини в знаннях; недостатній рівень знань може спричинити утруднення або й неможливість виконання наступних; безсистемність роботи призведе до небажання працювати самотійно. А звідси – поступово зникне інтерес до вивчення мови взагалі.

Оцінка має стимулювати студентів до активної творчої діяльності, бути показником реальної якості знань. Тільки в цьому випадку повністю розкриється творчий потенціал особистості, максимально реалізуються життєві прагнення молодшої людини. Це, на наш погляд, допоможе вихованню в студентів вільного від стереотипів мислення, які здатні приймати самотійні рішення для вирішення проблем фахового рівня.

Тому завдання викладача, який безпосередньо організовує й керує освітнім процесом і від успішної діяльності якого цілковито залежить ефективність та результативність цілісного освітнього процесу, полягає в налагодженні чіткої системи контролю за рівнем підготовки студентів, яка відіграє стимулюючу роль, завдяки якій вони зможуть демонструвати свої уміння і навички поглибленого вивчення іноземної мови. Особливо це стосується молодих викладачів, які не мають досвіду практичної роботи й інколи проводять заняття на недостатньо складному рівні завдань, відносяться формально до контролю знань, часом використовують надто складні або спрощені для даного етапу завдання.

Іноді для викладачів бути творцями, керівниками та організаторами діяльності студентів незвично, вони не здатні, використовуючи ефективні форми й методи роботи, навчити студентів сприймати нові ідеї, активно

спілкуватися, осмислено висловлювати свої думки. Викладачі-початківці, не маючи достатньої методичної підготовки, досить часто використовують на заняттях застарілі методи і прийоми роботи. Контроль над засвоєнням знань, в основному, зводиться до пасивного відтворення матеріалу, тому в їх роботі немає творчості, студенти не проявляють інтересу до вивчення іноземної мови. Основний акцент зводиться до механічного запам'ятовування матеріалу, переписування текстів. Виконуючи функцію ініціатора, “диригента” самостійної діяльності студентів, викладач матиме змогу вдало керувати нею і спрямовувати у необхідне русло, використовуючи сучасні дієві види контролю, які націлені на результат.

Висновки. Працюючи зі студентами та набуваючи досвіду викладацької роботи або вдосконалюючи його, викладачі, як творчі особистості, аналізують її результати та моделюють свою діяльність на майбутнє. Співпраця педагогів і студентів повинна перерости у співтворчість, яскравим свідченням якої мають бути нові нестандартні підходи до розв'язання освітніх завдань, що диктуються як потребами сьогодення, так і самої особистості. Викладач повинен прагнути засобами іноземної мови підготувати висококваліфікованих фахівців, які здатні конструктивно мислити, пропонувати оригінальні шляхи вирішення проблем, чинити опір рутинному підходу до справи, брати безпосередню участь у розв'язанні важливих, бізнесових проблем, бачити й оцінювати дійсність під різними кутами зору. Для досягнення ефективних результатів навчання надзвичайно важливого значення набуває особистісна активність, цілеспрямованість та творча взаємодія викладачів і студентів.

Література:

1. Волкова Н. П. Педагогіка: Навч. Посіб / Н. П. Волкова. – К.: Академвидав, 2007. – 616 с.
2. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підруч./кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.
3. Прищак М. Д. Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі: курс лекцій / М. Д. Прищак, О. Б. Залюбівська. – Вінниця : ВНТУ, 2019. – 150 с.
4. Stern, H. H. (1983). *Fundamental Concepts of Language Teaching*. – Oxford: Oxford University Press.
5. Blair, R. W., ed (1982). *Innovative approaches to language teaching*. – New York: Newbury House.

*Стиркіна Юлія Сергіївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкового
навчання Полтавського
національного університету
імені В.Г. Короленка*

ВИЗНАЧЕННЯ ІДІОСТИЛЮ ПИСЬМЕННИКА ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4569/>

Постановка проблеми: Одним із перспективних та сучасних засобів навчання сучасної української мови у старшій школі є визначення лінгвальних домінант ідіостилю письменників. Термін "ідіостиль" походить від поєднання слів "ідіос" (грецька мова), що означає "власний" або "особистий", і "стиль", що вказує на стилістичні особливості. Вивчення ідіостилю може бути корисним для аналізу текстів, вивчення комунікаційних здібностей та виявлення стилістичних відмінностей між авторами, а також для вивчення сучасної української мови загалом.

У визначенні поняття ідіостилю та спорідненого з ним поняття ідіолекту між мовознавців не існує єдності, хоча ці поняття є тотожними і водночас актуальними об'єктами дослідження сучасної лінгвістики. Терміни «ідіолект» і «ідіостиль» більшість сучасних мовознавців досить часто уживають майже як синоніми. За визначенням С. Я. Єрмоленко, «Індивідуальний стиль, або ідіолект, – сукупність мовно-виразових засобів, які виконують естетичну функцію і вирізняють мову окремого письменника з-поміж інших» [3, с. 304]. Дехто розглядає літературний ідіолект як важливий складник індивідуального стилю (ідіостилю). Опрацювавши наявні у сучасних лінгвістичних дослідженнях погляди, ми дійшли до наступного висновку: по-перше, поняття ідіостиль ширше за поняття ідіолект, по-друге, ідіолект – це сукупність індивідуальних особливостей мови окремого індивіда, а ідіостиль – індивідуальний стиль, сукупність основних стильових особливостей, які характеризують твори того чи того автора. Останнє є синонімічним до поняття «індивідуальний стиль автора».

Поряд із терміном ідіолект дослідники широко використовують і словосполучення «мовна особистість», що поєднує, «по-перше, людину як носія мови; по-друге, особистість комунікативну; по-третє, національно-культурний прототип носія певної мови (так званий «семантичний фоторобот», складений на основі світоглядних настанов,

ціннісних пріоритетів тощо, зафіксованих у словнику) – особистість етносемантичну» [1, с. 65-66].

Сукупність концептів створює індивідуальну концептосферу автора, який формує авторську картину світу, в якому знаходить свій спосіб відображення реального світу. Авторська інтерпретація різноманітних концепцій є основною складовою його ідіостилю.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблемі дослідження індивідуального стилю письменника через мову його творів присвячено багато праць мовознавців (В. В. Виноградов, Г. О. Винокур, Б. О. Ларін, І. І. Степанченко, Н. М. Борисенко та ін.). Серед українських мовознавців проблему досліджували В. П. Дроздовський, О. С. Кухар-Онишко, С. Я. Єрмоленко, Н. М. Сологуб, Л. О. Ставицька, А. К. Мойсієнко, Н. С. Дужик, С. П. Бибик та ін. Є. Старкова у своєму дослідженні «Проблеми розуміння явище ідіостилю в лінгвістичних дослідженнях» [5, с. 76] виділяє 5 основних підходів до аналізу ідіостилю:

1. Семантико-стилістичний, що вивчає ідіостиль як систему індивідуального естетичного використання, притаманного певному періоду розвитку художньої літератури.

2. Лінгвопоетичний підхід розглядає ідіостиль як складну систему взаємопов'язаних мовних засобів, що використовуються для створення художнього світу автора.

3. Системно-структурний підхід аналізує ідіостиль як особливий спосіб мовної побудови світу. Відповідно до при такому підході ідіостиль є своєрідним кодом творчої особистості і залежить від її способу мислення.

4. Комунікативно-діяльнісний підхід виявляє ідіостиль з творчою індивідуальністю автора і базується на концепції мовної особистості.

5. Когнітивний підхід вивчає ідіостиль як систему засобів вираження внутрішнього світу автора. Дослідження базується на комунікативну діяльність автора.

Мета статті: проаналізувати важливість досліджень лінгвальних домінант ідіостилю письменника за допомогою лінгвістичного аналізу у контексті навчання сучасної української мови (на приклад творів О. Забужко).

Методи дослідження: метод лінгвістичного аналізу тексту як метод дослідження ідіостилю письменника, прийоми порівняльного та герменевтичного методів, а також формального біографічного і психоаналітичного методів та методу дослідження літературних явищ тощо.

Виклад основного матеріалу. Отже, як ми бачимо, ідіостиль є явищем, що характеризується складністю формування. До факторів формування ідіостилу письменника можна віднести: соціально-історичні умови; співвідношення традицій і новаторства у творчості автора; жанрові особливості твору; особистісні стани письменника (уява, емоції, настрої тощо); світогляд і життєвий досвід.

Зважаючи на сучасний лінгвістичний погляд на художній текст, виділимо основні ознаки авторського ідіостилу:

1. Ідіостиль — система мовленнєвих засобів, яка використовуються автором для реалізації своїх комунік цілі

2. Ідіостиль — спосіб відображення внутрішнього світу автор як представник певного літературного напрямку.

3. Ідіостиль відображає авторське розуміння проблем, які його хвилюють.

4. Ідіостиль характеризується використанням стилістичних прийомів, нових понять, стилістично маркованої лексики для вираження смислового та емоційного змісту тексту.

Ідіостиль складається з різних структурних та стилістичних компонентів, які визначають індивідуальний стиль мовлення кожної особи. Основні складники ідіостилу включають:

Фонетика (фоніка): авторський звукопис, асонанси та алітерації.

Лексика: Вибір слів та словосполучень, які використовує автор, є ключовим аспектом ідіостилу. Це може включати в себе вживання специфічних слів, жаргону, фраз, ідіом, а також власних термінів. Складниками особливостей ідіолекту можуть бути також специфічні елементи, зокрема ненормативні, ключові слова (вербалізатори концептосфери письменника, вияви його мово мислення), авторські новотвори, okazіоналізми тощо. Відбиток мовної особистості виявляється й у наповненні значеннєвих структур новими «обертонами смислів» у процесі контекстуальних метафоричних чи метонімічних слововживань.

Граматика: Спосіб, яким автор будує фрази, використовує різні граматичні конструкції, структури речень, вживання часових форм і модальних дієслів також впливають на ідіостиль. Риси ідіолекту письменника також проявляються у використанні традиційних й індивідуальних валентних зв'язків слів, у надаванні переваги словосполукам певного типу. Такі словосполуки збагачені новими контекстними значеннєвими планами.

Стилістичні засоби: Вибір стилістичних прийомів, таких як метафори, аналогії, алегорії, риторичні питання, іронія тощо, розкриває ідіостиль автора та впливає на спосіб сприйняття тексту. Як складники ідіолекту слід кваліфікувати прийоми створення системи експресивності,

до яких належать семантичні тропи та стилістичні фігури мовлення, особливі способи побудови художніх текстів. Стилїстика речень визначається також таким синтаксичним засобом, як порядок слів. Його зміна в реченні призводить до зміни семантики висловлювання, до неоднакового трактування певних слів.

Ритм та темп мовлення: Швидкість мовлення, паузи, розміщення акцентів на певних словах або фразах також важливі для визначення ідіостилю.

Структура тексту: Спосіб, яким автор організовує текст, включаючи заголовки, підрозділи, перехідні фрази та інші структурні елементи, може бути характерним для ідіостилю. Довжина, структура і пунктуаційне оформлення речення, тип речення (односкладні, узагальнено-особові, безособові речення, інфінітивні речення, номінативні речення, речення з однорідними членами, неповні речення, речення із вставними і вставленими одиницями, звертання, риторичні звертання та запитання, однослівні речення, короткі речення, довгі, періоди та їх типи, пуант, впливають на композиційні і стилістичні якості тексту, змістову й експресивну інформацію.

Особисті власні стильові особливості, такі як улюблені теми, тональність, ставлення до аудиторії та інші аспекти, що виражають авторський голос, також входять в ідіостиль.

Контекст і комунікаційні обставини: Ідіостиль може змінюватися в залежності від ситуації та способу комунікації (наприклад, формальна або неформальна спілкування).

Отже, згадувані параметри дають підстави твердити, що ідіостиль – це індивідуальна система підходу до різних вербальних засобів і способів, їх вибір, тобто власне авторська репрезентація «Я» через ідіолект. Ідіостиль є унікальним для кожної особи і може бути відображеним у всіх аспектах її мовлення, надаючи тексту або говорі індивідуальний характер і виразність.

Так, було встановлено, що ідіостиль автора є результатом мисленнєво-мовленнєвої діяльності, у якому відображено світогляд і картину світу автора. Якщо розглядати зразки для визначення лінгвальних домінант ідіостилю письменника у якості навчання сучасної української мови, на нашу думку, варто звернутися до текстів відомої сучасної письменниці Оксани Стефанівни Забужко. Твори Оксани Стефанівни Забужко новаторські за змістом, бо у них піднімаються й по-новому осмислюються актуальні питання сьогодення (роль мови в житті суспільства, минуле нашої мови за часів тоталітаризму, болючі проблеми майбутнього української мови). Новий зміст вимагає дієвих засобів вираження, які авторка вміло відібрала, використавши стилістичні

можливості активного та пасивного шару лексики, лексичних запозичень, слів обмеженого вжитку тощо. Мета Осани Забужко – максимальне розгалуження усіх щаблів та рівнів мови. Літературні твори Оксани Забужко часто характеризуються багатством і різноманітністю лексики. Вона вдало використовує різні слова та фрази, щоб передати глибокі почуття, ідеї та створити власний стиль. Глибока загальна і філологічна освіта, уважне прочитання базових і другорядних творів української класики та відомих поетів і прозаїків сучасності роблять її мову багатою на архаїзми, малознайомі слова, авторське контекстне тлумачення вже відомих слів, новотвори тощо. Як пише Г. Гайдученко, «творчість Оксани Забужко перейнята жадобою новизни, постійним пошуком словесної палітри, яка найяскравіше передала б красу створюваних нею образів». Творчість Оксани Забужко новаторська за змістом, тому вимагає нових засобів вираження, які авторка вміло добирає. Саме тому творчість Оксани Забужко має цілу низку прикметних ідіостильових ознак, які потребують дальшого аналізу [2, с. 200-204].

Лінгвістичний аналіз тексту дає можливість дослідити індивідуальні особливості мови автора на всіх рівнях від фонетики до синтаксису, визначити мету їх використання, переконатись у надзвичайній важливості і незамінності мовотворчої ролі письменника. Останнє є особливо актуальним для української мови, яка зазнавала переслідувань, утисків, заборон, обмежень, русифікації протягом багатьох століть і лише після набуття Україною незалежності почала шлях вільного розвитку усіх напрямках.

Так, лише в одному невеличкому уривку з повісті Оксани Забужко «Казка про калинову сопілку» знаходимо архаїзми Планитуватий, -а, -е. (той, хто знає про вплив на погоду), "бусурменське," "чортиці," "баба-пупорізка," типовий забужківський новотвір «опукло-буцатенький» (а також відомо-чийого, не-од-людей), «моцний» (діалектизм), місяць-недобір, «підмінча», (фольклорна лексика), хтіти (розмовна лексика), дібрати (у значенні зрозуміти), активний дієприкметник «виступаючий» (не унормований), рідковживане слово «поріст», розмовний прислівники /сполучники «перегодом», «покіль», Незгурт – вузькодіалектне, вживає рідковживаний прислівник «по-своєму», причому у формі «по-свойому», рідковживане дієслово «оприявнити», частку «ЧЕЙ, част., діал. (Може, може-таки), нову форму дієслова твердіти – твердла, рідке розмовне «наладований», рідковживане Приділ – бічний вівтар. Крім того, текст багатий на метафори та образи: «долю виписано на лобі», "вродилася з місяцем на лобі," фразеологізми та ідіоми «на одне виходить», повтори та паралелізми «спокійне, некрикливе», авторка також використовує внутрішній монолог задля високої експресивності та виразності мовлення,

використання лексики та образів для створення містичної атмосфери. Текст відзначається елементами фольклору та міфології, оніризму, що робить його характерним для Оксани Забужко.

У текстах Оксани Стефанівни можна зустріти малознайомі та рідковживані слова, фахову термінологію або терміни з різних галузей знань, діалектизми, забуті слова та архаїзми (історизми), жаргонізми (професіні, соціальні), іншомовні слова, просторічні або розмовні слова, загальноновживану лексику, запозичення, росіянізми, суржик. Вона відновлює величезну кількість забутих та маловживаних слів, змістовно збагачує авторськими конотаціями аксіологічну, медичну лексику, набувають авторського значення топоніми та антропоніми, навіть частки та займенники «я і ти» набувають власних автрських значень. Неологізми у творчості письменниці – настільки звичне явище, що інколи здається, що їй цілком під силу створити нову, власну, «забужківську» мову: це не лише її улюблені складні слова та слова-композиції, це використання у мовотворчості усіх наявних в українській мові способів утворення слів (суфіксальний (сльозкіший, неможливіший); префіксальні (прокохати, пра-пра-українка); суфіксально-префіксальний (щонайнеминучіші, найкоханіший); флективний (світла (мн. від світло); словоскладання (виногроно, блискавка-профіль); композиція основ (часосплав, темномовний); контамінація (хрущоба – від Хрущов, хрущовка й рос. трущоба); нульова суфіксація (нид від нидіти); іншими способами (оп-арт, жінки-що-ждуть-любоби) .

Проаналізувавши численні зразки текстів Оксани Забужко: публіцистичні, поетичні, суто художні, ми дійшли висновку, що всі вони насичені родзинками лексико-семантичних іновацій. Глибока загальна і філологічна освіта, уважне прочитання базових і другорядних творів української класики та відомих поетів і прозаїків сучасності роблять її мову надзвичайно багатую, у свої творчості прагне максимального розгалуження усіх щаблів та рівнів мови, розширення комунікативної межі лексики обмеженого вживання, відновлення і змістовного збагачення мовних одиниць, словотворення.

Синтаксис є засобом трансляції «внутрішнього мовлення» письменника. Синтаксис Оксани Забужко відбиває основний прийом трансляції авторських думок – «потік свідомості» та цілком і повністю підпорядковується живій, динамічній, активній, інтелектуальній, інтертекстуальній авторській думці, водночас майстерно відбиваючи її у конфігурації своїх індивідуальних синтаксичних структур. Тому робимо висновок про те, що кожна синтаксична конструкція має своє важливе значення у системі організації художнього тексту. До домінантних композиційно-синтаксичних структур текстів Оксани

Забужко належать: ускладнені речення або фрази і великі синтаксичні сполуки, періоди, однорідні члени, зіставлення (ампліфікація, градація, параномазія), експресії, нагнітання, відокремлені члени речення, дієприкметникові та дієприслівникові звороти, вставлені конструкції (уточнення, пояснення чи доповнення), вставні слова і словосполучення (підтвердження, заперечення, припущення, сумніви), звертання, діалогізація, незавершені і номінативні речення, обірвані речення, хвилювання та тривожний стан людини, номінативні речення, еліпсис та парцеляція, питальні і окличні речення, окличні речення, тропи, повтори, антитези, інверсії, еліпси, замовчування, риторичні запитання, тавтології, плеоназми, градації, анафори, повтори, дієслівні словосполучення, а також авторка активно використовує різні типи виділення (курсиву) тексту задля підкреслення особливої значущості слова, словосполучення, фразової єдності.

Висновки: Застосування лінгвістичного аналізу тексту у якості комплексного методу навчання української мови особливо актуально у старшій школі, оскільки комплексно формує не тільки спеціальні мовні та мовленнєві компетентності (розуміння граматики та синтаксису української мови, читання, письмо, широкий лексичний запас), а й загальні: критичного мислення, спілкування, аналізу і синтезу даних, ідентифікація та розв'язування проблем, дослідницькі навички, формує культурну обізнаність (робота з різними шарами лексики), багатомовність (запозичені та іншомовні слова), міждисциплінарне мислення, уваги до деталей, емпіричне та наукове мислення, емпатія та сприйняття точки зору, а також інші компетентності, властиві розвиненій мовній особистості. Особливо ефективним у старшій школі ми вважаємо застосування лінгвістичного аналізу авторських текстів Оксани Забужко на уроках української мови у старшій школі, оскільки саме в її текстах можна на всіх мовних рівнях відчуті дію мовних законів, спостерігати мовний розвиток, досліджувати посередницьку роль письменника між національною та літературною мовами. Нами розроблено методику аналізу ідіостилю автора за допомогою лінгвістичного аналізу з елементами літературознавчого, яку ми пропонуємо застосувати на додатковому уроці після теми «Стилї мови» у 10-му класі.

Отже, можна зробити цілком обґрунтований висновок про те, що мовосвіт О. Забужко є потужним джерелом поповнення лексичного і фразеологічного фонду сучасної літературної мови, її твори варті прочитання, а її ідіостиль – дослідження, а визначення лінгвальних домінант ідіостилю письменника за допомогою лінгвістичного аналізу тексту є надзвичайно дієвим та всеохопним засобом навчання сучасної української мови у старшій школі.

Список використаної літератури:

1. Воркачев С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании // Филологические науки – 2001 – № 1. – С. 64-72.
2. Гайдученко Г. Емоційно-експресивна функція оказіоналізмів у прозі Оксани Забужко. Лінгвістика. Вип. XXI. С. 200-204.
3. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. Київ: Довіра, 1999.
4. Забужко О. Сестро, сестро: Повісті та оповідання. 2-ге вид. Київ: Факт, 2004. 240 с.
5. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах : підручник для студентів філологічних факультетів університетів / [М. І. Пентиліук, С. О. Караман, О. В. Караман та ін.]; за ред. М. І. Пентиліук. – К. : Ленвіт, 2005. – 400 с.

Резюме.

Стаття присвячена визначенню ідіостилу письменника як засобу навчання сучасної української мови. Автор стверджує, що визначення лінгвальних домінант ідіостилу письменника за допомогою лінгвістичного аналізу тексту є надзвичайно дієвим та всеохопним засобом навчання сучасної української мови у старшій школі. У статті також зазначається, що особливо цікавим для емпіричних досліджень учнів є ідіостиль відомої сучасної письменниці Оксани Забужко.

Ключові слова: лінгвальні домінанти, ідіостиль письменника, лінгвістичний аналіз тексту, засоби навчання сучасної української мови.

Summary.

The article is devoted to the definition of the linguistic dominants of the writer's idiosyle as a means of teaching the modern Ukrainian language. The author claims that the definition of the linguistic dominants of the writer's idiosyle with the help of linguistic analysis of the text is an extremely effective and comprehensive means of teaching the modern Ukrainian language in high school. The article also notes that the idiosyle of the famous contemporary writer Oksana Zabuzhko is particularly interesting for students' empirical research.

Keywords: lingual dominants, writer's idiosyle, linguistic analysis of the text, means of teaching the modern Ukrainian language.

*Федотова Олена Михайлівна,
старший викладач кафедри
іноземних мов, Національний
аерокосмічний університет
«Харківський авіаційний
інститут»*

*Томаз Ірина Анатоліївна,
старший викладач кафедри
іноземних мов, Національний
аерокосмічний університет
«Харківський авіаційний
інститут»*

РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ПРОЗОРОГО КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА. ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА ОБМЕЖЕННЯ ОСВІТЬНОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4590/>

Технології здатні відіграти значну роль у створенні прозорого та конкурентного освітнього середовища під час дистанційного навчання. Онлайн-платформи та інструменти взаємодії в реальному часі значно спрощують обмін інформацією, забезпечують зворотний зв'язок із викладачем, дають безперешкодний доступ учням до величезного набору навчальних ресурсів: схем, тестів, алгоритмів.

Кодова база навчальних ІТ-платформ може бути налаштована на унікальний дата-майнінг – збір даних та аналіз їх у різних зручних корисних форматах для:

- учнів та студентів, які отримують в онлайн-режимі оцінку успішності, визначають прогрес, ефективність тимчасових витрат, а також виявляють «слабкі місця» у вивченому матеріалі, що вимагають повторення або глибшого опрацювання

- викладачів, здатних оцінити за загальними та приватними результатами успішність класу, групи, окремого учня та студента, щоб відкоригувати подачу матеріалу, предметний курс у рамках освітнього плану

- чиновників, які проводять моніторинг результатів навчальної діяльності й складають рейтинг з різних дидактичних предметів та закладів в умовах дистанційного навчання відповідно до концепцій у сфері освіти

Однією з основних переваг сучасних дистанційних технологій у створенні прозорого та конкурентного середовища є можливість миттєвої та об'єктивної оцінки знань, побудованої на основі незалежного алгоритму без участі у цьому процесі викладача. Платформи та інструменти онлайн-навчання здатні об'єктивно оцінювати учнів та студентів й використовувати тести (схеми, алгоритми, можливість ранжувати завдання відповідно до обсягу матеріалу чи швидкості його оволодіння) як спосіб перевірки вивченого матеріалу лише за умови засвоєння ними певної суми знань.

Інтеграція навчальних платформ із додатками web 3.0 може сприяти більшій прозорості оцінювання й надати обліку успішності учнів та студентів нового рівня. Враховуючи зростаючий рівень довіри до блокчейн-технологій, здобувачі освіти будуть забезпечені надійним архівом для збереження оцінок успішності протягом навчання у школі та ВНЗ.

У майбутньому web 3.0-додатки допоможуть викладачам проаналізувати сильні та слабкі сторони знань учня з кожного сегменту та з кожної теми, опрацьованої як в школі, так й у ВНЗ.

Докладна аналітика онлайн-платформ стане основним особистим портфоліо кожного випускника коледжу та ВНЗ. Подібне архівування оцінок знань створить передумови для більш ретельного підбору кадрів для підприємств.

На базі web 3.0, за наявності попиту, цілком є реалістичними розробки програм, які зможуть підбирати за базами даних потенційні кандидатури співробітників, спираючись на об'єктивні оцінки знань та досягнень кожного учня в конкретних галузях. Завдяки докладній інформації в архіві додатка web 3.0 можна підвищити мотивацію здобувачів знань до самовдосконалення та покращення успішності, виправлення низьких оцінок, отриманих на минулих освітніх етапах.

Евристичні алгоритми без зусиль визначають для роботодавців кандидатури з учнів та студентів, які продемонстрували в процесі навчання найбільш відповідну динаміку засвоюваності матеріалу в тих областях, які цікавлять компанію, а також показали рух кожної особистості щодо себе та щодо інших.

Крім того, технологія може полегшити обмін інформацією та ресурсами між студентами, сприяючи створенню спільного конкурентоспроможного середовища для навчання. Дискусійні онлайн-форуми, чати та групові проекти можуть допомогти здобувачам освіти ділитися ідеями, спілкуватися один з одним та змагатися в атмосфері підтримки та співробітництва.

При правильному аналізі успішності за допомогою аналітичних даних платформи онлайн-навчання можна визначити сильні та слабкі сторони студентів, спрогнозувати прогрес та ефективність тимчасових витрат, ступінь залучення здобувачів знань до навчання, прогнозувати тренди майбутньої освітньої діяльності. Це може допомогти студентам самостійно визначити галузі для вдосконалення, а викладачам – отримати уявлення про ефективність їх методів навчання.

Однак важливо відзначити, що самі по собі технології не можуть створити прозоре та конкурентне середовище. Над теоретичною та практичною частиною технологічної революції в онлайн-освіті мають працювати всі елементи освітньої екосистеми, покликаної створити ефективну взаємодію між формальним та неформальним навчальним середовищем.

Важливо збалансувати використання технологій з ефективною педагогікою та стратегіями навчання, орієнтованими на школярів та студентів, щоб забезпечити позитивну мотивацію до освітньої діяльності, підвищити активність учнів та студентів, а також надати їм педагогічну підтримку у процесі навчання. Основну роль у цьому процесі має відігравати держава, формуючи основні засади дистанційного навчання та забезпечуючи технологічною підтримкою освітній процес. Упровадження на місцях онлайн платформ потребує не лише зусиль педагогів, а й батьків, майбутніх роботодавців, що зацікавлені в інноваційній освіті майбутніх кадрів.

У міру того, як дистанційне навчання стає все затребуванішим, слід визнати наявність технічних проблем, які можуть виникнути при його впровадженні. Хоча технологія може бути потужним інструментом для створення прозорості та конкурентоспроможності, її реалізація залежить від багатьох чинників сучасних реалій.

Однією з найпоширеніших технічних проблем є питання доступу до навчальних та оцінювальних технологій, Інтернету. Якщо школа та ВНЗ можуть забезпечити високошвидкісне та стабільне з'єднання в рамках державної програми або за домовленістю з постачальниками ІТ-послуг на місцевому рівні, то здобувачі знань спираються на зв'язок різних провайдерів.

Ще одним важливим чинником просвітницької діяльності в режимі онлайн є надійність технології. Технічні проблеми, такі як неможливість, несвоєчасність підключення до Інтернету або збої в роботі програмного забезпечення порушують навчальний процес, що спричиняє втрату уваги та інтересу до виученого, перевантаженість самостійними завданнями, емоційний стрес, розчарування як у учнів, так і у викладачів.

Високий рівень зривів онлайн-занять може призвести до втрати прозорості та перешкоджати розвитку конкурентного середовища.

Педагог буде змушений шукати вихід із ситуації, підвищуючи обсяг домашньої роботи, виконання якої знизить рівень якості засвоєння матеріалу та його контролю. Вимушене вивчення нових тем студентами та учнями та студентами без участі викладача знизить успішність.

Надійна та стабільна якість зв'язку здатна забезпечити перехід на супутникову мережу. В Україні активно розвивається технологія Starlink, але вартість цих послуг доступна обмеженій кількості користувачів.

Проблема фінансування вирішується на державному рівні. Окремий ВНЗ або школа можуть укласти договори з провайдерами, продумати систему роздачі Wi-Fi в межах невеликого населеного пункту за допомогою монтажу антен-підсилювачів сигналу, створити кілька резервних варіантів підключення до Всесвітньої мережі, наприклад, мобільний Інтернет.

Залежно від умов використання дистанційного навчання викладачам доцільно готувати варіативні плани занять з різним рівнем зв'язку. При низькій його якості (таке трапляється, як правило, на мобільному Інтернеті) учні можуть отримувати більше завдань для самостійної роботи, а нові теми повинні опрацьовуватись у часи спільної роботи учнів і викладачів з використанням високошвидкісного Інтернету.

При дистанційному навчанні особиста інформація та дані часто передаються через різні платформи та стороннє ПЗ. Створення умов безпеки та конфіденційності цієї інформації має вирішальне значення для унеможливлення поширення особистих даних у мережі, забезпечує прозорість та довіру в онлайн-спілкуванні.

Як наголошують Телла і Мутула, "проблеми конфіденційності не повинні не братися до уваги в середовищі дистанційного навчання, і необхідно вжити заходів для убезпечення поширення відомостей та особистої інформації студентів".

В умовах війни викладач особисто та державні структури мають забезпечувати конфіденційність та безпеку всіх учасників освітнього процесу. У деяких особливих випадках від цього можуть залежати життя й здоров'я дитини та її батьків, а також викладачів.

Література:

1. Zhu, J., & Chen, W. (2020). The role of transparency and competitiveness in distance learning. *Journal of Distance Education Technology*, 18(3), 1-10.
2. Ramírez-Correa, P. E., Arenas-Gaitán, J., & Rondán-Cataluña, F. J. (2020). The use of technology to enhance student feedback in higher education: A systematic review. *Computers & Education*, 145, 103731.
3. Zhang, D., Zhao, J. L., Zhou, L., & Nunamaker, J. F. Jr. (2004). Can e-learning replace classroom learning? *Communications of the ACM*, 47(5), 75-79.

4. Любов В. Сіренко. (2013). "Інформаційно-комунікаційні технології в дистанційній освіті". Київ: КНЕУ.
5. Костянтин О. Москалець. (2004). "Електронні технології вищої освіти". Київ: НАПН України.
6. Віталій В. Лазоренко. (2018). "Електронне навчання та відкрита освіта". Київ: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія".

*Чертів Владислав Ігорович,
викладач кафедри педагогіки,
психології та менеджменту
Білоцерківського інституту
неперервної професійної освіти
Державний заклад вищої
освіти «Університет
менеджменту освіти»
ORCID: 0009-0004-2031-4979*

НЕПЕРЕРВНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4578/>

Вступ. Педагогічна освіта в сучасному світі є ключовим чинником розвитку суспільства та гармонійної еволюції індивіда. Викладачі вищих навчальних закладів відіграють важливу роль у формуванні інтелектуальних та культурних цінностей молодого покоління, а отже, їхні знання і навички мають бути на високому рівні. Однак швидкі зміни в освітніх технологіях, наукових підходах та соціокультурному середовищі вимагають від викладачів постійного оновлення своєї професійної компетентності. Тому, неперервна педагогічна освіта стає важливим аспектом розвитку сучасного викладача.

Роль неперервної педагогічної освіти

Неперервна педагогічна освіта є системою оновлення та розвитку знань та навичок викладачів протягом їхньої професійної кар'єри [1]. Ця система спрямована на забезпечення високої якості освіти та навчання, що є однією з ключових умов успішного розвитку суспільства. Завдяки неперервній педагогічній освіті викладачі отримують можливість оновлювати свої знання та методи навчання, а також адаптувати їх до змін у сучасному освітньому середовищі.

Один із важливих аспектів ролі неперервної педагогічної освіти полягає в забезпеченні викладачам необхідних інструментів та стратегій для роботи з різними типами студентів [1]. Зміни в суспільстві, супроводжувані різними культурними, психологічними та соціальними особливостями, вимагають від викладачів адаптувати свої методики навчання до індивідуальних потреб студентів. Наприклад, розвиток цифрових технологій і впровадження онлайн-навчання спонукають викладачів вивчати нові методи навчання та інструменти, які забезпечують ефективну комунікацію зі студентами в цьому новому середовищі. Неперервна педагогічна освіта також розвиває у викладачів важливі навички оцінки та аналізу власної роботи [1]. Вони навчаються самокритиці, вдосконалюють свою професійну практику та впроваджують інноваційні підходи у свої уроки. Це сприяє покращенню якості освіти та створенню сприятливого навчального середовища для студентів.

Вплив неперервної педагогічної освіти на якість освіти

Неперервна педагогічна освіта безперечно впливає на якість освіти. Вона дозволяє викладачам ефективно використовувати сучасні методи навчання та інноваційні підходи, що забезпечують активне залучення студентів до навчального процесу [2]. Внаслідок цього, якість знань та педагогічної роботи підвищується, що сприяє покращенню результатів навчання.

Способи підвищення професійної компетентності викладачів

Для досягнення високого рівня професійної компетентності викладачів необхідно використовувати різноманітні методи та підходи. Це включає в себе участь у спеціалізованих семінарах, курсах та майстер-класах, самонавчання, наукові дослідження, партнерство з іншими професіоналами у сфері освіти та використання інноваційних технологій для підвищення якості навчання [2].

Виклики перед неперервною педагогічною освітою

Неперервна педагогічна освіта стикається з численними викликами, такими як відсутність фінансування, відмова викладачів від самонавчання та стійке опір з боку деяких освітніх інститутів [2]. Для подолання цих викликів необхідні колективні зусилля та підтримка держави, а також визнання важливості неперервної педагогічної освіти всією освітньою громадськістю.

Основні напрями розвитку професійної компетентності викладачів

Для досягнення високої професійної компетентності викладачів необхідно враховувати різні напрями розвитку, такі як [3]:

1. Підвищення фахової кваліфікації: Викладачі повинні постійно оновлювати свої знання у вибраній галузі. Це може включати участь у наукових конференціях, семінарах, майстер-класах та інших освітніх заходах.

2. Розвиток міжпредметних компетенцій: Важливо, щоб викладачі мали можливість вивчати та розуміти інші галузі знань, що допомагає їм бути більш універсальними та ефективними в навчанні.

3. Використання інноваційних методів навчання: Викладачі повинні вивчати та впроваджувати нові педагогічні технології, що допомагають покращити процес навчання та зробити його цікавішим для студентів.

4. Соціальна та міжкультурна компетентність: Викладачі повинні вивчати та розвивати навички спілкування зі студентами з різних культур та соціальних середовищ, що сприяє побудові позитивних міжособистісних відносин.

5. Педагогічна практика: Важливо, щоб викладачі мали можливість практикувати свої навички в навчанні та отримувати зворотний зв'язок від колег та студентів.

Ключові аспекти неперервної педагогічної освіти

Неперервна педагогічна освіта включає в себе такі ключові аспекти [4]:

1. Професійний розвиток: Викладачі повинні постійно розширювати свої знання та навички, оновлювати свої педагогічні стратегії та методики навчання.

2. Актуалізація знань: З огляду на швидкі та постійні зміни в сучасному світі, викладачі повинні стежити за актуальною інформацією та дослідженнями в своїй галузі.

3. Рефлексія та самооцінка: Важливим елементом неперервної педагогічної освіти є можливість викладачів аналізувати свою роботу, виявляти сильні та слабкі сторони та здійснювати відповідні корективи.

4. Поділ досвіду: Взаємодія та обмін досвідом між викладачами, в тому числі через мережеві платформи та спільні професійні спілки, є важливою складовою неперервної педагогічної освіти.

Висновок. Отже, неперервна педагогічна освіта є важливим фактором в розвитку професійної компетентності викладачів у вищих навчальних закладах. В процесі неперервної педагогічної освіти викладачі мають можливість оновлювати свої знання та навички, а також адаптувати

їх до змін у сучасному освітньому середовищі. Основні напрями розвитку професійної компетентності викладачів включають підвищення фахової кваліфікації, розвиток міжпредметних компетенцій, використання інноваційних методів навчання, розвиток соціальної та міжкультурної компетентності та педагогічну практику.

Неперервна педагогічна освіта сприяє покращенню якості освіти та створенню сприятливого навчального середовища для студентів. Викладачі, які постійно розвивають свою професійну компетентність, здатні краще задовольняти потреби сучасного студентського контингенту і забезпечувати їх підготовку до викликів сучасного суспільства.

Збільшення ролі неперервної педагогічної освіти веде до підвищення якості освіти в цілому, а також до розвитку інноваційних підходів до навчання та викладання. Такий підхід сприяє створенню більш відкритого, гнучкого та адаптивного освітнього середовища.

У світлі зазначеного, неперервна педагогічна освіта має залишитися високим пріоритетом у системі освіти. Важливо забезпечити доступність та розвиток можливостей для викладачів отримувати нові знання, вдосконалювати навички та долучатися до професійної спільноти. Тільки таким чином ми зможемо забезпечити високу якість освіти та забезпечити гармонійний розвиток сучасного суспільства.

Література:

1. Євтух М. Б. Педагогічна освіта. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень; Акад. пед. наук України. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с., С. 646-647.
2. Неперервна освіта. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Неперервна_освіта (дата звернення: 30.10.2023).
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради. 2017. № 38-39. ст. 380.
4. Сидоренко В. В. Розвиток професійної компетентності сучасного педагога в умовах відкритої освіти: кластерний аналіз. Професійна компетентність педагога в умовах оновленого змісту освіти та вимог ринку праці: матеріали III регіональної науково-практичної конференції. Вінниця: Вінницька міська друкарня, 2017. С. 8-17.
5. Кисельова О. Б. Самоосвіта як невід'ємна складова підготовки вчителя до професійної діяльності в умовах профільного навчання. Педагогічні науки: зб. наук. праць. Суми: Вид-во СумДПУ, 2009. № 1.

*Ферков Клаудія-Штефанія
Олександрівна,
аспірантка кафедри
модерної історії України та
зарубіжних країн, Державний
вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний
університет», м. Ужгород
ORCID: 0000-0002-6673-8046*

*Науковий керівник:
Скиба Іванна Іванівна,
кандидат історичних наук,
доцент, Державний
вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний
університет», м. Ужгород*

СТАНОВИЩЕ РЕФОРМАТСЬКОЇ ЄПАРХІЇ УНГ В 1920-25 РОКАХ НА ОСНОВІ ПРОТОКОЛІВ ЧЕРГОВИХ ТА ПОЗАЧЕРГОВИХ ЗБОРІВ ПРЕСВІТЕРІАТУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4603/>

Після Першої світової війни та змін кордонів угорські реформатські громади на Закарпатті опинилися в повному відокремленні від керівництва Угорської Реформатської Церкви.

Відносини між Реформатською церквою та Чехословацьким урядом з перших днів були напруженими. Влада вимагала розірвати відносини з органом реформатів в Угорщині [5, с. 8], що спричинило ще більшу розсіяність в керівництві реформатів Підкарпатської Русі.

Серед активістів реформатської церкви, що залишилася в новоствореній Чехословаччині, виникли два табори щодо майбутнього Реформатського Церковного округу Підкарпатської Русі. Деякі з них, у тому числі новообраний єпископ Цінке, розглядали можливість приєднання закарпатських єпархій до Притисанського церковного округу в Словаччині. Інші висловлювалися за відокремлення і створення самостійного церковного округу в межах Підкарпатської Русі. Урядові кола «заохочували» саме таку можливість.

12 жовтня 1920 року на зборах пресвітеріату, що відбулася в Ужгороді, суддя єпархіальної ради Габор Ком'яті про стан реформатських церков, які опинилися в складі Чехословаччини сказав: «священники через відсутність законних виплат: конгруа, надбавки за віком, родинні виплати – збідніли; церкви, через відсутність державної допомоги не могли платити своїм священникам та вчителям...» [1, с. 5]. З його виступу стало відомо, що фінансові проблеми виникли не тільки в парафіях єпархії Унг, а по всій Підкарпатській Русі.

Складнощі були не тільки в плані фінансування, статус єпархії Унг довгий час був невизначеним, оскільки кілька сіл, тобто реформатських парафій, адміністративно не увійшли до Підкарпатської Русі. У січні 1921 року, після переговорів з губернатором Григорієм Жатковичем, декан Габор Ком'яті порадив деканам єпархій Берег та Марамарош-Угоча дочекатися остаточного рішення щодо створення окремого округу або приєднання до словацького Притисанського округу[3, с. 26]. Губернатор запевнив, що автономія церкви не буде порушена і реформати регіону можуть приймати рішення щодо своїх дій без зовнішнього втручання. Однак Жаткович радив почекати остаточного встановлення кордонів Підкарпатської Русі, що по його словам мало статися протягом двох місяців [6, с. 129].

Питанням заснування єпархії Унг зайнявся Габор Ком'яті. Він звернувся до священників Унг у листі, з якого стає зрозуміло, що не тільки в силу виниклих обставини стає цей крок необхідним, але і уряд Підкарпатської Русі закликав громади створити свою власну єпархію та разом з іншими єпархіями утворити незалежний Карпатський церковний округ [4, с. 80].

На загальних збори єпархії Унг 7 жовтня 1921 р. підтримали ініціативу відокремити від словацьких 13 реформованих парафій Унг, які адміністративно належали до Підкарпатської Русі: «Реформатська єпархія Унг Підкарпатської Русі» просить прийняти до відома і затвердити єпархіальними зборами рішення зборів від 5 вересня 1921 р. була, що «Церкви, які вимушеним впливом обставин приєднані до Підкарпатської Русі справді перетворюються на окрему єпархію, щоб захистити матеріальні та моральні інтереси своїх священників, шкіл і вчителів» [1, с. 11-12].

Офіційна реєстрація реформатської єпархії Унг відбулося дещо пізніше. До його складу входило 13 населених пунктів: Велика Добронь, Есень, Чомонин (стара назва Чонгор), Соловка, Мала Добронь, Тісаагтелек, Малі Геївці, Великі Геївці, Холмець, Тисашвань, Минай, Тарнівці та Ужгород [2, с. 120].

Питання фінансів і після утворення окремої єпархії було актуальним. З тексту зборів за 25 липня 1922 рік бачимо, що державні допомоги священикам і надалі не є врегульованими: «Громадські збори подають таку пропозицію до загальних зборів церковного округу щодо встановлення зарплати священиків: Є лише два чинники, які можна взяти до уваги, організовуючи зарплату священиків по-сучасному і відповідно до важких життєвих умов: це церкви і держава. Як відомо, очільники нашої церкви зробили все можливе для того, щоб державна допомога була регулярною та збільшеною, результат їхніх зусиль, якщо такий є, має суто ефемерну цінність, оскільки допомога та її обсяг коливаються залежно від зміни урядів» [1, с. 21].

В тексті загальних зборів 7 вересня 1925 року «декан подає опис 46,337/1. в. № 1925 щодо виконання частини частини II Закону № 286 від 1924 року Міністерства національної культури та шкільництва: заходи економії в галузі освіти в Чехословаччині. Відповідно до міністерської стенограми Закону №286 заходи економії застосовуються до державних шкіл і релігійних народних шкіл. Відповідно, декан наказує:

1. До визначення нормальної кількості педагогічних посад створення нових шкіл і наймання нових учителів неможливо;

2. Якщо кількість учнів невелика, педагогічний колектив, який зараз працює, має бути звільнений, а школа повинна бути об'єднана зі школою, що працює в громаді – можливо, іншої конфесії – або повинна бути об'єднана з школою в сусідньому селі;

3. Для шкіл, де не укомплектовані необхідні посади вчителів, вжити заходів щодо їх заповнення до 15 серпня;

4. Викладацькі посади, зайняті педагогічними працівниками з невідповідною кваліфікацією, втратять державну допомогу;

5. Якщо в перелічених випадках заходи або пропозиція щодо заходів не надійдуть до 15 серпня до Міністерства національної культури та шкільництва, то міністерство вжитиме заходи;

6. Заяви на вакантні посади вчителів згідно пунктів 3 і 4. подати до 15 серпня;

7. Якщо заявка не задоволена, міністерство забезпечить відповідний викладацький склад і працевлаштування викладацького складу, який став надлишковим відповідно до пункту 2;

8. Про виконання закону Міністерство подбає шляхом застосування заходів примусу (припинення державної допомоги, відставка, звільнення, тощо)» [1, с. 82-83].

Отже, як бачимо ситуація Реформатської церкви в складі Чехословаччини було не однозначним. Тривалий час статус реформатських громад був невизначеним, це негативно впливало на діяльність священників, церковних шкіл та й на загальні настрої населення. Офіційно влада не забороняла діяльність церкви, але і тривалий час не виконувала дані обіцянки.

Список використаних джерел та літератури:

Опубліковані Джерела:

1. Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei. Az Ungi református egyházmegye 1920-1925 években tartott rendes és rendkívüli közgyűléseink jegyzőkönyve. 59 szám

Література:

2. Fedinec, Cs., 2002. A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918-1944. Nostra tempora (7). Fórum Intézet, Lilium Aurum, Galánta, Dunaszerdahely.

3. Harsányi, B., 2016. Az egyházkerületi szervezkedés késedelmének okai Kárpátalján, Tavaszi szél. Szerk. Keresztes Gábor. II. Köt., Budapest.

4. Peyer–Müller, F., 1995. A Kárpátaljai Református Egyház története a két világháború között – kitekintéssel a jelenre, Budapest.

5. Radvánszky, F. (főszerk.), 2000, Kárpátaljai református templomok, Ungvár-Beregszász: Tárogató Kiadó.

6. Tömösközy, F., 2020. A református egyház önszerveződésének folyamata Csehszlovákiában 1918-1923 között, Múltunk.

*Гнатишена Ірина Михайлівна,
кандидат філологічних наук,
доцент, Чернівецький
торговельно-економічний
інститут Державного
торговельно-економічного
університету, Україна
ORCID: 0000-0001-8832-0751*

*Петренко Оксана Дмитрівна,
кандидат філологічних наук,
доцент, Чернівецький
національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID: 0000-0002-2707-3221*

ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ MOODLE У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4574/>

Відкрита навчальна система Moodle пропонує різні можливості у вивченні іноземних мов. Moodle пропонує наприклад Online-кабінети, де у розпорядженні слухачів наявні різноманітні навчальні матеріали. Використання Moodle дає можливість обміну інформацією та комунікації, як навчальної, так і фахової. Таким чином доступними є різні дидактичні сценарії – від тестових завдань різного типу до опрацювання конкретних вправ. Під час використання навчальної платформи, наприклад, виникає два основних питання:

1. Якою мірою його використання додає цінності викладанню та вивченню іноземної мови?
2. Що слід враховувати при впровадженні контенту для вивчення іноземних мов?

Основною перевагою використання такої навчальної платформи є те, що різні канали навчання в закритому онлайн-класі і типи навчання можуть працювати синхронно та асинхронно. Крім того, студентів, що вивчають пропонований курс, можна відносно легко поінформувати про пропущений навчальний матеріал, і досвід показує, що це може

підвищити рівень підготовки. Ще одним важливим аспектом є те, що серйозний зміст, який не охоплюється безпосередньо під час очного практичного заняття, можна повторити та/або поглибити на навчальній платформі. І, нарешті, автономія студентів заохочується через орієнтацію на дію, внутрішню диференціацію та цілісний підхід.

При впровадженні іншомовного навчального контенту на навчальній платформі необхідно враховувати не лише специфічні дидактичні міркування, але й відповідні ІТ-знання та медіа-навички, якими повинен володіти керівник курсу. Наразі інформаційна функція Moodle є чи не найважливішою у викладання мовних дисциплін у ЗВО. Однак більш комплексне використання потенціалу Moodle – це не лише створення подкастів, відео на YouTube чи чогось подібного на навчальній платформі. Навпаки, навчальний контент повинен бути методично та дидактично підготованим, щоб він був зручним для користувачів та логічно побудованим. Онлайн-контент зазвичай є автентичним, але часто не відповідає рівню компетенції і тому може швидко призвести до втрати зацікавленості.

Спілкування через Moodle, наприклад, чат, електронна пошта або форуми, починається з ознайомлення із загальними правилами опрацювання дисципліни. У будь-якому випадку, на початку потрібен нагляд і керівництво з боку викладачів. Цей тип комунікації вимагає впевненості при зверненні, управлінні комунікацією та наданні зворотного зв'язку. Під час роботи на платформі Moodle рідко можна побачити, щоб учасники спілкувалися між собою самостійно, без модератора (викладача).

Під час спільної роботи над онлайн-проектом, наприклад, "Організація поїздки до країни, мова якої вивчається" з конкретними завданнями, зазвичай відбувається незалежний обмін думками між студентами, але проект має бути відповідно підготовлений керівником курсу – подібно до класичної групової роботи.

Спільна робота, наприклад, з блогами, глосаріями та Вікіпедією, звичайно, не часто є частиною вивчення мовних дисциплін у ЗВО, оскільки успішна реалізація вимагає, серед іншого, просунутого мовного рівня, тоді як так зване оцінювання шляхом подання завдань та їхнього аналізу під час класичного викладання має великий сенс. Викладачі мовних дисциплін стикаються з кількома проблемами під час використання інтернет-контенту:

- Необхідні знання різних веб-функцій та їх використання.

- Перегляд, оцінка і, зрештою, відбір онлайн-матеріалів, безумовно, вимагає вищого рівня компетентності порівняно з традиційними друкованими навчально-методичними матеріалами, особливо з огляду на те, що завжди існує ризик "загубитися в гіперпросторі", а це може призвести до втрати інформації. Пошук в Google вимагає певних навичок пошуку та читання, щоб знайти свій шлях через інформаційні джунглі.

- Дидактизація автентичних онлайн-матеріалів вимагає спеціального дидактичного досвіду.

- Якщо матеріал не відповідає рівню вивчення Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, необхідно надати відповідну дидактичну допомогу.

- Необхідно критично переглянути правильне "порціонування" обсягу навчального контенту, який зрештою розміщується на Moodle, оскільки це може швидко призвести до перенасичення інформацією студентів. Слід також зазначити, що якщо використовується підручник на основі курсу, то видавці вже надають багато додаткових (онлайн) матеріалів.

У цьому випадку для досягнення навчальних цілей вивчення дисципліни краще обмежитись меншою кількістю навчальних матеріалів, аніж перенасичувати її.

Підсумовуючи можна сказати, що для цілеспрямованого та сталого використання такої навчальної платформи, як Moodle, у мовному секторі необхідно здійснити чотири основні кроки:

Крок 1: Мовна компетенція у відповідній цільовій мові, в ідеалі на рівні C1+.

Крок 2: Певні ІТ-навички, бажано рівня B1 (в ІТ-секторі немає подібної класифікації), і водночас медіа-навички, які необхідні для розробки навчального інтернет-контенту; необхідною умовою є пошук, осмислення та застосування цих навичок.

Крок 3: Спеціалізовані знання та знання граматики, країнознавства, можливо, спеціалізовані мовні навички, знання Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, можливо, підручник та пов'язані з ним (онлайн) додаткові матеріали.

Крок 4: Дидактика іноземних мов необхідна для того, щоб зробити навчальний інтернет-контент методично та дидактично реорганізованим відповідно до потреб студента.

Однак зараз також існує безліч матеріалів, спеціально розроблених для тих, хто вивчає іноземні мови. Необхідно лише розробити нові навчальні сценарії. Це передбачає, що матеріал підібрано спеціально для

цільової групи, адаптований до певного рівня володіння мовою. Слід враховувати рівень мовної компетентності та використання навчальних матеріалів у конкретному контексті. Базові навички, такі як говоріння, аудіювання, читання та письмо залишаються важливою частиною викладання іноземних мов, а міжкультурно-комунікативний підхід є ключовим компонентом процесу медіації.

Досі при викладанні іноземних мов у ЗВО продовжують використовувати короткі відео на YouTube, що без відповідного контексту, підготовки достатньої кількості вправ є безглуздом. Або онлайн-інтерв'ю, яке доступне у вигляді відео- та аудіофайлу, не досягне бажаного ефекту, якщо, наприклад, попередньо не провести тематичний або лінгвістичний аналіз.

Можна помітити, що багатьом викладачам іноземних мов, особливо молодим, спочатку бракує загального уявлення про дидактичні можливості. З іншого боку, класично і традиційно підготовлені викладачі іноземних мов відчувають дефіцит і більшу стриманість, коли справа доходить до роботи з "новими медіа". Сам термін "нові медіа" є дуже суб'єктивним. Технології завжди будуть на багато кроків попереду педагогіки. І, нарешті, виникає питання, чи не є медіа-навички, про які так багато говорять, частиною базової освіти вже сьогодні, так само, як читання і письмо.

Отож доходимо висновку, що епоха нової культури навчання, орієнтованої на спільну побудову знань і розвиток навичок, настала. Тому викладачам мовних дисциплін слід готуватися до нових викликів.

Література:

1. Kannan, J., & Munday, P. (2018). New Trends in Second Language Learning and Teaching through the lens of ICT, Networked Learning, and Artificial Intelligence. *Círculo de Lingüística Aplicada a La Comunicación*, 76(0), 13-30. <https://doi.org/10.5209/CLAC.62495>
2. Lisovets, V. (2017). Essentials of Artificial Intelligence for Language Learning. *Intellias – Intelligent Software Engineering*. <https://www.intellias.com/how-ai-helps-crack-a-new-language/>
3. Lotze, N. (2018). Präsenzunterricht? Künstliche Intelligenz fürs Sprachenlernen? *Magazin Sprache*. <https://www.goethe.de/de/spr/mag/dsk/21290629.html>

*Рудська Тетяна Іванівна,
викладач української мови
Лозівської філії Харківського
автомобільно-дорожнього
фахового коледжу*

ІГРОВІ ФОРМИ РОБОТИ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4570/>

Щоб оцінити значення і місце цікавих завдань та ігрових форм роботи над українським словом, потрібно насамперед наголосити, що використання їх ставить за мету не розважати, а навчати студентів, збагачувати їх знаннями в обстановці розкнутості, задоволення і радості. Цікаві мовні матеріали не повинні знижувати рівень навчальної роботи, а, навпаки, нести мовознавчу інформацію, над якою студенти із задоволенням або й захопленням працюють і яку легко, невимушено засвоюють. Крім того, вони сприяють формуванню навчальних компетентностей, навчають дитину мислити, діяти.

До ключових компетентностей студента відносимо пізнавальну, особистісну, самоосвітню, соціальну, креативну (здатність до виявлення й постановки проблем, до висловлювання великої кількості ідей; гнучкість і оригінальність мислення, здатність до аналізу й синтезу; уміння удосконалити об'єкт, додаючи деталі) [1, с. 24].

Алгоритм формування творчої компетентності: тренуємо задатки-здобуємо вміння й навички-набуємо досвіду – удосконалюємо творчі здібності-формуємо обдарованість і творчу компетентність.

Життя доводить, що в складних умовах, які постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування і використання нового (нових ідей, задумів, нових підходів, нових рішень). Це людина, «яка володіє певним переліком якостей, а саме – рішучістю, вмінням не зупинятися на досягнутому, сміливістю мислення, вмінням бачити за межами того, що бачать сучасники і бачили попередники».

У наш час спостерігається зростання інтересу до процесу творчості. Механізм творчості не має віку: у 6 років він стає активним і розвивається впродовж усього життя; він закладений у нас природою, хоча може так і залишитися лише прихованим, нерозкритим потенціалом.

У процесі добору таких матеріалів викладач, крім цікавості враховує всі загальнодидактичні й методичні принципи навчання, зокрема науковість і доступність знань. Для цікавих завдань і лінгвістичних ігор добираються науково обгрунтовані мовні факти, які відповідають рівню підготовленості студентів і захоплюють їх. Цікаві завдання і мовні ігри – це, по суті, вправи, спрямовані на засвоєння і осмислення знань у жвавій, приємній атмосфері. Робота над ними викликає інтерес, збудження, а опора на емоційність сприяє кращому засвоєнню і запам'ятовуванню відомостей з мови.

Тематика таких завдань може бути безпосередньо пов'язана з виучуваними, визначеними програмою відомостями і може, особливо у позакласній роботі, охоплювати позапрограмові факти [2, с. 17].

Позакласна робота – важлива складова частина навчально-виховного процесу. Вона тісно пов'язана з класними заняттями, але не відміняє їх, хоч і розв'язує ті самі навчальні й виховні завдання, і в цьому відношенні є продовженням тієї роботи, яка проводиться на занятті.

Плануючи позакласну роботу, викладач враховує ті знання, навички, що їх одержали студенти на уроках та в позаурочних заходах у школі. Одночасно позакласні заходи можуть готувати основу для кращого засвоєння матеріалу на заняттях, до участі у факультативних заняттях. У позакласній роботі реалізовується зв'язок теорії з практикою, студенти збагачують свій словник, розвивають навички правильного висловлення думки, глибше оволодівають мовними і літературними нормами, вдосконалюють навички самоосвіти.

У зміст позакласної роботи входять найрізноманітніші питання – загальні відомості про мову, питання лексики, фразеології; ознайомлення із словниками, довідниками; викликає інтерес питання походження прізвищ, імен, географічних назв, топоніміка селищ, районів, областей, аналіз діалектних особливостей у мові жителів певної місцевості; цікавить учнів збирання матеріалів про мовні явища і факти, надруковані і газетах, журналах, книгах [4, с. 24].

У кожному разі цікаві мовні матеріали передбачають досягнення дидактичної мети – розширення і зміцнення мовних знань, збагачення словникового запасу школярів й удосконалення їхнього мовлення.

Навчальна гра здатна активізувати діяльність, підвищити інтерес до предмета і, що важливо, стимулювати різні види спілкування, розвивати мовлення.

Література:

1. Колосова В. В. Нестандартні форми роботи з учнями на уроках мови і літератури. Вивчаємо українську мову та літературу: Науково-методичний журнал. № 26. Вересень. 2007.
2. Слюсаренко Н. В. Ігрова діяльність як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів. Вивчаємо українську мову та літературу: Науково-методичний журнал. № 22-24. Серпень 2011.
3. Уварова О. І. Інтелектуальні змагання на уроках мови. Вивчаємо українську мову та літературу: Науково-методичний журнал. № 11. Квітень. 2010.
4. Хомуха О. А. Ігрові форми навчання як засіб розвитку творчої особистості. Вивчаємо українську мову та літературу: Науково-методичний журнал. № 31. Листопад. 2008.

*Подсаднюк Тетяна Ігорівна,
студентка групи БІ-21,
Тернопільський національний
технічний університет
імені Івана Пулюя*

*Науковий керівник:
Мацюк Галина Ростиславівна,
доцент кафедри української
та іноземних мов,
Тернопільський національний
технічний університет
імені Івана Пулюя*

РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНОЇ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЧЕРЕЗ ОСВІТНЄ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4597/>

Життєва компетентність – цілісне утворення, що становить собою складну системну властивість особистості [1, с. 12]. Вона включає в себе різні аспекти і якості, які дозволяють індивіду успішно функціонувати в різних сферах життя. Ця компетентність визначається набором навичок, знань, цінностей і соціокультурних ресурсів, які особистість набуває протягом свого життя.

В концепції життєвої компетентності виділяють такі базові цінності, що включають життя людини як найвищу цінність, а також моральність, спілкування, сім'ю, роботу, благополуччя та здоров'я. Також визначені базові інструментальні цінності, які включають ініціативність, традиційність, незалежність, самопожертву. Життєва компетентність, яка є важливою для кожної особистості, формується в умовах соціального середовища. Це середовище можна розглядати на різних рівнях впливу – макрорівні та мікрорівні.

Макрорівень представлений як загальна сукупність умов, що створюються на загальному рівні і мають однаковий вплив на всіх індивідів. Ці загальні умови визначають рамки для індивідуальних та групових дій та можуть мати значущий вплив на життя всіх членів суспільства, незалежно від їхньої індивідуальної ідентичності чи статусу.

Вони також впливають на індивідів безпосередньо через закони, моральні цінності, норми і опосередковано через вплив на малі групи, до яких належить даний індивід [2, с. 20]. Розуміння макрорівня важливе для аналізу та прогнозування соціальних та економічних явищ у сучасному світі.

Мікрорівнем називають аналіз на індивідуальному або груповому рівні, де акцент робиться на конкретних особистостях, взаємодії між ними та їхньому впливі на невеликі соціальні структури.

В соціальних науках ключове значення також приділяється аналізу процесів соціальної адаптації та взаємодії індивідів із їхнім оточенням у макро та мікросередовищі [3, с. 3].

Макросередовищем називають широкий соціокультурний і економічний контекст, що впливає на життя суспільства у цілому. Воно включає в себе глобальні тенденції, історичні події та соціокультурні зміни, які визначають розвиток суспільства та впливають на сприйняття світу.

Мікросередовище, натомість, це умови, в яких конкретна особистість веде своє життя та взаємодіє з оточуючими, і воно є результатом впливу соціального середовища на життя цієї особистості.

Таким чином, макрорівень, мікросередовище та макросередовище є взаємопов'язаними складовими соціального середовища, які разом визначають життя та взаємодію індивідів у суспільстві.

З цього виходить, що соціальне поле це сфера, в якій відбуваються взаємодії та відносини між індивідами, групами та суспільством, включаючи різні соціальні ролі та норми, що формують поведінку та динаміку в цій соціальній області. Ще одною невід'ємною складовою соціального поля є соціально-освітнє середовище, що являє собою складну і багаторівневу систему, яка виявляється у конкретних взаємодіях у суспільстві і є важливою для ефективності освіти.

Соціальна сфера та соціально-освітнє середовище також взаємопов'язані в контексті освіти. Соціальна сфера також створює контекст для соціальних відносин і взаємодії, включаючи соціальні ролі та норми, що впливають на спосіб спілкування між різними суб'єктами суспільства.

Отже, взаємодія між макросередовищем, мікросередовищем, соціальною сферою та соціально-освітнім середовищем грає ключову роль у сучасному суспільстві та освітній системі, а розуміння взаємодії вищеперерахованих компонентів є важливим для вдосконалення сучасної освіти та покращення якості життя у суспільстві.

Література:

1. Казмірчук Н. М. Розвиток життєвих компетентностей учасників освітнього процесу. URL: https://znayshov.com/News/Details/pedahohichnyi_poshuk_4_2022 (дата звернення: 20.11.2023).
2. Кузьміна О. В. Проектування життєвої компетентності учнівської молоді : колективна монографія / за наук. ред. проф. О. В. Кузьміної. Nameln : InterGING, 2018. 362 с.
3. Камбур А. В. Соціальна адаптація особистості. Чернівці : «Золоті литаври», 2012. 252 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3088/%D0%9C%D0%9E%D0%9D%20%D0%93%D0%B%D0%B8%D0%B1%D0%BE%D0%BA%D0%B0%20%20%20ostatochno%20K.A.V.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 21.11.2023).

*Якимів Вікторія Олегівна,
студентка, Тернопільський
національний технічний
університет імені Івана Пулюя*

*Науковий керівник:
Мацюк Галина Ростиславівна,
Тернопільський
національний технічний
університет імені Івана Пулюя*

КОМУНІКАЦІЙНІ ВІДНОСИНИ ТА ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА СУСПІЛЬСТВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4583/>

Комунікаційні відносини та інформаційна культура суспільства є важливими складовими сучасного життя. Зростання інформаційного потоку та розвиток технологій змінюють способи, якими люди спілкуються, отримують та розповсюджують інформацію. Щоб зрозуміти сутність цих явищ, необхідно вивчити їх з позицій соціології та інформаційних наук.

Комунікація є ключовим елементом суспільних відносин. Вона допомагає людям взаємодіяти, обмінюватися інформацією та сприяє розвитку суспільства. Однак з розвитком технологій змінюються й способи комунікації. Ефективність та якість комунікації стають новими викликами для сучасного суспільства [1, с. 90].

Інформаційна культура також набуває великого значення. Зокрема, вона містить навички критичного мислення, вміння аналізувати та оцінювати інформацію, яку ми отримуємо. Інформація стає майном, і важливо знати, як ним користуватися. Інформаційна культура сприяє забезпеченню об'єктивності та правдивості інформації, яка поширюється в суспільстві [2, с. 6].

Особливу увагу варто приділити інклюзивності та доступності комунікації. Інклюзивний підхід передбачає, що комунікація має бути доступною для всіх, включаючи людей з особливими потребами [3, с. 57]. Альтернативні засоби комунікації, такі як бар'єрні технології та спеціальні мовні підходи, допомагають забезпечити інклюзивність інформаційного середовища.

Розвиток сучасних технологій та медіа також впливає на комунікаційні відносини та інформаційну культуру. Соціальні мережі, мобільні додатки та онлайн-платформи надають кожному громадянину можливість бути активним учасником інформаційного простору. Проте це також створює проблеми, оскільки джерела інформації можуть бути неперевірені, а взаємодія може призвести до формування інформаційних "бульбашок", де люди обмінюються інформацією лише з тими, хто поділяє їхні погляди.

Освіта грає важливу роль у розвитку інформаційної культури суспільства. Навчання основам критичного мислення та інформаційної грамотності в навчальних закладах тепер є необхідністю [4, с. 2]. Крім того, управління інформацією в організаціях та національному рівні має важливе значення для забезпечення доступності та об'єктивності інформації.

Загалом, комунікаційні відносини та інформаційна культура суспільства є критично важливими для сучасного світу. Зростання обсягу інформації та розвиток технологій створюють нові можливості, але також вимагають розвитку навичок та відповідального відношення до інформації. Інклюзивний підхід та освіта грають ключову роль у розвитку інформаційної культури та покращенні комунікаційних відносин у суспільстві.

Література:

1. Ломачинська І., Ломачинський Б. Роль інформаційної культури у регулюванні соціальних інформаційних систем. Вісник Львівського університету. 2020. 9 верес. С. 90-97. URL: <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.29.12>. (дата звернення: 20.11.2023).
2. Палеха Ю. І., Палеха О. Ю., Горбань Ю. І. Інформаційна культура : навч. посіб. Київ : Вид-во Ліра-К, 2020. 400 с.
3. Чайка М. С., Усатенко Г. В., Кривоногова О. В. Теорія та практика використання альтернативної комунікації для осіб з особливими освітніми потребами : навч. посіб. Київ : ФОП Усатенко Г. В., 2021. 80 с.
4. Комунікації в організаціях: процес, типи, зв'язки, бар'єри. Освіта.ua. 2011. 1 лют. С. 1-3.

***Яцишин Вікторія Василівна,
студентка, Тернопільський
національний технічний
університет ім. І. Пулюя***

***Науковий керівник:
Мацюк Галина Ростиславівна,
Тернопільський
національний технічний
університет ім. І. Пулюя***

ІСТОРИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ НАУКОВИХ ВІДКРИТТІВ ЩОДО СПОСОБІВ ДОКУМЕНТУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4612/>

Способи передачі та збереження інформації беруть свій початок з далекої давнини [1]. Розвиток знакових систем, винайдення інструментів та методів документування інформації віддзеркалює важливий етап у розвитку суспільства та культури. Ці досягнення визначили шляхи передачі знань та сприяли експансії ідей усередині глобального співтовариства. Найпершими з'явилися доісторичні малюнки – прості символи, які люди використовували для комунікації та передачі інформації [2]. Наприклад, використання печерних зображень тварин, об'єктів та способів життя. Згодом у Стародавньому Єгипті з'явилися ієрогліфи та гліфи.

Стародавні єгиптяни винайшли складну систему запису, що базувалася на гліфах та ієрогліфах [3]. Вона використовувалася для документування релігійних текстів, історії, адміністративних документів та інших важливих інформаційних потоків. Починаючи з V століття, єгипетські ієрогліфи практично не використовувалися. Стародавні єгиптяни почали застосовувати коптське письмо – адаптовану версію грецького алфавіту.

Використання пергаменту призвело до появи нової, зручнішої книги, що складається з багатьох сторінок, складених навпіл і стиснутих у кільце у верхній частині [4]. За свідченням римського поета Марціала, такого роду чотирикутна книга з'явилася в Римі у I ст н.е. Ці книги називаються «кодексами». Також є дані, що римляни використовували бронзові та срібні пір'я для писання на пергаменті [2]. У XV столітті німецький винахідник Йоганн Гутенберг винайшов книжковий друкарський верстат. Приблизно в 1540 році він зробив з металу опуклі рухомі літери та відлив їх у зворотному (дзеркальному) відображенні. У 1950 році відбувся справжній прорив – Йоганн Гутенберг надрукував Біблію латинською мовою [3]. У 1838 році Морзе уперше публічно продемонстрував свою електромагнітну телеграфну систему у Філадельфії. Система передає повідомлення за допомогою спеціально закодованих сигналів, відомих у всьому світі як азбука Морзе [4].

Фотографія є методом фіксації зображення за допомогою світлочутливого матеріалу. Одним із перших винахідників практичного способу фотографування був Луї Дагер, який у 1837 році представив метод дагеротипії. Проте, ситуація змінилася з винаходом об'єктива Джозефа Петцваля в 1841 році, який скоротив час експозиції в 15 разів, і портретна фотографія стала дуже популярною [5].

Останнім етапом у документуванні інформації є поява в комп'ютерів та мережі Інтернет. Першою ЕОМ була ENIAC, яка складалась з 18 000 електронних ламп, а її вага становила 30 т. Мережа інтернет з'явилась у результаті виконання проєкту Агентства передових оборонних дослідницьких проєктів США під назвою ARPANET наприкінці 1960-х років. Перший сервер ARPANET був встановлений у 1969 році у Каліфорнійському університеті [6].

Отже, кожне з цих відкриттів відіграло вирішальну роль у розвитку суспільства та культури. Від початкових доісторичних символів до розквіту фотографії та кіно, кожен крок в цьому еволюційному процесі відображає прогрес та зростання людського інтелекту та творчого потенціалу.

Література:

1. Коптська абетка. URL : https://www.wikidata.uk-ua.nina.az/Коптська_абетка.html (дата звернення: 10.11.2023).
2. "Кодекси". URL : <https://ukrlit.net/article/995.html> (дата звернення: 10.11.2023).
3. Йоганн Гутенберг. URL : <https://www.depo.ua/ukr/life/yogann-gutenberg-khto-tse-i-chomu-google-prisvyativ-yomu-dudl-202104141309002> (дата звернення: 10.11.2023).
4. Телеграф та код Морзе. URL: <https://mors.in.ua/technology/3925-semuel-morze-tvorec-azbuku-morze.html> (дата звернення: 10.11.2023).
5. Розвиток фотографії та кіно. URL : <https://www.jnsm.com.ua/h/0109P/> (дата звернення: 13.11.2023).
6. Мережа Інтернет. URL : <https://ucloud.ua/istoriya-internetu-vid-arpanet-do-sogodni/> (дата звернення: 13.11.2023)

*Andrii Adamovych,
559mn gr. master,
National Aerospace University
named after N.E. Zhukovsky
"Kharkiv Aviation Institute", Ukraine
ORCID: 0009-0009-1795-4357*

*Language advisor:
Natalia B. Zjubanova,
senior lecturer of Foreign
Languages Department,
National Aerospace University
named after N.E. Zhukovsky
"Kharkiv Aviation Institute", Ukraine*

«WORLD BALANCE CRISIS» THROUGH THE CONCEPT OF ELECTRICITY

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4581/>

Introduction. Benjamin Franklin and Electricity.

At one time Benjamin Franklin, who most of us associated with the "Declaration of Independence of the United States" was also involved in electrical experiments.

It was a great moment of luck for the USA (and no luck for England) that this man got involved in politics in his native country. As a result, the USA eventually ceased to be a colony of England and became an independent state.

And it is a great fortune for science and electricity in particular that Mr. Franklin directed his mind to such a phenomenon as electricity.

We will be interested to know that it was Benjamin Franklin who introduced the concept of + (positive) and – (negative) in electricity.

The important point is that he introduced it to convey the idea of a balance system where positive (with an excess of electricity) and negative (with a deficit of electricity) charges try to come to a neutral equilibrium state.

And these are the same charges with different properties (different sizes relative to the normal in a given medium – to be more precise), not two different kinds of charges as we're taught at school and onwards.

That is why, the main idea was that any system strives for Balance.

Part 1. The Law of "Balance".

If we ask ourselves the question:

"So what are the fundamental laws that underlie our Universe?"

One of the first, or maybe the First, would be the Law of Balance.

It can be formulated as follows:

Any system at any moment of time strives to occupy the most comfortable (harmonious, balanced) position in the environment.

Let us once again remember what we were taught at school and touch upon such a concept as "potential difference" and the resulting "tension" as a consequence.

In essence of the processes occurring, any system taken out of Balance tends to return back or find a new Balance corresponding to the arisen conditions of the environment.

That is, in simple words, if the Balance is broken, the system tries to restore it.

And, as a consequence, when the Balance is broken – there is always a difference of potentials (for simplicity, somewhere something becomes more, and somewhere less) and it tends to level off (that is, from where there is more, there is a movement to where there is less) there are various natural phenomena, including electric current.

Part 2. Man and Society.

Question: "Can we demonstrate the "difference of potentials" on the example of an individual person? "

Answer: "Yes, we can".

Such human emotions as: Desire, Dissatisfaction, Striving – just characterize the fact that the system of Man is out of balance and strives for a new "comfortable" position.

This is where Steve Jobs' words at a university graduation speech come in handy.

One of his wishes was; "Be hungry".

This is exactly what will allow Man to move forward to new accomplishments and achievements. And in the language of physics to new and new states of the Balance of the system.

Now let's turn to society.

The situation is similar - if there is "Dissatisfaction" (difference of potentials) and the more it is, the faster and more inevitable the system will try to minimize it.

And the forms and methods are: demonstrations, revolutions, wars.

Part 3. World crisis of balance.

Now in the world we see a certain number of conflicts:

Ukraine, Russia, Israel, Gaza Strip, Armenia, Azerbaijan, etc.

The Balkans, Korea, Taiwan are most likely on the way.

What does this tell us?

It tells us that the system, which was taken out of balance, is trying to regain it.

The question about the possibility of the third World War actually lies in understanding the extent and scope of the "difference of potentials" of the peoples inhabiting the globe.

For simplicity of understanding, if there are a lot of dissatisfied people, the "fire" will flare up more.

It is also necessary to understand that local conflicts on the background of general prosperity are no more than sparks, which in any case will be extinguished.

But we think we are facing variant #2, namely, against the background of the general growing discontent, the emerging conflicts are the first sparks of the flame.

Part 4. What to do?

In nature, both fast ways – lightning during a thunderstorm and soft ways – wind are used to release tension.

Now from the point of the physics view of processes it is desirable going two ways at the same time, namely;

1. Try to leave local conflicts at the level of local conflicts until they fade out completely;

2. Begin to equalize "potentials" where they are growing and are closing to a critical level – "breakdown" in the language of physics or war and disorder in our human language.

It should be emphasized that these two processes go in parallel, otherwise the probability of new foci and their unification REALLY increases.

In the context of physics, we can compare it to vortex structures seeking to unite into a larger and more powerful structure.

To our mind it is interesting to share these thoughts with scientists, researchers and inventors.

We sincerely hope that skin color, language, nationality will not become in the future on the way of scientific ideas and discoveries.

*Опанасенко Олег Анатолійович,
аспірант, Ніжинський державний
університет імені Миколи Гоголя*

ВИНИКНЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ ЧЕРЕЗ БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4582/>

Пасажи́рський автомобі́льний транспорт відіграє важливу роль у задоволенні різноманітних потреб населення в пересуванні. Послуги по перевезенню пасажирів повинні надаватись якісно, швидко і бути економічно вигідними за умови не високої собівартості. Всі ці перераховані параметри формують головні характеристики пасажирського транспорту. Для того, щоб досягнути кращих результатів, необхідно дослідити і знайти основні проблеми маршрутної мережі, які вагомо впливають на результат, який ми отримуємо на виході та знайти найкращий шлях їх розв'язання.

Після виходу України із складу СРСР ми мали чудову технічну базу не лише у великих і малих містах, а й в селах. Маршрутна мережа в той час складалась переважно з автобусів в звичайному режимі руху і була злагодженою. Після Постанови Кабінету міністрів України у 1994 році у транспортну мережу міста почали входити приватні, спільні та акціонерні підприємства, які почали конкурувати з АТП (автотранспортне підприємство). Згодом це поставило більшість АТП у нерівні економічні умови з ними. У результаті чого більшість АТП перестали існувати або ж змінили свою форму власності. Це стало основною передумовою відсутності технічної бази пасажирського транспорту у наш час і призвело до відсутності централізованого технічного обслуговування всіх транспортних засобів, які беруть участь у перевезеннях.

Цей факт пов'язаний насамперед з недостатньою державною дотаційною підтримкою в першу чергу за перевезення пільгових категорій громадян і відсутністю коштів на оновлення рухомого складу, перерозподілом загального обсягу перевезення пасажирів між іншими видами громадського транспорту, зменшення споживчої спроможності громадян, а також з можливим свідомим заниженням звітних даних обсягів перевезень приватними перевізниками з метою ухилення від сплати податків. Крім того, для сучасних умов функціонування пасажирського транспорту характерні відсутність єдиної організаційної системи управління на рівні міста, району, області, а також зниження якості пасажирських перевезень внаслідок відсутності належного контролю з боку органів державної влади, невідповідність рухомого

складу сучасним вимогам (техніка безпеки, пожежна безпека, ергономічність та екологічні вимоги), відсутність комплексу супровідних послуг пасажирського транспорту (інформаційні послуги, об'єкти відпочинку, підвищена комфортність та ін.).

Таким чином, відсутність чітко вираженої державної транспортної політики в Україні в галузі громадського міського транспорту та науково обґрунтованого механізму економічних взаємовідносин між органами місцевого самоврядування та автоексплуатаційними компаніями обумовили значне погіршення економічного становища міських пасажирських підприємств та підприємців.

Як ще трохи заглибитись в історію і прослідкувати її впливи на сьогоднішнє то ми побачимо, що важливим аспектом здійснення діяльності пасажирського транспорту в умовах ринкової трансформації є недостатня стабільність ситуації і мінливість економічного середовища. До 1998 року практика державного регулювання міського громадського транспорту передбачала використання дотацій та субвенцій виробникам транспортних пасажирських послуг, а після означеного терміну державна підтримка виявляється як непряма субвенція споживачам цих послуг (розрахунок здійснюється як частка отриманих бюджетних коштів на чисельність пільгового контингенту). Поки діяла така системи, відслідковуючи по всім рокам, в цілому спостерігається стійке зменшення розмірів бюджетних коштів, спрямованих на відшкодування витрат перевізникам та з метою державного регулювання транспортних тарифів.

Між тим аналіз динаміки собівартості автотранспортної роботи доводить, що її неуклінне збільшення (при зменшенні обсягів перевезень) обумовлено насамперед зростання витрат на паливо та паливо-мастильні матеріали, тобто інфляційними процесами, що відбуваються на транспорті. Отримуючи відшкодування за перевезення пільгового контингенту в розмірі 30-60 % від належного і опинившись в скрутному фінансовому становищі, пасажирські перевізники намагаються будувати свою тарифну політику таким чином, щоб понесені витрати відшкодували пасажирів, що сплачують свій проїзд. Внаслідок цього громадянин, що не користується пільгами, змушений сплачувати відповідне подорожчання проїзду, стаючи біднішим, бо сплата проїзду є значною частиною його витрат в той час, коли зростання отримуваних ним доходів не відповідає загальному рівню зростання цін. Таким чином слід констатувати, що соціальну підтримку держави окремих (пільгових) категорій населення цілком перекладено на пересічного громадянина, який користується громадським транспортом як найменш матеріально забезпечена категорія населення.

Аналіз суми дотацій, виділених із коштів міського бюджету свідчить про те, що фінансові кошти, які виділяються для транспорту, йдуть

переважно на покриття витрат, і лише деяка їх частина – на поповнення основних і обігових коштів, оскільки дотації, що виділяються, майже у два рази менші від нормативних.

Досвід розвитку міст свідчить про те, що створення стійкої транспортної системи можливе лише на основі розвинутої, могутньої соціально-побутової інфраструктури. Інакше кажучи, необхідна комплексна програма, яка б поєднувала у собі взаємообумовлений розвиток господарської діяльності транспортних, торгово-сервісних, культурно-побутових інформаційно-реklamних заходів, яка покликана повноцінно задовольняти потреби сучасного міста.

Хочу звернути вашу увагу на те, що сьогодні суть пасажирських перевезень – це не перевезення пасажирів, а заробляння коштів на перевезенні пасажирів. Люди кидають роботу, реєструють підприємницьку діяльність, оформляють кредити чи позичають кошти на придбання автобусу і все це задля забезпечення кращого життя для себе і своєї сім'ї і в цьому немає нічого поганого, про те зараз іноді можна почути: «у них і так багато, то нехай їздять як нам треба».

Досить іти на «поводу» розмов чи припущень як би комусь хотілося щоб було – це економіка і тому всі процеси повинні бути чіткими, прозорими, визначеними.

Вже не один рік поспіль в суспільстві постійно підіймається питання щодо безоплатного перевезення пільгових категорій громадян пасажирським транспортом, а саме автобусами.

При розгляді питання щодо пасажирських перевезень не завадить згадати, що в ринкових умовах „за так” ніхто не працює, і цей принцип встановлено чинним законодавством. Господарський кодекс [2, ст.ст. 42, 44 і 47] визначає, що суб'єкт господарювання здійснює діяльність на власний ризик заради отримання прибутку і для цього йому держава надає право самостійного планування діяльності, гарантує свої підтримку і сприяння. Згідно із Законом України „Про власність” [6, ст.4] тільки власник транспортного засобу вирішує, як використати належну йому власність: платно, безплатно чи за заниженою вартістю возити того чи того пасажирів. У зв'язку із цим варто уяснити, які пільги для здійснення поїздки надає держава для певних категорій населення. А саме: Учасники бойових дій, а також особи, прирівняні до них [8, пункт 7 частини першої статті 12]; Особи з інвалідністю внаслідок війни та прирівняні до них особи [8, пункт 7 частини першої статті 13]; Особа, яка супроводжує особу з інвалідністю I групи [8, пункт 7 частини першої статті 13]; Громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, віднесені до категорії 1 [9, пункт 15 частини першої статті 20], Учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильському АЕС, які належать до категорії 2 [9, пункт 9 частини першої статті 21], Діти, яким встановлено

інвалідність, пов'язану з Чорнобильською катастрофою [9, пункт 1 частини третьої статті 30]; Особи з інвалідністю I, II групи, Особи, які супроводжують осіб з інвалідністю I групи або дітей з інвалідністю (не більше однієї особи, яка супроводжує особу з інвалідністю I групи або дитину з інвалідністю), Діти з інвалідністю [10, стаття 38-1], [16, пункт 1]; Пенсіонери за віком [15, пункт 1]; Військовослужбовці, які стали особами з інвалідністю внаслідок бойових дій, учасники бойових дій та прирівняні до них особи, а також батьки військовослужбовців, які загинули чи померли або пропали безвісти під час проходження військової служби [11, частина четверта статті 14]; Реабілітовані особи, які стали особами з інвалідністю внаслідок репресій або є пенсіонером [12, абзац четвертий частини п'ятої статті 6]; Ветерани військової служби, ветерани органів внутрішніх справ, ветерани Національної поліції, ветерани податкової міліції, ветерани Бюро економічної безпеки України, ветерани державної пожежної охорони, ветерани Державної кримінально-виконавчої служби України, ветерани служби цивільного захисту, ветерани Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України [14, пункт 11 частини першої статті 6]; Діти з багатодітних сімей (пільга надається за умови, якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України) [13, пункт 4 частини шостої статті 13]; Діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, що виховуються або навчаються у навчально-виховних та навчальних закладах [17, абзац перший пункту 11]; Діти до 6 років (пасажир може провозити одну дитину без права зайняття нею окремого місця) [18, підпункт 7 пункту 159]; Постраждалі учасники Революції Гідності [8, частина третя статті 16-1, пункт 7 частини першої статті 12].

Цивільним кодексом України [3, ст. 553] встановлено правовідносини, іменовані договором поруки, коли поручитель (держава) поручається перед кредитором (перевізником) оплатити поїздки боржника (пасажира-пільговика). Отже, пільга – це не безплатний проїзд, а право користуватися певними правовідносинами при оплаті проїзду.

Відповідно до Закону України „Про автомобільний транспорт” [5, ст. 7] органи виконавчої влади зобов’язані забезпечувати компенсацію втрат автомобільного перевізника внаслідок перевезення пільгових категорій пасажирів та регулювання тарифів.

Згідно з Законом України “Про автомобільний транспорт” [5, ст. 41] відносини пасажирського перевізника з органами виконавчої влади визначаються договором про перевезення пасажирів за автобусним маршрутом загального користування, в якому визначається державне

замовлення на соціально значущі послуги автомобільного транспорту загального користування та порядок компенсації збитків пасажирського перевізника від пільгових перевезень та від перевезень за регульованими тарифами.

Водночас слід зауважити, що перевізники, незалежно від форм власності та підпорядкування, відповідно до чинного законодавства, повинні самостійно забезпечувати свою життєздатність за рахунок основної діяльності. Ця діяльність передбачає одержання доходів від оплати пасажирами своєї поїздки та оплати поїздки пільгових категорій пасажирів, яку повинні здійснювати замовники транспортних послуг за рахунок коштів відповідних бюджетів згідно з Законом України “Про автомобільний транспорт” [5, ст.40].

Відповідно до Закону України „Про транспорт” [7, ст. 5] органи влади повинні всіляко сприяти розвитку підприємств транспорту.

Можливо, ситуація могла б і надалі ігноруватись та з плином років зникла сама собою. Кількість пільговиків з кожним роком зменшувалась і всі чекали доки їх стане зовсім мало. Ситуацію змінила війна між Україною та Росією, в результаті якої з'являється все більше і більше учасників бойових дій та членів їх сімей, які мають право безоплатного проїзду. В результаті різкого збільшення кількості пільговиків питання постало дуже гостро. З одного боку перевізники, які страждають від колосальних збитків які хоч і змушені через обставини, які склалися, але покривати їх не хочуть, а з іншого люди котрі мають право безоплатного проїзду і не розуміють чому часто їм відмовляють в ньому чи створюють перепони. Така ситуація створює масу конфліктів в яких з одного боку перевізники іноді грублять, іноді висаджують з автобусу, або просто відмовляються везти безкоштовно. А з іншого учасники бойових дій поодинокі чи групами змушують перевізника надати послугу часто не гребуючи застосовувати фізичну силу чи навіть зчиняти побої.

Тепер тільки питання часу коли саме ігнорування владою ситуації з відсутністю компенсації спровокує черговий, але вже значно серйозніший конфлікт між пільговиками та перевізниками. В соціальних мережах, на ТВ каналах вже можна було спостерігати приклади таких конфліктів. Частина з них була з застосуванням фізичної сили. Але, тепер, коли кількість військовослужбовців значно зросла і після їх повернення з фронту, можливі варіанти розвитку подій не втішає.

Це явний приклад того як бездіяльність владних структур може спровокувати соціальний конфлікт.

У громадського транспорту міст проблем багато і з громадським транспортом у влади проблем багато. Доки не буде наукового, виваженого, розумного підходу до організації автобусних перевезень з

поглядом у далеке майбутнє, доки ми не усвідомимо, що це не забаганки кожного окремого жителя як і куди їхати автобусу, а економіка де повинен бути баланс між бажаннями мешканців і рентабельністю надання послуги до тих пір ми будемо шукати винних поки пасажери ходять під дощем пішки бо не було автобусу згідно графіку. Чи їдуть в поломаному, чи брудному транспорті бо в перевізника немає коштів для відповідного догляду за транспортом чи його оновлення.

Об'єктивні закони ринку та досвід розвинутих країн світу підтверджують необхідність відшкодування частини витрат на функціонування такого сектору економіки як пасажирські перевезення. В більшості таких країн давно існує та успішно функціонує система державної фінансової підтримки транспорту загального користування, результатом якої став збалансований розвиток транспортних систем з високим рівнем обслуговування пасажирів. В нашій країні здійснено спробу комбінації соціальної підтримки окремих категорій населення – «пільговиків» з відсутністю відшкодування пасажирообслуговуючим підприємствам реальних транспортних витрат. В результаті отримано неефективну транспортну систему, низьку якість обслуговування, соціальну напруженість у суспільстві. Спроби органів державної влади вирішити проблеми гармонізації розвитку пасажирського транспорту виключно адміністративними методами не привели до позитивних результатів.

Діюча в даний момент практика державної бюджетної підтримки функціонування суб'єктів, що здійснюють пасажирські перевезення, характеризується відсутністю загальноприйнятих та дієвих методик визначення необхідного розміру дотаційних коштів. Разом з цим падіння попиту на вказаний вид послуг, а також низький рівень платоспроможності населення обумовлюють падіння доходів пасажирських перевізників державної, приватної чи частково державної власності.

У зв'язку з вищевикладеним назріла необхідність проведення соціально спрямованої державної політики стосовно громадського транспорту з одного боку і адаптації економічного механізму функціонування перевізників до нових умов господарювання з іншого, що потребує визначення методів удосконалення державної підтримки пасажирського транспорту.

Література:

1. Бюджетний кодекс України (стаття 91), <https://zakon.rada.gov.ua/>.
2. Господарський кодекс України (статті 42, 44, 47), <https://zakon.rada.gov.ua/>.
3. Цивільний кодекс України (стаття 553), <https://zakon.rada.gov.ua/>.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення (стаття 229, частина сьома статті 133-1), <https://zakon.rada.gov.ua/>.
5. Закон України «Про автомобільний транспорт» (статті 7, 41), <https://zakon.rada.gov.ua/>.
6. Закон України «Про власність» (стаття 4), <https://zakon.rada.gov.ua/>.
7. Закон України «Про транспорт» (стаття 5), <https://zakon.rada.gov.ua/>.
8. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (пункт 7 частина перша ст. 12, 13, частина третя статті 16-1, пункт 7 частини першої статті 12), <https://zakon.rada.gov.ua/>.
9. Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», (пункт 15 частини першої статті 20, пункт 9 частини першої статті 21, пункт 1 частини третьої статті 30), <https://zakon.rada.gov.ua/>.
10. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (стаття 38-1), <https://zakon.rada.gov.ua/>.
11. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (частина четверта статті 14), <https://zakon.rada.gov.ua/>.
12. Закон України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років» (абзац четвертий частини п'ятої статті 6), <https://zakon.rada.gov.ua/>.
13. Закон України «Про охорону дитинства» (пункт 11 частини першої статті 6), <https://zakon.rada.gov.ua/>.
14. Закон України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист» (пункт 11 частини першої статті 6), <https://zakon.rada.gov.ua/>.
15. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 травня 1993 року № 354 «Про безплатний проїзд пенсіонерів на транспорті загального користування», (пункт 1), <https://zakon.rada.gov.ua/>.
16. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 серпня 1994 року N 555 «Про поширення чинності постанови Кабінету Міністрів України від 17 травня 1993 року № 354» (пункт 1), <https://zakon.rada.gov.ua/>.
17. Постанова Кабінету Міністрів України від 05 квітня 1994 № 226 «Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» (абзац перший пункту 11), <https://zakon.rada.gov.ua/>.
18. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 лютого 1997 № 176 «Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту» (підпункт 7 пункту 159), <https://zakon.rada.gov.ua/>.

*Романюк Андрій Антонович,
аспірант кафедри політології
та міжнародних відносин
Національного університету
«Львівська політехніка», Україна*

*Науковий керівник:
Хома Наталія Михайлівна,
доктор політичних наук, професор,
Національний університет
«Львівська політехніка»*

РАШИЗМ І ЙОГО ХАРАКТЕРИСТИКИ: АНАЛІЗ ЗАХІДНОГО ПОЛІТОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4576/>

Рашизм як тема для наукових досліджень не був популярним у світовій науковій спільноті до початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну. На порталі Google Академія пошук наукових робіт за ключовим словом «рашизм», опублікованих до 2021 року включно, надає біля 20 результатів. Серед робіт, опублікованих від 2022 року, пошук надає близько 100 результатів. Це засвідчує, що повномасштабне вторгнення Росії на територію України суттєво підвищило інтерес наукової спільноти до проблематики рашизму.

Сам термін «рашизм» є відносно новим. Багато українських та закордонних науковців все ще його уникають, звертаючись до його означень як «російський фашизм», «російський націоналізм» [7] та ін. Проаналізуємо праці західних науковців, виділимо основні тенденції у їх сприйнятті проблематики рашизму, тлумаченні цього політологічного неологізму.

Від 1998 року вперше почалася досліджуватись деформація російського політичного режиму, позаяк Росія почала відходити від деяких здобутків демократії, які були характерні для 1990-х років. Американський політолог А. Дж. Грегор порівнював фашизм та російський націоналізм. Автор констатував, що «росіяни ототожнюють себе з державністю та автократією», а державні інститути розглядаються як «вираження колективної волі». На той момент А. Дж. Грегор убачав «явні фашистські елементи» та антисемітизм у політичній ідеології тогочасної опозиції до ліберальної влади (праворадикалів, російських націоналістів). Наявність у настроях опозиції антисемітизму занепокоїла А. Дж. Грегора, але на той час автор наголосив на доцільності

розмежування російського націоналізму та фашизму, позаяк не мав достатньо «вірогідних доказів» для їх ототожнення [7].

Вже тут можна побачити притаманну багатьом західним аналітикам обережність щодо негативних висновків про Росію. У 1990-х роках, після розпаду СРСР, економічно слабка Росія з відсутніми військовими амбіціями багатьма вбачалась як потенційний партнер.

Американський історик Т. Снайдер одним з перших західних науковців звернув увагу на явище рашизму, позиціював його як нову й самостійну ідеологію. У квітні 2022 року він схарактеризував рашизм як концептуалізацію світогляду В. Путіна, яка своєю чергою є сумішшю фашизму та нео-імперіалізму [15]. Згодом Т. Снайдер схарактеризував рашизм як нелогічну крайність фашизму, де бажання взяло верх над розумом; як кінцеву точку, де ненависть викривляє дійсність, сутність якої – називати інших фашистами, будучи фашистом. Цю характеристику він означив терміном «шизофашизм», який вважає синонімом рашизму [16].

Американський культуролог Д. Зеглен [20] хронологічно розглянув президентські терміни В. Путіна і дійшов до висновку, що до мілітаристської риторики В. Путін вдався вже на третій каденції президенства (тобто з 2012 року). Так, ранні роки правління В. Путіна принесли Росії економічне процвітання, яке відчували навіть пересічні громадяни. Це насадження населенню культу споживацтва і політику апелювання до матеріальних благ Д. Зеглен називає «путініаною». «Путініана» та культ перемоги були тісно переплетені; економічний добробут і російська ідентичність стали для росіян взаємозамінними. Але на зміну цьому періоду прийшли протести проти третього терміну президенства та економічний спад, що у свою чергу спричинило деяке зниження популярності В. Путіна серед росіян.

Д. Зеглен відзначає, що після української Революції Гідності російські державні медіа почали культивувати міф фашистської загрози з боку України. З анексією Криму почався новий етап «путініани» – риторика перейшла до культу російськості та відновлення російської величі на міжнародній арені [20]. Ці спостереження Д. Зеглен виклав у 2020 році. Через за два роки ця риторика перейшла від гібридної війни на Донбасі до повномасштабного вторгнення з метою «денацифікації». На жаль, Д. Зеглен не публікував досліджень у 2022–2023 роках на тематику рашизму, аби ми могли оцінити еволюцію авторських підходів щодо рашизму з огляду на динаміку російської агресії.

Американський науковець Д. К. Юван аналізує ядерну політику В. Путіна та чинники, які на неї впливають. Серед них він виділяє такі:

1) націоналістичне бачення: на рішення В. Путіна на світовій арені впливає образ «сильної та відродженої Росії». Тому всі його кроки спрямовані на те, щоб цей образ зміцнювати, навіть якщо це означає вдаватися до ядерного шантажу;

2) історична спадщина: В. Путін живе в «тіні статусу світової супердержави – колишнього СРСР». Розпад СРСР для В. Путіна – «історична катастрофа», а для народу Росії – колективна травма. Ця спадщина мотивує шукати способи відновлення та підтримку глобального впливу Росії;

3) внутрішня політика: В. Путін розвивав упродовж усіх років президенства образ сильного лідера. Цей образ вимагає рішучих дій та прояву сили на міжнародній арені, але уникнення катастрофічних помилок, які б поставили під сумнів його статус усередині країни.

Д. К. Юван зазначає, що хоч на В. Путіна і впливають такі ірраціональні чинники у його ядерній політиці, вони водночас є стримуючими факторами, адже ядерна помилка може стати причиною втрати всіх здобутків В. Путіна за роки правління [18]. Висновки Д. К. Ювана і побудовані на логічних аргументах і вірі в прагматизм В. Путіна та його оточення. Раціоналізація можливих ризиків і їх подальше відкидання у прогнозах притаманне західній спільноті. Такі самі прогнози були в переддень 24 лютого 2022 року [2].

Французька історикиня М. Ларюель хоч і не назвала ідеологію Росії рашизмом чи фашизмом, але виділила в ній багато ознак фашизму. Вона запропонувала розглянути визначення фашизму і порівняти, які з його ознак притаманні сучасній Росії. Не дивлячись на численні ознаки фашизму у нинішній ідеології Росії, М. Ларюель зазначила, що більшість із них це не чимось новим, а є поверненням до радянського спадку. Вона закликала уникати класифікації Росії як фашистської держави і розглядати її ідеологію більш детально [9]. Отже, М. Ларюель у працях, опублікованих до 2022 року [10], заперечувала фашистський характер російського режиму. Як бачимо з останньої її статті 2022 року [9], ці погляди не змінилися. Авторка, навіть наводячи конкретні випадки та ознаки фашистських дій зі сторони російської влади – все ще заперечує, що це прояви саме фашизму, а не чогось іншого. Якщо застосовувати абдуктивні логічні засоби, такі як «качиний тест» (duck-test), то подібні висновки авторки є хибними. Після звернення до біографії М. Ларюель причини таких контраверсійних висновків стають яснішими: авторка є постійним членом міжнародного дискусійного клубу «Валдай», який

напрямку підтримується російською владою [21]. Це щонайменше дозволяє припустити про упереджені оцінки М. Ларюель російського політичного режиму.

Англійський учений Е. Фортюн дослідив використання мовних засобів у російській пропаганді, а саме – звинувачення українців у геноциді. Автор стверджує, що «будь-який ворог Росії зображується як фашистська чи нацистська сила, яка прагне знищити Росію та російську культуру». Росія посилається на кілька зручних для неї фактів (як-от: прийняття в Україні мовних законів, присутності ультраправих рухів тощо), тоді як інші факти ігноруються (як-от: фактичний стан ультраправого екстремізму в Україні, роль Росії в бойових діях на окупованих територіях, виконання мовних законів в Україні). За словами Е. Фортюна, «в усіх цих випадках аргументи, які використовує Росія, не є вірогідними, бо вони базуються на гіперболічному використанні термінології та брехні». Метою цього він вважає «зберегти підтримку політики Росії щодо України, а також відбити будь-яку потенційну критику на адресу самої Росії» [5].

Італійський історик і політолог К. Коцці вивчає внутрішню та зовнішню політику В. Путіна. За його оцінкою, В. Путін потребує «підживлювати російський націоналізм» через «маленькі перемоги» [4]. К. Коцці привертає увагу до таких важливих аспектів, як національні амбіції, зовнішньополітичні стратегії та сприйняття Росією світу, які суттєво впливають на дії та рішення В. Путіна.

Польський історик Т. Камуселла характеризує рашизм в першу чергу як різновид сучасного авторитаризму, порівнюючи рашизм з пекінським «соціалізмом з китайською специфікою», північнокорейською ідеологією чучхе, та угорською «неліберальною демократією». Т. Камуселла називає Росію фашистською державою і у свою чергу рашизм – формою фашизму. Рашизм, на його думку, можна прирівняти до шизофашизму, адже рашисти з великими зусиллями намагаються заперечити ознаки фашизму у своїй ідеології та політиці своєї держави [8].

Румунська політологиня Ж. Кондур зазначила, що фахівці з політичних наук і журналісти часто використовують термін «путінізм» для характеристики ідеології сучасної Росії. Вона назвала такий підхід поверхневим, адже просте додавання закінчення «-ізм» до імені політичного лідера дає можливість авторам не заглиблюватися у сутність ідеології і уникнути складних класифікацій. Таким чином усю відповідальність за наслідки російської війни проти України можна покласти лише на одну людину. Тому Ж. Кондур пропонує використовувати політологічним неологізм «рашизм». Вона зазначила, що рашизму притаманні очевидні фашизموподібні характеристики, хоч

рашисти себе позиціюють борцями з нацизмом. Цю характеристику рашизму Ж. Кондур назвала «постмодерним фашизмом у повному розквіті» [3].

Болгарський політичний аналітик П. Петржак вважає, що рашизму властиві ультра націоналізм, відкрита антизахідна та антиукраїнська позиція, а також віра у особливу цивілізаційну місію Росії. Коріння рашизму учений вбачає в імперіалістичних амбіціях попередніх правителів Росії (Петро I, Катерина II та ін.), а також в нео-євразійській доктрині, яка викладена у книзі О. Дугіна «Основи геополітики» [13].

Фінський філософ Ю. Бакман у статті «Російський радикально-консервативний виклик ліберальному світовому порядку: Олександр Дугін» проаналізував ідеї російського ідеолога рашизму, а відтак констатував, що вони мають глибокий вплив на політику Росії. Геополітичне бачення О. Дугіна – «радикальне та консервативне», і явно протиставляється західному лібералізму. Теорію О. Дугіна Ю. Бакман вважає «безнадійно невизначену в ключових питаннях», «непрагматичною» і «явно непридатною для функціонування як політична система» [1].

Нідерландський історик та соціолог Дж. Вербек, досліджуючи феномен російської «боротьби з фашизмом» визнав, що вона є фарсом. В. Путін паразитує на міфологізованому та фетишизованою ідеєю «Великої вітчизняної війни» для морального виправдання вторгнення в Україну. Автор вбачає проблему у образі переможця фашизму, який Росія нав'язала всередині держави та світові – внески у перемогу інших країн (України, Білорусі, держав Балтії) ігноруються. Російську оцінку України як нацистської держави Дж. Вербек називає «логікою, позбавленою розуму», звертаючи увагу на численні антисемітські заяви В. Путіна та С. Лаврова [17].

Нідерландська філологиня Є. Гауфман стверджує, що фашизм є зручним інструментом російської влади. Перемога над Третім Рейхом глибоко вбудована у російську національну ідентичність, і травми війни досі присутні у колективній пам'яті. Таким чином, дуже легко ділити світ на «своїх» і «фашистів». З 2014 року всюди пропагується образ «українського фашиста», який вже став звичним для росіян. Саме тому, після 24 лютого 2022 року війна у російських соціальних мережах у переважній більшості сприймалась як логічне продовження «Великої вітчизняної війни», просто на цей раз ворог не в Німеччині, а в Україні. «Фашизм як наратив глибоко вбудований в колективну пам'ять росіян як існуюча загроза, тому відносно просто маніпулювати громадською думкою». Також Є. Гауфман навела цікаве спостереження: «якщо Україну не називають прямо фашистами, користувачі соціальних мереж вдаються

до інших принизливих висловлювань, переважно фемінізуючи Україну як повію чи гомосексуаліста. Останній пункт встановлює цікавий зв'язок із дискурсом сексуальності як екзистенційної загрози Росії» [6].

Новозеландський політична аналітикиня К. Раян вважає, що «безглузде» рішення В. Путіна про вторгнення в Україну зумовлено занепокоєннями не у фізичній, а онтологічній безпеці. Підтримувані у Росії наративи про її ідентичність – імперіаліста, історична пам'ять перемоги над фашизмом, а також «маскулінне російське Я» проти «фемінного українського» вимагали вторгнення як засіб підтримки цієї ідентичності. Пошук онтологічної безпеки спричиняє нераціональні дії та аргументи у їх виправдання, як-от «геноцид російськомовних в Україні», «війна як питання життя і смерті, питання історичного майбутнього як нації» [14].

Новозеландський учений М. А. Пітерс убачав коріння путінської ідеології в працях О. Дугіна та І. Ільїна. В. Путін став не тільки політичним лідером свого народу, а і духовним. Свою духовну політику він найперше будував на ідеях І. Ільїна, а опісля перейшов до «євразійського економічного союзу та фашистської геополітики О. Дугіна» [12].

Індійська філософія Д. Маджумдар основною причиною російського вторгнення в Україну вважає особисто В. Путіна, виділивши його чинник на тлі інших соціо-історичних причин в Росії (як-от заперечення індивідуалізму та свободи волі). На думку дослідниці, вторгнення Росії в Україну зумовлює низку питань: чому Захід не реагує аналогічно на конфлікти та геноциди у решті світу? чому колишні європейські колонії не виступають проти Росії більш активно? чому військові підрозділи сліпо виконують накази автократичних лідерів держав? [11]

Вкажемо на основні тенденції у оцінці рашизму серед закордонних науковців. Більшість науковців розглядають Росію й її режим як прояв фашистського режиму, або режиму з фашистськими ознаками. Однак є дослідники, які критично або й категорично відкидають термін «рашизм». Найчастіше дослідники вказують на такі характеристики рашизму, як неоімперіалізм, ультранаціоналізм, антисемітизм, віра в особливу цивілізаційну місію Росії та ін. Багато закордонних дослідників виділяють таку ознаку рашизму як декларування боротьби з фашизмом, при цьому ці дії несуть фашистський характер. Цю характеристику називають «шизофашизм» [16], «постмодерний фашизм» [3], «фарсова боротьба з фашизмом» [17].

Зауважимо, що єдина цілісна концепція рашизму як політичного режиму та ідеології ще не сформувалася. Ця проблематика фактично є на старті вивчення, однак з огляду на агресивний курс Росії очікувано інтерес до проблематики зростатиме. Це сприятиме теоретико-методологічній концептуалізації рашизму.

Якщо аналізувати оцінку рашизму іноземними дослідниками за їх територіальною приналежністю, то помітно, що західні дослідники у своїй більшості тривалий час були доволі обережні у висновках; вони не були схильні називати Росію фашистською (неофашистською) державою, хоч і не заперечували проблеми з демократією. Водночас дослідники з багатьох держав Центральної та Східної Європи називали російський режим рашистським. Можливим поясненням цього може бути історична пам'ять, адже ці держави на різних історичних етапах зазнавали окупації Росією. Припускаємо, що найближчим часом на тлі тих безпекових ризиків, які створила Росія у глобальному масштабі, позиції учених будуть чіткішими реакціями на дії російського режиму.

Розширення дискусії про рашизм у світовій науковій спільноті свідчить про актуальність проблеми та необхідність подальших досліджень для розуміння впливу рашизму на сучасний політичний ландшафт.

Список використаних джерел:

1. Backman J. A Russian radical conservative challenge to the liberal global order: Aleksandr Dugin. // *Contestations of Liberal Order*. Palgrave MacMillan. 2019. P. 289-314.
2. Chausovsky E. Why Russia probably won't attack Ukraine // 2021. December 27. *Foreign Policy*
3. Condur G. Applying Petre Andrei's conception of fascism: "Ruscism", a contemporary fascism? // *Arguments and counterarguments*. 2023. Volum XI. Nr. 2 (40). P.7-22.
4. Cozzi C. Comrade Stalin and Tsar Putin. Analysis and study of the similarities and differences in the foreign policy of Stalin and Putin. URL: https://www.researchgate.net/publication/373707055_Comrade_Stalin_and_Tsar_Putin_Analysis_and_study_of_the_similarities_and_differences_in_the_foreign_policy_of_Stalin_and_Putin (date of access: 14.11.2023).
5. Fortuin E. Ukraine commits genocide on Russians: the term "genocide" in Russian propaganda // *Russian Linguistics*. 2022. Vol. 46. Is. 3. P. 313-347.
6. Gaufman E. *Security Threats and Public Perception*. Springer International Publishing. 2017. P.103-123.

7. Gregor A. J. Fascism and the New Russian Nationalism // *Communist and Post-Communist Studies*. 1998. Vol. 31. no. 1. P. 1-15.
8. Kamusella T. Russian and Rashism: are Russian language and literature really so great? URL: <https://neweasterneurope.eu/2022/12/08/russian-and-rashism-are-russian-language-and-literature-really-so-great/> (date of access: 14.11.2023)
9. Laruelle M. *Is Russia Fascist?* Cornell: Cornell University Press. 2021. P. 138-156.
10. Laruelle M. So, Is Russia Fascist Now? Labels and Policy Implications // *The Washington Quarterly*. 2022. Vol. 45. No. 2. P. 149-168.
11. Majumdar D. Puppeteer Putin // *Eidos. A Journal for Philosophy of Culture*. 2022. Vol. 6. Is. 4. p. 32-47.
12. Peters M. A. Russian apocalypse, Christian fascism and the dangers of a limited nuclear war // *Educational Philosophy and Theory*. 2022. 55(12). P. 1311-1315.
13. Pietrzak P. The Putinization of the situation of women and children during the 2022 Russian invasion of Ukraine // *Statu Nascendi Journal of Political Philosophy and International Relations: Special Issue: Gender Equality in Politics and International*. 2022. No. 5 (2). P. 19-76.
14. Ryan K. B. Russia's search for ontological security and the Ukraine invasion // *Australian and New Zealand Journal of European Studies*. 2023. 15(1). P. 82-93.
15. Snyder T. The War in Ukraine Has Unleashed a New Word // *The New York Times*. 2022. May 1. P.1.
16. Snyder T. We Should Say It. Russia Is Fascist // *The New York Times*. 2022. May 19. P. 4.
17. Verbeeck G. The return of history as travesty // *Journal of Applied History*. 2022. No.4(1-2). P. 76-84.
18. Youvan D. C. Vladimir Putin and Nuclear Restraint: Background, Characteristics, and International Decision-Making // Preprint. 2023. URL: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.29581.92640> (date of access: 14.11.2023).
19. Zeglen D. The cult of Russianicity: mobilising anti-fascist affect in Putin's Russia // *Celebrity Studies*. 2020. Vol. 11. No. 3. P. 351–365.
20. О "Валдае". URL: <https://ru.valdaiclub.com/about/experts/20569/> (дата звернення: 14.11.2023).

*Телелим Ірина Володимирівна,
кандидат політичних наук,
викладач, Одеський державний
університет внутрішніх справ*

ВПЛИВ МАСОВИХ МЕДІА НА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕКОНАНЬ СУСПІЛЬСТВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4594/>

Масові медіа не просто відіграють важливу роль у формуванні політичних уявлень та ставлення громадян до політики. Також масові медіа впливають на формування громадянської свідомості і політичної активності, виконуючи свої функції.

Масові медіа надають інформацію про політичні події та позиції різних груп та осіб; визначають актуальні теми та проблеми, на які спрямовується увага громадськості; створюють платформу для обговорення політичних питань.

Необхідно, також визначити, що масові медіа можуть бути схильні до політичного біасу. Це, в свою чергу, впливає на сприйняття громадянами політичної інформації. Тому важливо підтримувати об'єктивність та різноманітність в масових медіа, щоб забезпечити різні погляди і думки.

В силу розвитку соціальних мереж та інтернет-платформ варто згадати і вплив, який ці мережі та платформи здійснюють на формування політичних переконань громадян. Цифрові медіа дозволяють громадянам активно обговорювати політичні питання та обмінюватися думками в інтернеті. Інтернет-медіа можуть створювати «інформаційні бульбашки», де люди виключно підтверджують свої вже існуючі переконання.

Тому, дуже важливо підтримувати медійну грамотність та критичне мислення для подолання цих ефектів.

Яку ж роль відіграють медіа в демократії?

По-перше, медіа є стражами демократії та контролерами влади, надаючи інформацію громадянам для прийняття обґрунтованих рішень.

По-друге, дуже важливою є політична та економічна незалежність медіа як фактор збереження демократичних цінностей.

Але при цьому не слід забувати і про потребу регулювання діяльності медіа, щоб забезпечити рівноправну конкуренцію, об'єктивність та розмаїття голосів.

І цей процес регулювання медіа має бути відкритим і прозорим.

Медіа можуть виступати і як інструмент маніпуляції і це є небезпечним.

Важливо визнавати можливість зловживання медіа для маніпуляції суспільством та зміцнення популізму. Громадяни повинні бути усвідомлені щодо таких ризиків.

Отже, в перспективі, розвиток технологій та зміна споживацьких звичок вимагають адаптації медіа до нових реалій.

Зростає важливість фактчекінгу та журналістської етики. Необхідним є пошук балансу між свободою слова та відповідальністю медіа перед суспільством і демократією.

Література:

1. <https://ua.ejo-online.eu/4726/etyka-ta-yakist/factchecking-movement-expands>
2. <https://ua.ejo-online.eu/3648/media-i-politika/khto-formuye-poryadok-dennyi>
3. Г. В. Щолокова. Порядок денний ЄС: до проблеми визначення змісту поняття. Філософія і політологія в контексті сучасної культури. 2013. Вип. 6 (4). С. 97-100.
4. А. Захарченко. Agenda-setting в українських інтернет-медіа: закономірності розгортання сюжетних ліній. INFORMATION, COMMUNICATION, SOCIETY (ICS-2017) 18-20 May 2017, Slavske, Ukraine. P. 124-125.

*Янін Олексій Ігорович,
аспірант кафедри політології
та міжнародних відносин,
Національний університет
«Львівська політехніка», Україна*

*Науковий керівник:
Корнат Леся Ярославівна,
доктор політичних наук,
Національний університет
«Львівська політехніка», Україна*

РЕІНТЕГРАЦІЯ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4602/>

Реінтеграція тимчасово окупованих територій є актуальним питанням у сучасному світі з огляду на його складність та прямий вплив на геополітичну стабільність, регіональну безпеку та міжнародні

відносини. Мирне та стійке рішення щодо врегулювання конфліктів на окупованих територіях постає важливим завданням для міжнародної спільноти в поглибленні миру та стабільності у світі.

Світовий досвід реінтеграції тимчасово окупованих територій – різноманітний: дипломатія, економічні заходи та соціокультурні ініціативи для відновлення контролю і єднання національної території. Процеси реінтеграції – складні та тривалі, вимагають уважного планування та співпраці з міжнародним співтовариством, а з 1945 р. вбачається необхідність комплексного підходу. Міжнародна співпраця і підтримка – ключові у фасилітації успішного процесу реінтеграції та відновлення стабільності національної території. Важливість проблеми постала із розпадом Радянського союзу та переходу до багатополлярної системи міжнародних відносин, а більшість конфліктів існує і до сьогодні. Цінними був досвід Карабахського, грузинсько-російського, Придністровського конфліктів, а також питання частково визнаного Косово.

Нагірний Карабах – регіон, що зумовив напруженість та конфлікти між Вірменією та Азербайджаном. Із розпадом СРСР у 1991 р., обидві країни висунули претензії щодо контролю над цим регіоном. У 1994 р. було укладено перемир'я, проте питання щодо статусу Нагірного Карабаху залишилося відкритим. У вересні-листопаді 2020 р. розгорнувся новий етап ескалації конфлікту. Пошук рішення включав у себе міжнародні спроби посередництва, а також багатосторонні переговори. Проте складні питання щодо статусу та контролю ускладнювали процес реінтеграції. Азербайджан вважає Нагірний Карабах своєю суверенною територією, виходячи з міжнародного права, а Вірменія – підтримувала незалежність через етнічних вірмен [5]. Отже, основою конфлікту постав національний чинник та питання територіальної цілісності згідно міжнародного права. Окрім того, до конфлікту опосередковано залучалися треті сторони – РФ та Туреччина. РФ розмістила свій «миротворчий» контингент збройних сил в регіоні, направлений на допомогу збройним формуванням невизнаної республіки, а Туреччина надавала військову допомогу Азербайджану.

Нагірний Карабах відображає важливість розуміння історичних та етнічних аспектів в розв'язанні конфліктів. Останні повідомлення показують, що конфлікт вважається вирішеним юридично, оскільки у вересні 2023 р. Азербайджан розпочав антитерористичну операцію в Нагірному Карабасі, яка закінчилася угодою між Нагірним Карабахом та Азербайджаном, а також капітуляцією влади невизнаної республіки. Таким чином, територіальна суперечка завершилася за допомогою

військової міці Азербайджану, у той час коли «м'яка сила» не віднайшла свого ефективного використання.

Конфлікт між Молдовою і Придністров'ям – один із прикладів, де виникла тимчасова окупація та прагнення до реінтеграції. Під час подій що сприяли розпаду Радянського Союзу, Придністров'я проголосило незалежність від Молдови в 1990 р., маючи значну частину російськомовного населення. Цей конфлікт зумовив війну в 1992 р., після чого було укладено мирний договір, але статус Придністров'я залишався невирішеним. Регіон залишається фактично відокремленим від Молдови, а неврегульовані питання ускладнюють процес реінтеграції. Міжнародні посередники намагаються вирішити конфлікт шляхом політичних переговорів, але найважливішим аспектом реінтеграції є розв'язання статусу території. В той час як Молдова прагне забезпечити цілісність своєї території, Придністров'я амбітно виступає за збереження своєї незалежності [4].

Проблема Придністров'я викликала численні варіанти її вирішення, а саме: ідея федералізації: (створення федеративної структури, де Придністров'я має ширші автономні права всередині Молдови, зокрема гарантії щодо мовних та культурних прав); європейські ініціативи (європейські партнери залучали Молдову та Придністров'я до співпраці, надаючи їм змогу спільно брати участь у перевагах європейської інтеграції); дипломатія (міжнародні переговори, дипломатичні зусилля); миротворчі місії (численні місії ОБСЄ задля сприяння діалогу та вирішенню спорів, проте виявилися неефективними). Незважаючи на ці зусилля, питання Придністров'я залишається важливим викликом для Молдови та міжнародної спільноти, вирішення якого продовжує вимагати уваги та значних ресурсів. Залученість Росії та її «миротворчий» контингент збройних сил на території ускладнює процес реінтеграції значною мірою.

Для глибшого вивчення Придністровського конфлікту та його подальшої реінтеграції проведено SWOT-аналіз. *Сильні сторони*: діалог із міжнародним співтовариством (сприяє міжнародній легітимності, забезпечує додаткові ресурси для Молдови та верховенство міжнародного права); економічні ініціативи (стратегії, спрямовані на розвиток економіки окупованих територій, можуть створити позитивний вплив на місцеве населення та створити підґрунтя для мирної реінтеграції). *Слабкі сторони*: політична складність (складність та політична чутливість ситуації, що ускладнюватиме впровадження стратегій, через ідею об'єднання з Румунією, яка є близька молдавській більшості); залежність від зовнішніх факторів (зовнішні гравці, зокрема РФ, що обмежує контроль Молдови над процесами). Слід зазначити, що це питання може

бути вирішене завдяки Україні, проте необхідно досягти прогресу в українсько-російській війні. *Можливості*: підтримка міжнародними організаціями (залучення додаткового фінансування та експертної допомоги); культурний та освітній обмін (побудова довіри та взаєморозуміння між громадами, їх залучення до соціально-політичного життя Молдови). *Загрози*: геополітичні та військові загрози (втручання зовнішніх сил та загрози військового характеру, російський військовий контингент є основною загрозою); ІІСО (інформаційні кампанії третіх сторін проти реінтеграції вплинуть на думку суспільства та ускладнюватимуть впровадження стратегій). Отже, сьогодні питання не дійшло до фінального вирішення, проте відносна стабільність цього регіону дозволяє перемістити свою увагу на конфлікти, які є активними, та вимагають більше уваги.

Грузія стикається з проблемою тимчасово окупованих територій, яка виникла в результаті конфліктів із Росією – Абхазія та Південна Осетія – проголосили незалежність від Грузії за підтримки Росії у 1990-х рр.

У 2008 р. Росія розпочала збройну агресію по відношенню до Грузії, більш відому як П'ятиденна війна. після якої визнала незалежність Абхазії та Південної Осетії, залишивши регіони під своїм контролем, ускладнивши питання реінтеграції. Грузія визначає свою політику щодо повернення окупованих територій через комплексний підхід: дипломатичні зусилля (активна співпраця з ООН, ЄС та ОБСЄ); економічні проєкти (розробка проєктів розвитку окупованих територій – інфраструктурні реконструкції, створення спільних економічних зон); забезпечення Прав людини (робота правозахисних організацій для моніторингу та захисту прав мешканців окупованих територій); міжнародне партнерство (підтримка від ЄС щодо реалізації проєктів розвитку, ініціатив задля повернення окупованих територій).

Окрім того, в Грузії існують законодавчі ініціативи та стратегії, спрямовані на врегулювання питань, пов'язаних з окупованими територіями, зокрема наступні: Закон "Про Окуповані Території Грузії" 2008 р.; "Державна стратегія щодо окупованих територій: Залучення шляхом співпраці" 2010 р. Навесні 2018 р. уряд представив новий план мирного повернення окупованих територій – "Крок до кращого майбутнього", що є продовженням Стратегії [11]. Ці ініціативи спрямовані на вирішення ключових питань реінтеграції та створення сталих умов для мирного співіснування на всій території Грузії.

Для більш структурованого вивчення грузинського питання застосовувався SWOT-аналіз, згідно якого: *сильні сторони*: міжнародна підтримка; ініціативи економічного розвитку. *Слабкі сторони*: політична

складність; неспроможність контролювати окуповані території. *Можливості:* розширення дипломатичних зусиль; проекти інфраструктурного розвитку. *Загрози:* російська присутність та втручання; спротив груп населення.

Питання Косово та Сербії в свою чергу є складним конфліктом і має численні історичні, етнічні та політичні аспекти. Косово є історичною частиною Сербії, але після Великої війни на Балканах та Першої світової війни, стало частиною Югославії, після розпаду якої у 1990-х рр. та конфлікту у 2008 р. албанське населення оголосило незалежність від Сербії. Незалежність Косово визнали більше 100-та країн, включаючи США та більшість країн Європи. Проте Сербія, підтримана Росією та іншими країнами, не визнає цю декларацію. У тому числі незалежність Косово не визнає і Україна, керуючись принципами міжнародного права. В основному албанське населення Косово становить більшість, тоді як Сербія прагне захисту прав та безпеки своєї етнічної меншості в регіоні. Міжнародне співтовариство, включаючи ООН та Європейський союз, брали участь в спробах вирішення конфлікту [8]. На сьогоднішній день Косово є об'єктом міжнародного співтовариства, і воно підтримується значною кількістю країн, зокрема, діє міжнародна безпекова місія (KFOR), призначена для забезпечення стабільності та безпеки у регіоні. Варто наголосити, що неспроможність досягнення домовленості між Сербією та Косово у питанні статусу та інших суттєвих аспектів продовжує ускладнювати розвиток ситуації, що в свою чергу описує конфлікт як комплексну проблему на Балканах, вирішення якої вимагає великих зусиль та компромісів сторін, включаючи міжнародну спільноту.

Важливо, що було розроблено різні механізми вирішення конфлікту, а саме: План Агенції ООН по питанням біженців (UNHCR); Резолюція 1244 Ради Безпеки ООН; «План Аннана»; «План Мартенсонів»; «План Ахтісаарі»; міжнародний нагляд; захист сербської культурної спадщини; шлях до європейської інтеграції тощо.

Проте, нещодавно відбулися зрушення у питанні вирішення конфлікту, а саме 18 березня 2023 р. у Північній Македонії президент Сербії А. Вучич та прем'єр-міністр частково визнаної держави Косово А. Курті узгодили дорожню карту імплементації угоди, розробленої Францією та Німеччиною та побудованого на принципі «не визнаємо, але взаємодіємо». Ці домовленості стали невід'ємною складовою процесу їхньої поглибленої співпраці з ЄС, у разі порушення якого обидві країни можуть мати негативні наслідки для процесів їхнього вступу Євроспільноти та фінансової допомоги.

Аналізуючи ці конфлікти можна виділити такі риси притаманні даним кейсам: територіальні протиріччя; етнічні та культурні розбіжності; роль третіх сторін; деструктивний вплив на економіку; спроби міжнародного визнання; прагнення до миру та реінтеграції. Особливої уваги заслуговує деструктивна роль Російської сторони щодо реінтеграції вищезазначених територій, а саме: політичне та військове втручання (тенденція підтримувати розділений статус кво та контроль чи підтримка непідконтрольних територій); підтримка провладних сил (підтримка локальних сил, які прагнуть відокремлення чи незалежності, тим самим створюючи нестабільність в регіонах; економічна залежність (застосування політики надання фінансової, гуманітарної та військової допомоги, що підсилює залежність територій від Росії); вплив на міжнародний процес (спроби блокувати або ускладнювати розв'язання конфліктів через вето у міжнародних організаціях); контроль над збройними силами (підтримка новостворених державних формувань). Російська роль стала об'єктом критики з боку багатьох країн та міжнародних організацій, але вона залишається важливим фактором у регіональних конфліктах.

Реінтеграція тимчасово окупованих територій є комплексним та багатоаспектним процесом, що вимагає системного та стратегічного підходу, а також тісної взаємодії з міжнародними партнерами. Аналіз конфліктів навколо Нагірного Карабаху, Придністров'я, Абхазії, Південної Осетії та Косово виявляє спільні конфліктогенні чинники – територіальні претензії, етнополітичні протиріччя, вплив зовнішніх акторів. Російська Федерація послідовно реалізовує стратегію підтримки сепаратистських утворень та заморожених конфліктів для посилення свого регіонального впливу. Для реінтеграції застосовується комплекс дипломатичних, економічних та гуманітарних інструментів, проте ключовим залишається досягнення сталих політичних домовленостей щодо правового статусу спірних територій, що постане цінним при реінтеграції окупованих територій України в майбутньому. Незважаючи на окремі позитивні зрушення, більшість проаналізованих конфліктів лишаються далекими від остаточного врегулювання.

Список використаних джерел:

1. Lynch D. Engaging Eurasia's Separatist States: Unresolved Conflicts and De Facto States. Washington: United States Institute of Peace Press, 2004. 122 p.
2. Буркут І. Косово: шлях до незалежності і проблеми сьогодення. Зовнішні справи. 2021. № 6. С. 18-25.

3. Капітоненко М. Г. Грузія після війни 2008 року: виклики для Європейської безпеки. Чорноморський безпековий діалог. 2018. Т. 1. С. 42-48.
4. Макаренко Є. А. Інформаційно-психологічний вплив Російської Федерації на процес врегулювання придністровського конфлікту. Політикус. 2018. No 1. С. 80-84.
5. Мінасян С. Карабахське питання в контексті геополітичного суперництва в Південному Кавказі. Політичне життя. 2018. No 2. С. 28-36.
6. Олійник О. Придністровське питання в контексті російсько-українських відносин. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 380 с
7. Орехова Т. В. Осетино-інгушський конфлікт: основні причини та спроби врегулювання (1989-2008 рр.). Сумський історико-архівний журнал. 2021. No XXXVII. С. 152-160.
8. Остап'юк М. Шлях Косова до незалежності та його вплив на територіальну цілісність Сербії. Гілея: науковий вісник. 2018. Вип. 132(5). С. 149-153.
9. Смірнова К. В. Мирне врегулювання територіальних конфліктів: теорія і практика. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 270 с.
10. Тужба Е. Н. Приднестровский конфликт и перспективы его урегулирования. Вестник МГИМО-Университета. 2018. No 6 (63). С. 158-179.
11. Халабузар П. В. Трансформация этнополитических конфликтов на постсоветском пространстве. Вестник РУДН. Серия: Международные отношения. 2018. Т. 18, No 1. С. 91-103.
12. Цвіка М. В., Ткаченко В. М. Європейський вектор у врегулюванні придністровського конфлікту. Зовнішні справи. 2018. No 12. С. 14-17.
13. Явір В. А. Етнополітичний конфлікт навколо Нагірного Карабаху: генеза, динаміка, механізми врегулювання. Політологічний вісник. 2018. No 86. С. 121-131.

*Черкашина Ксенія Григорівна,
студентка 2 курсу,
Відокремлений структурний
підрозділ «Лисичанський
педагогічний фаховий коледж
Державного закладу «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка»*

*Науковий керівник:
Пивоварова Ганна Сергіївна,
завідувач навчально-методичного
кабінету, викладач
суспільних дисциплін,
Відокремлений структурний
підрозділ «Лисичанський
педагогічний фаховий коледж
Державного закладу «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка»*

РОЛЬ ОСВІТИ В ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ СЕРЕД МОЛОДІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4585/>

*«Національне виховання забезпечує кожній нації найширшу
демократизацію освіти, коли його творчі сили не будуть покалічені,
а навпаки, дадуть оригінальні самобутні скарби задля вселюдського
наступу: воно через пошану до свого народу виховує в дітях пошану
до інших народів і тим прирече нас не до вузького відокремлення,
а до широкого єднання і світового порозуміння
між народами і націями»
(Софія Русова)*

На сьогодні національна безпека в Україні стає питанням першочергового значення. Сучасні виклики та загрози вимагають не лише ефективних заходів безпеки, але й активного виховання патріотизму серед молоді як основи національної безпеки. Одним із ключових факторів

забезпечення сталості та захищеності держави є виховання патріотизму серед молоді саме через систему освіти. Потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості.

Враховуючи, що Україна має давню, багаточисельну і різноманітну культуру та історію, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Ці засади давно увійшли до загальноосвітнього простору, але нинішні процеси вимагають їх переосмислення та новаторства, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери [1].

Освіта має важливе завдання – формування свідомих, відповідальних та патріотично налаштованих громадян. Тому 16 червня 2015 року міністр освіти і науки України Сергій Квіт підписав наказ «Про затвердження Концепції національно патріотичного виховання дітей і молоді, заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та Методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах» [3]. Метою національно-патріотичного виховання є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ ст.) так визначила головну мету виховання: «Набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, формування у молоді, незважаючи на національну належність, особистісних рис громадян Української держави».

В основу національно-патріотичного виховання мають бути покладені історичні й культурні цінності, традиції і звичаї народу, значення яких висвітлено на світовому тлі. Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у дітей та молоді повинно здійснюватися на прикладах героїчної боротьби Українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності. Освіта повинна бути не лише інформативною, але й виховною. Ось кілька аспектів, які можуть сприяти цьому процесу:

- Ретельне вивчення історії своєї країни, зокрема подій, які визначили національний характер та стали символами патріотизму.

- Ознайомлення з великими постатями і героями, які внесли вагомий внесок у розвиток країни, може надихнути молодь.

- Залучення до участі в різних громадських проектах та ініціативах сприяє формуванню відповідальності та патріотичного ставлення до своєї країни.

- Розвивання і глибоке розуміння рідної мови та літературної спадщини може вплинути на формування самосвідомості.

- Включення патріотичних цінностей у шкільну освіту, формування позитивного ставлення до власної культури та історії.

- Освіта повинна сприяти розумінню та поваги до інших культур, одночасно підкреслюючи унікальність власної.

- Використання сучасних технологій та інтерактивних методів, щоб зробити освіту цікавою та доступною.

Необхідною умовою підвищення ефективності національно-патріотичного виховання молоді є залучення їх до підготовки та проведення позакласних виховних заходів, спрямованих на формування патріотичних якостей, самоосвіту і самовиховання. Важливе місце у патріотичному вихованні займає участь учнів у масових заходах патріотичного змісту. Найбільш поширені масові заходи з тематики патріотичного виховання учнів – це відзначення державних та релігійних свят, знаменних подій у житті школи, малої Батьківщини та самої країни, проведення читацьких конференцій, тематичних вечорів, тижнів з різних навчальних предметів, зустрічей з видатними людьми, конкурсів, олімпіад, фестивалів, виставок тощо.

Створення такого освітнього середовища сприяє вирощуванню патріотизму та національної самосвідомості серед молоді, роблячи їх активними громадянами своєї країни. Освіта є не лише передавачем знань, але й форматором свідомості та цінностей. Виховання патріотизму в молоді – це важливий елемент національної безпеки, що дозволяє створити стійке та згуртоване суспільство, готове викликати будь-які виклики часу. Систематичне та комплексне виховання патріотизму через освіту є важливим елементом національної безпеки. Лише засвоєння цінностей, історії та культури дозволяє молоді розуміти важливість власного внеску у розвиток та захист своєї держави [2].

Література:

1. Українські педагоги про національно-патріотичне виховання : зб. матеріалів Всеукр. наук. – практ. семінару /ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Зозуля С. М., Філімонова Т. В. ; літ. ред. Редько-Шпак Л. В. ; рецензенти Сухомлинська О. В., Коляда Н. М. – Київ : ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2016. – С. 45.
2. Національно-патріотичне виховання в Україні. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Національно-патріотичне_виховання
3. НАКАЗ від 16 червня 2015 року N 641 Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS24863>

*Рабенчук Олег Петрович,
кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри
публічного управління
та адміністрування
Вінницького державного
педагогічного університету
ім. М. Коцюбинського*

ДЕРЖАВНІ КОНТРОЛЮЮЧІ ОРГАНИ УСРР ТА ЇХ ВПЛИВ НА КУЛЬТУРНУ СФЕРУ У 1920-І – НА ПОЧ. 1930-Х РР.

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4593/>

Державна радянська тоталітарна система на чолі з Й. Сталіним сформувалася внаслідок безмежної влади Комуністичної партії над суспільством [1, с. 77]. Створення мережі компартійно-державних контролюючих органів дало можливість більшовикам крок за кроком встановити контроль над усіма сферами життя у державі. Важливим аспектом цього владного контролю було повне підпорядкування сфери культури та перекриття тих каналів її розповсюдження, які не відповідали нормам більшовицької ідеології [2, с. 27].

Комуністична влада використовувала широке коло методів для досягнення максимального результату у справі встановлення тотального контролю у державі – від ідеологічних і організаційних до карально-репресивних. Підконтрольні культурні цінності, таким чином, вихолощувалися і зводилися до примітивної одноманітності. Це дозволило Комуністичній партії деформувати суспільну й індивідуальну свідомість та перетворити свій авторитет на найвищий критерій істини, який не підлягав ні сумнівам, ні обговоренню [3, с. 56-57].

Усе, що не співпадало з радянськими державними ідеологічними догмами, нещадно таврувалося і ліквідовувалося насильницьким шляхом. Насильство та терор, зрештою, стали універсальними і найефективнішими засобами збереження державної влади у руках більшовиків.

Щоб організувати всебічний контроль культурної сфери в Україні, радянському режиму було вигідно мати різні структури. Вони виникали та вдосконалювалися разом з розвитком компартійно-державного апарату

та зміною політичної ситуації у країні упродовж 1920-х – початку 1930-х років. До їх числа, у різний період, належали Агітпропвідділ при ЦК КП(б)У, Наркомат освіти УСРР, Укрголовліт, органи ВУНК-ДПУ, Центральна контрольна комісія – Наркомат Робсельінспекції УСРР та ін.

Одним з найважливіших і дієвих способів підпорядкування більшовиками культурно-інтелектуальної сфери з допомогою різних контролюючих органів (Агітпроп, Всеукрдержвидав, ЦУСД, Укрголовліт, Бібуправа, ДПУ та ін.) став цензурний гніт, який був логічним продовженням російської імперської традиції. Цензурний тиск мав за мету вияв і знищення вільної думки і слова, проявів національної самосвідомості і самобутності, особливо в Україні, після запровадження НЕПу та українізації [4, с. 104].

Перш за все під тотальний контроль підпадала видавнича діяльність, засоби масової інформації, видовищні мистецтва (театр, кіно, художні виставки тощо) через їх здатність впливати на формування поглядів широких суспільних верств [5, с. 83]. Практика постійних заборон і вилучення усього, що оголошувалося ворожим більшовицькій державній системі й ідеології, призводила до постійного обмеження доступу до правдивої інформації, втрати здатності критичного мислення. Таким чином, незнання, або знання «правильної» правди перетворювалося на головну силу очільників Комуністичної партії, які творили покірну природу «нової» людини-виконавця.

Іншим надзвичайно ефективним і дієвим способом контролю усіх сфер життєдіяльності суспільства, у тому числі культурної, було налагодження системи суцільного нагляду більшовицького режиму за підвладним населенням. Виявляти осіб, які несли потенційну загрозу пануючій Комуністичній партії, доручалося органам ВУНК-ДПУ. У системі диктатури більшовиків ці органи займали особливе місце і були як держава у державі за своїми повноваженнями [6, с. 251]. Ведучи з допомогою спецслужб облік «неблагодійних» осіб, особливо на важливому для них «культурному фронті», комуністичний режим міг їх знищити фізично чи морально у будь-який момент і, таким чином, контролював ситуацію у країні. Більшовики запровадили політику терору з самого початку створення держави, і саме завдяки спецслужбам були добре поінформовані, хто підлягав арешту та знищенню [7, с. 148].

Ще одним органом, який був дієвим знаряддям більшовиків у їх прагненні максимально посилити свій вплив на свідомість людей та функціонування держави, став Наркомат Робсельінспекції УСРР, об'єднаний у 1924 р. з Центральною контрольною комісією КП(б)У.

Цей орган активно співпрацював і вагомо доповнював роботу інших контролюючих інстанцій. З кінця 1920-х років, коли компартійно-державна влада більшовиків стала практично безмежною, ЦКК – НК РСІ УСРР від обстежувальної і раціоналізаторської роботи активно переходить до контролю виконання постанов і розпоряджень Комуністичної партії та перевірок і «чисток» державних установ, у тому числі культурних, від ідеологічно ворожих більшовицькій владі осіб.

Контролюючі органи стали невід’ємною складовою комуністичного репресивного державного механізму. З їх допомогою упродовж 1920-х – початку 1930-х рр. більшовицька влада знищила мільйони людей, серед яких були тисячі найкращих представників української культури.

Література:

1. Грабовський С. Утопія, тоталітаризм і свобода. *Сучасність*. 1995. № 1. С. 77.
2. Касьянов Г. Українська інтелігенція 1920-х – 30-х років: соціальний портрет та історична доля. Київ, Едмонтон, 1992. С. 27.
3. Желєв Ж. Авторитарний образ мислення і культ національного вождя. *Діалог*. 1991. № 6. С. 56-57.
4. Баран В. Цензура в системі тоталітаризму. *Сучасність*. 1994. № 6. С. 104.
5. Кручек О. Культура в УСРР в 1920-1923 рр. як об’єкт державної політики : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Київ, 1997. С. 83.
6. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919-1928). Київ, 1996. С. 251.
7. Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917-1941 рр.). Джерелознавче дослідження. Київ, 1999. С. 148.

*Черненко Тетяна Віталіївна,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти, Державний
податковий університет*

*Науковий керівник:
Нежинська Олена Олександрівна,
кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри
психології, педагогіки
та соціології, Державний
податковий університет
ORCID: 0000-0002-0800-356X*

КОНФЛІКТИ ЯК ДЖЕРЕЛО СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4575/>

Конфлікти є невід'ємною частиною соціального життя і виникають у всіх сферах та на всіх рівнях, між різними соціальними групами та індивідами. Зазвичай, говорячи про конфлікти, люди мають на увазі щось негативне, оскільки більшість розглядає конфлікт як джерело хаосу, поганого настрою та зіпсованих відносин, що, безперечно, є правдою. Проте очевидним є і те, що різні сутички та протиріччя не завжди призводять до негативних наслідків.

Багато хто з вчених розглядає конфлікт як рушійну силу, яка впливає на соціальні зміни. Погоджуємось з думкою Л. Козера, який є засновником теорії позитивно-функціонального конфлікту, щодо того, що соціальні конфлікти можуть виконувати як негативні, так і позитивні функції. Він відзначає, що «соціальні конфлікти, які стосуються лише цілей, цінностей та інтересів, які не суперечать внутрішньогруповим нормам і відносинам, зазвичай, носять функціонально-позитивний характер. Чи стане конфлікт засобом стабілізації відносин, погодженості протилежних сторін, чи переросте в соціальний вибух, залежить від особливостей соціальної структури, в умовах якої розвивається конфлікт» [1, с. 165-166].

Г. Зіммель, попередник Л. Козера, вважав, що саме в ході боротьби закріплюються та розробляються певні закони та норми. Ці норми в подальшому стають орієнтиром для протиборчих сил і для розвитку

конфлікту загалом. Найважливішим висновком Г. Зиммеля стала його ідея про конфлікт як основну рушійну силу соціального життя [2].

Сучасні дослідники та науковці згодні з вченими минулого, які вважали, що однією із сторін будь-якого процесу є виникнення соціальних конфліктів. Л. Морозова стверджує, що «конфліктний вплив на соціальні структури і відносини здійснюється не прямо, не одночасно, а за допомогою поступових кількісних змін соціокультурних норм, цінностей, традицій, ідеалів, що є нормативними вимірниками суспільства, його соціокультурного поля» [3, с. 109]. На думку автора, конфлікти мають декілька функцій, за допомогою яких, вони впливають на зовнішнє середовище і свої підсистеми, а саме:

а) регуляторна функція – полягає в тому, що конфлікти допомагають регулювати соціальні відносини, а також можуть призводити до створення нових правил і норм, які регулюють ці відносини. Коли певні соціальні групи конфліктують щодо певних проблем, спостерігається тенденція переосмислення цінностей та норм, що в свою чергу сприяє відкритості до нових ідей і змін. Прикладом регуляторної функції конфліктів є рух за громадянські права в США. Цей рух призвів до змін у соціальних цінностях щодо раси та рівності. Революція розглядається вченими як найбільш непримиренна антагоністична форма соціального конфлікту, що характеризується високим ступенем інтенсивності, організованості, раціональності. Вона означає тривалу в часі, якісну зміну існуючого соціального порядку, усіх сторін соціального цілого [3, с. 108];

б) інноваційна функція – конфлікти можуть призводити до інновацій та змін, які сприяють розвитку суспільства; вони активують творчий та інтелектуальний потенціал на шляху подолання різного роду проблем, в процесі вирішення яких відносини між соціальними групами переходять на новий більш якісний рівень;

в) демократизуюча функція – полягає в тому, що конфлікти сприяють розвитку демократії, дозволяючи людям висловлювати свої думки та боротись за свої інтереси. Яскравим прикладом є Революція гідності, яка не тільки об'єднала громадян України, але і стала причиною соціальних та політичних змін, призвела до зміни влади та поверненню основних прав та свобод громадян, які раніше були обмежені;

г) інтегративна функція – пов'язана з тим, що будь-який конфлікт впливає на співвідношення індивідуальних, групових, колективних інтересів; конструктивні конфлікти можуть сприяти групоутворюючим процесам, формуванню та підтримці хороших внутрішньогрупових відносин між членами певної соціальної групи. Це в свою чергу сприяє посиленню позиції групи. Прикладом інтегративної функції конфлікту є об'єднання Німеччини в 1990 р. XX ст. Цей процес був результатом

тривалого конфлікту між Східною та Західною Німеччиною. Конфлікт призвів до того, що два уряди з різних політичних систем були змушені працювати разом, щоб вирішити проблеми. Це призвело до підвищення взаєморозуміння між частинами країни та до створення більш міцного об'єднання;

д) деструктивна функція – конфлікти часто призводять до насильства, радикалізації суспільства, коли вони посилюють поляризованість і непримиренність між різними групами, або до застою суспільства, коли вони ускладнюють досягнення консенсусу і ухвалення рішень.

Отже, конфлікти є складним соціальним явищем, яке може відігравати як позитивну, так і негативну роль у соціальних змінах. Чи будуть наслідки конфлікту конструктивними чи деструктивними залежить від його характеру, способів прояву та відповідно від мотивів обох сторін, які вступають в конфлікт.

Література:

1. Coser L. A. Functions of Social Conflict. Free Press, 1964. 192 p.
2. Simmel G. The problem of Sociology. Creative Media Partners, LLC, 2018. 38 p.
3. Морозова Л. П. Конфлікти як умова соціальних змін. НАУКОВІ ЗАПИСКИ. Спеціальний випуск. 2002. Т. 20. С. 104-109.

*Свідерська Галина Мирославівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології
розвитку та консультування
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
ORCID: 0000-0001-5654-3512*

*П'єх Петро Михайлович,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЧИННИК ПЕРЕЖИВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4605/>

Починаючи з 24 лютого 2022 року, ми всі опинилися у новій реальності – реальності повномасштабної війни росії проти нашої країни. Ця реальність надзвичайно травмувальна, оскільки кожного дня життя українців наповнене такими гіперстресовими подіями, як бомбардування, обстріли, повітряні тривоги, вбивства, насилля, втрата житла, майна та роботи, вимушеною міграцією, зубожінням тощо. Не зважаючи на весь тягар проблем, ми намагаємось долати повсякденні стреси, продуктивно працювати, долучаючись до допомоги армії, та робити внесок у життя своєї спільноти в тилу. Всі наші зусилля – результат життєстійкості, яка допомагає підтримувати психічне здоров'я кожного з нас.

Вивчення життєстійкості особистості є важливим напрямком психологічних досліджень сучасних вчених К. Карвера, Д. Кутейля, С. Мадді, М. Мооса, С. Кобейси, К. Петерсона, М. Селігмана Н. Хаана, С. Хобфолла та інших. На думку С. Мадді та С. Кобейси, життєстійкість розглядається як можливість особистості витримувати стресову

ситуацію, зберігаючи внутрішню збалансованість, не знижуючи успішності діяльності, та як особливу структуру установок і навичок, що дають змогу перетворити зміни на можливості [2].

Українська дослідниця О.Чиханцова вважає життєстійкість цілісною системою взаємостосунків зі світом, тим необхідним ресурсом, який може сприяти підвищенню фізичного і психічного здоров'я людини та пов'язаний із самореалізацією, самоствердженням і трансценденцією особистості [1]. Як демонструє впродовж тривалого часу наше існування в умовах військового стану, стійкість тісно пов'язана із здатністю не тільки зберігати самовладання, але й переживати благополуччя та задоволення від самого життя, не зважаючи на усі негаразди і труднощі сьогодення.

З цією метою нами було проведено емпіричне дослідження життєстійкості студентів (вибірка – 60 здобувачів вищої освіти ТНПУ ім. В. Гнатюка) та їх суб'єктивного благополуччя під час війни на основі методики самооцінки життєстійкості (Т. Ларіної) та методики «Шкала психологічного благополуччя» (К. Ріфф).

Варто відзначити, що за методикою Т.Ларіної тільки 16,7% студентів оцінюють власну життєстійкість як низьку. Натомість 46,6% вважають її рівень середнім, а 36,7% - високим. Щодо психологічного благополуччя, то за шкалою «Позитивні стосунки з оточенням» високим рівнем характеризуються 38,3% студентів. Ці хлопці і дівчата мають близькі і довірливі взаємини з оточуючими, вони турбуються про своїх рідних і близьких, емпатійно проявляють власну любов і турботу про інших людей.

Наступна шкала – «Автономія» демонструє наявність високих значень тільки у 23,3% студентів, що свідчить про їхню незалежність. Ці молоді люди здатні протистояти соціальному тиску, мають можливість регулювати власну поведінку і оцінювати самих себе, виходячи із своїх особистих стандартів. За результатами шкали – «Управління середовищем» низькі значення здатності управляти середовищем має абсолютна більшість опитаних – 60%. Вони відмічають своє відчуття безсилля в управлінні навколишнім світом, мають відчуття неможливості зарадити або поліпшити умови свого життя, хоча це вдається непросто в умовах війни.

Щодо шкали «Особистісне зростання», то високі та середні бали мають 28,3% та 50% студентів. Тобто вони можуть мати відчуття безперервного саморозвитку, самовдосконалення, реалізовувати свій внутрішній потенціал. Для таких людей війна не є перешкодою. Навпаки, розуміючи ціну кожній хвилині, вони власним прикладом надихають оточуючих до особистісного зростання і самовдосконалення.

Згідно отриманих даних за шкалою «Цілі у житті» високі та середні значення у 31,7% та 50% молодих людей. Ці студенти мають певні цілі і характеризуються відчуттям усвідомлення життя. Вони чітко знають, що сьогодення і минуле осмислені, а існування навіть в такий непростий період – війни – має свідому мету. За шкалою «Самоприйняття» високі значення у 38,75%, середні у 51,25% студентів. Такі особистості підтримують позитивне ставлення до себе, приймають себе з усіма позитивними та негативними сторонами.

Отримані нами емпіричні дані показують, що війна до певної міри відкоригувала причини для незадоволення самим собою. Такі складові самоставлення, як зовнішність, здібності, успішність, соціальний статус втратили свою значущість. Натомість більш актуальними стали цінності життя, здоров'я, сім'ї, допомоги та підтримки один одного у складні часи. Зараз хлопці та дівчата, переживаючи стресові події війни, почали частіше відчувати позитивні емоції від звичайних буденних речей, помічати більше причин для радості та інтересу в житті. Вірогідно, війна впливає на цінності молоді, трансформує їх смислову сферу, а життєстійкість дозволяє відчувати повноту власного функціонування саме в такі стресові, критичні періоди існування, мріяти про перемогу над агресором і наближати її всіма можливими способами.

Література:

1. Чиханцова О. А. Особливості прояву компонентів життєстійкості особистості. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. 2018. Том VI. С. 267-273.
2. Kobasa, S. C., Maddi, S. R. Effectiveness of hardiness, exercise and social support as resources against illness. *Journal of Psychosomatic Research*. 1985. № 29(5). P. 525-533.

*Черкас Людмила Олександрівна,
магістр, Харківський національний
педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, м. Харків*

*Нестеренко Маргарита Олексіївна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології,
Харківський національний
педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, м. Харків*

ЗВ'ЯЗОК ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЗАХИСНО-ДОЛАЮЧОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4589/>

Актуальність дослідження: постійне підвищення швидкості й ускладнення умов сучасного життя, низька прогнозованість соціально-політичних процесів висувають усе більш високі вимоги до здатності людини долати життєві труднощі. Підвищення адаптивного потенціалу особистості і розвиток життєстійкості відбувається за рахунок набуття широкого спектра ефективних способів вирішення стресових ситуацій у процесі розвитку системи долаючої поведінки. Здатність справлятися з життєвими труднощами закладається в дитинстві й активно розвивається в підлітковому віці під впливом формування гендерної ідентичності. Набуття гендерної ідентичності сьогодні ускладнене, оскільки в сучасному суспільстві відбувається зміна системи гендерних відносин, реконструкція змісту гендерних ролей і стереотипів маскулінності/фемінності. Звідси питання гендерної ідентичності та захисно-долаючої поведінки важливі для молоді, зокрема, підлітків, які набувають дорослі, зрілі її форми, а дослідження є досить актуальними.

Більшість сучасних дослідників зосереджують свою увагу на соціальній природі гендеру, психологічних відмінностях між статями та культурних чинниках формування гендерної ідентичності. Поняття «ідентичність» вперше детально було представлено Е. Еріксоном. За визначенням науковця ідентичність базується на відчутті тотожності самому собі і неперервності власного існування в часі й просторі, а також на усвідомленні факту, що дану тотожність й неперервність визнає оточення. Е. Еріксон розумів розвиток ідентичності як взаємодію трьох процесів: біологічних, соціальних і Его-процесів [10]. Зазначимо, що

Его відповідає за інтеграцію як біологічних, так і соціальних процесів. Результатом інтегративної роботи Его є утворення конфігурації елементів ідентичності.

Трактування терміну «гендерна ідентичність» у сучасних соціально-психологічних дослідженнях є неоднозначним. Так, гендерна ідентичність розглядається дослідниками у контексті свідомості та самосвідомості (М. Й. Боришевський, Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді та ін.), особистісної або соціальної ідентичності (М. С. Боровцова, Т. В. Кубриченко, О. В. Романенко, Р. Столлер та ін.). М. О. Нестеренко визначає гендерну ідентичність як цілісну, внутрішню динамічну структуру, що інтегрує окремі аспекти особистості, зв'язаних з усвідомленням, переживанням себе як представника певної статі та саморегуляцією власної поведінки. На думку вченої, гендерна ідентичність – це базова характеристика особистості, що формується внаслідок психологічної інтеріоризації чоловічих або жіночих рис, у процесі взаємодії “Я” та інших, у ході соціалізації [8, с. 130]. Різні аспекти гендерної ідентичності стали об’єктом аналізу у працях, пов’язаних з дослідженнями психології статі, а пізніше - гендерної психології, таких зарубіжних дослідників як: С. Бем, З. Фрейда, К. Юнга, Е. Еріксона, М. Мід, Б. Фрідан, К. Хорні, Т. Бендас, Ш. Берн, Н. Ходороу та ін.

Процес гендерного розвитку, як поєднання соціально обумовлених варіантів статевих ролей і статево-рольової поведінки, реально відбувається в контексті процесу соціалізації. Гендерна соціалізація – засвоєння та відтворення притаманних певному соціальному доквіллю статево співвіднесених нормативів поведінки [3; 9]. Сукупність норм, що містять узагальнену інформацію про якості, властиві кожній статі, називаються гендерними ролями.

У сучасному суспільстві відбуваються серйозні зміни в питаннях становлення гендеру: відзначається зрівнювання гендерних ролей, зближення стереотипів мужності і жіночності, що ускладнює формування гендерної ідентичності і може бути джерелом емоційних і поведінкових розладів. Це визначає актуальність постійного моніторингу процесів становлення долаючої поведінки підлітків або копінг-стратегій з метою розробки програм їх соціально-психологічної підтримки. Копінг, на думку А. Маслоу, – це готовність індивіда вирішувати життєві проблеми шляхом пристосування до обставин, що передбачає сформованість умінь використовувати певні засоби для подолання стресу. В разі вибору активних форм поведінки підвищується вірогідність усунення впливу стресорів на особистість [8]. Основоположниками поняття “копінг” є психологи Р. Лазарус та С.Фолькман, які визначали копінг-стратегії,

стратегіями оволодіння та врегулювання взаємовідносин з навколишнім середовищем. Ці автори ввели також такі поняття, як життестійкість та стресостійкість. Відзначають три головні якості життестійких людей: здатність бачити реальність такою, яка вона є, вміння навіть у нелегкі часи знаходити сенс у тому, що відбувається, і вміння вирішувати проблеми, спираючись на наявні ресурси [9]. Становлення і розвиток життестійкості відбувається головним чином в дитинстві та підлітковому віці і залежить від впливу мікро- та макросоціальної ситуації. Значною мірою на становлення компонентів життестійкості впливає гендерна ідентифікація особистості, яка активно формується в підлітковому віці.

В нашому дослідженні діагностику гендерної ідентичності визначали за допомогою «Тесту на визначення гендерної ідентичності» (С. Бем) та «Тесту двадцяти тверджень Хто Я?» (м.Кун, т.Мак-Партланд); діагностику механізмів психологічного захисту «Я» проводили за допомогою методики «Індекс життєвого стилю» Плутчика-Келлермана-Конте, яка дає змогу вимірювати напруженість восьми видів захисних механізмів: витіснення, заперечення, заміщення, компенсації, реактивного утворення, проєкції, раціоналізації і регресії. Для визначення життестійкості підлітків та її компонентів (залученість, контроль і прийняття ризику) використовували «Тест життестійкості» С. Мадді в адаптації Д. О. Леонтьєва. Для визначення преволуючої копінг-поведінки використовували методику «Індикатор копінг-стратегій» Амірхан та методику «Копінг-поведінка в стресових ситуаціях» (С. Норман, Д. Ендлер, Д. Джеймс, М. Паркер).

В дослідженні приймали участь 40 підлітків – студенти Барського гуманітарного коледжу ім. Грушевського (Вінницька область), віком 14,5-15,5 років: 16 хлопців та 24 дівчини.

Результати проведеного дослідження показали, що домінує андрогінний тип гендерної ідентичності у підлітків обох статей (75%) відносно статевій групі. У вибірці хлопців 40% склав андрогінний тип гендерної ідентичності. Відносно статевій групі показник маскулінності у хлопців склав 18,75%, показник фемінності 6,25%. У вибірці дівчат 45% склав андрогінний тип гендерної ідентичності. Відносно статевій групі показник маскулінності у дівчат склав 4,2%, показник фемінності склав 20,8%.

Гендерна ідентичність підлітків поєднує чоловічі і жіночі риси, що суттєво розширює можливості особистості, свідчить про слабку орієнтацію на стереотипні конструкти маскулінності і фемінності,

уявлення носять інтеграційний характер щодо маскулінності/фемінності. Фемінність зустрічається рідше, ніж інші типи гендерної ідентичності.

В структурі гендерного образу Я підлітків домінують гендернонейтральні якості. Це може свідчити про переорієнтацію їх зі стереотипних фемінно/маскулінних гендерних схем на андрогінні. При цьому така тенденція більш виражена у хлопчиків у порівнянні з дівчатами, які в більшій мірі є статевотипізованими. Визначено, що дівчата, спираючись на довіру до світу і цінність власного «Я», у стресових ситуаціях рідше за хлопців використовують ранні психологічні захисти, які спотворюють реальність, та частіше використовують копінг-стратегії, базовані на більш зрілих психологічних захистах, що є важливою основою для їх більшої порівняно з хлопцями життестійкості. У хлопців достовірно вища ніж у дівчат загальна напруженість усіх психологічних захистів, що задає формування менш адаптивної ніж у дівчат системи долаючої поведінки і призводить до їх меншої життестійкості.

Висновки.

Особливості підліткового віку посилюють психологічний тиск на підлітків, спричинюють надмірний стрес, подолати який у ефективний спосіб не завжди можливо. Отримані результати дослідження дають можливість стверджувати наявність гендерних розбіжностей психологічних особливостей подолання стресу в підлітковому віці. Статева приналежність та гендерна ідентичність особистості спричинюють сильний вплив на вибір копінг-стратегій в підлітковому віці. На перспективу є важливою розробка та впровадженні психопрофілактичних заходів, спрямованих на розширення адаптивних копінг-стратегій.

Література:

1. Галян І. М. Психологічний механізм ідентифікації особистості у кризовому суспільстві. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». Вип. 5. Т. 1. Херсон, 2017. С. 28-33.
2. Гендерні дослідження: прикладні аспекти: монографія. В. П. Кравець, Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді та ін. за наук. ред. В. П. Кравця. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. 448 с.
3. Чіп Р. С. Становлення гендерної ідентичності старших підлітків у ціннісному вимірі особистості. Humanitarium. Том. 43. Вип. 1. Психологія. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 151-161.

4. Скорик М. М. Основи теорії гендеру : навч. посібник. Київ : К.І.С., 2004. 536.
5. Карамушка Л. М., Снігур Ю. С. Копінг-стратегії: сутність, підходи до класифікації, значення для психологічного здоров'я особистості та організації. Актуальні проблеми психології. 2020. Т. 1, Вип. 55. С. 23-30.
6. Нестеренко М. О. Розвиток наукових уявлень про гендерну ідентичність і її структуру в психології. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2011. Вип. 41. С. 128-137.
7. Нестеренко М. О. Набуття гендерної ідентичності особистістю в проекції різних теоретичних підходів. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2013. Вип. 46, Частина II. С. 187-196.
8. Ткачук Т. А. Копінг-поведінка як проблема сучасної психології // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/ridna_mowa_uk/index.php?page=rm32_05.
9. Maddi S. R. Hardiness as the Existential Courage to Grow Through Searching for Meaning. The Experience of Meaning in Life : handbook in Hicks J. & Routledge C. (Eds.). Springer, Dordrecht. 2013. Pp. 227-239.
10. Козлов Н. І. Его-ідентичність // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psychologis.com.ua/ego-identichnost.htm> .

*Пантєєва Тетяна Олексіївна,
вчитель, Відокремлений
структурний підрозділ
«Рубіжанський фаховий коледж»
Державного закладу «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка»*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТА ФІЗИЧНИЙ СТАН ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4592/>

Анотація. Пантєєва Т. О. ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТА ФІЗИЧНИЙ СТАН ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. В статті визначено поняття комплексної характеристики психофізичного стану та особливості його поліпшення, розкрито практичне питання реалізації диференційованого підходу у процесі фізичного виховання в закладах вищої освіти.

Ключові слова: психофізичний стан, фізичне виховання, здобувачі освіти.

Abstract. Pantieieva T. O. PSYCHOLOGICAL AND PHYSICAL CONDITION OF EDUCATION ACQUIRERS IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW. The article defines the concept of complex characterization of psychophysical state and peculiarities of its improvement, reveals the practical issue of realization of differentiated approach in the process of physical education in higher education institutions.

Keywords: psychophysical state, physical education, students.

Постановка проблеми. Повернення країни до освітнього процесу під час війни потребує нових рішень щодо залучення здобувачів вищої освіти до рухової активності. Визначено, що належний рівень рухової активності є чинником, від якого залежить їхній фізичний і психологічний стан [6, с. 119-124].

До прикладу, у закладах загальної середньої освіти фізичне виховання вирішує різні за змістом завдання. Практично всі вони так чи інакше передбачають забезпечення позитивної зміни в показниках фізичного стану, а саме щоб наприкінці навчання він у кожного випускника відповідав запитам суспільства, тобто знаходився на

належному рівні. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває інформація про реальний стан ситуації, пов'язаної із виконанням коледжу означеного запиту суспільства. Одним із критеріїв досягнення такої мети є характеристика психофізичного стану випускників закладів загальної середньої освіти.

Безсумнівно, важливе й навіть непересічне значення фізичної активності для усунення значної кількості негативних процесів внаслідок тривалого карантину та запровадження воєнного стану, що спричинили у здобувачів вищої освіти відхилення від тієї норми, якою фахівці сьогодні характеризують фізичне та психічне здоров'я. Отож, нині ефективність фізичного виховання як чинника активізації фізичної діяльності й психологічної нормалізації є вкрай актуальним питанням задля збереження здоров'я здобувачів вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. На сучасному етапі розвитку нашої держави актуальним є питання зміцнення здоров'я населення (профілактики захворюваності і травматизму, фізичної та психічної підготовки до ведення активного, повноцінного життя та професійної діяльності) [5, с. 312].

Сучасний інтенсивний та напружений ритм життя в умовах воєнного стану призводить до збільшення гострих негативних тривожно-депресивних емоцій.

Серед чинників, що істотно впливають на рівень здоров'я і тривалість життя людини, особлива роль належить руховій активності. Розглядаючи проблему психологічного стану ЗО в умовах правового режиму воєнного стану з позицій ролі фізичної культури в реалізації генетично запрограмованої тривалості життя індивіда, логічним є формулювання терміну «здоров'я» як психофізичного стану людини з великим обсягом функціональних резервів – основи її повноцінного біосоціального існування, високої фізичної і інтелектуальної працездатності, високої імунної і фізіологічної реактивності щодо впливу чинників довкілля та відсутності патологічних відхилень в організмі [1, с. 282].

Значні проблеми щодо збереження здоров'я здобувачів вищої освіти, зумовлені складними життєвими подіями, спричиняють відхилення в стані їхнього здоров'я. Доведено, що здоровий спосіб життя, розвиток фізичних якостей, зміцнення психологічно-вольового характеру є важливими й необхідними складовими життя здобувачів вищої освіти. Вважається, що найголовніше під час війни – це стабільний психологічний стан, без якого життя та навчання неможливе. Визначено, що психоемоційний стан впливає на когнітивну, вольову, мотиваційну сферу особистості [4, с. 197-204].

Відтак, зростає роль фізичних навантажень в покращенні психічного здоров'я, оскільки значна кількість здобувачів вищої освіти стикається з такими проблемами, як депресія та стан тривоги.

Мета статті – виявлення педагогічних основ психологічного забезпечення процесу фізичного виховання здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальність формування фізичної культури як невід'ємної частини життя цивілізованої спільноти в сучасному українському суспільстві задекларована у багатьох законодавчих та нормативних документах останнього періоду [2, с. 5-8].

Освітній процес під час війни потребує нових рішень щодо залучення студентів до рухової активності. Від цього залежить їх фізичний і психологічний стан.

Під час воєнного стану всі люди нашої країни, в тому числі і студенти, знаходяться в умовах постійної психологічної напруги, яка негативно впливає на якість життя. Але не зважаючи на скрутні обставини, в яких опинилися українські громадяни, однаково потрібно знаходити можливість приділяти увагу покращенню фізичного та психологічного стану.

Рухова і фізична активність є винятково важливим, фундаментальним чинником формування, збереження, зміцнення здоров'я та розвитку людини [3, с. 247].

В умовах воєнного стану, мета фізичного виховання здобувачів вищої освіти полягає у забезпеченні комбінації змін у когнітивній, емоційній і фізіологічній сферах.

Отже, реалізуються такі цілі:

- оздоровчі;
- функціональні;
- морфологічні;
- освітньо-виховні (спілкування, виховання культури здорового способу життя, підтримання духовного життя);
- організаторсько-педагогічні (оволодіння знаннями, вміннями, навичками фізичної роботи та активного відпочинку).

Досягнення поставленої у фізичному вихованні здобувачів вищої освіти мети в умовах воєнного стану передбачає вирішення завдань занять з фізичного виховання:

- 1) формування мотиваційно-ціннісного ставлення до фізичної культури, потреби в регулярних заняттях фізичними вправами;
- 2) використання засобів фізичної культури і спорту для профілактики захворювань, психічного добробуту здоров'я;

- 3) сприяння зміцненню та збереженню здоров'я, фізичному розвитку і підтримці високої працездатності;
- 4) збільшення обсягу рухової активності здобувачів вищої освіти.
- 5) забезпечення відповідності змісту освіти та методик навчання потребам у збереженні та зміцненні здоров'я, захисті від небезпек, подоланні стресових станів [4, с. 197-204].

Щоб не нашкодити здоров'ю, а сприяти зміцненню організму і підтриманню гарної фізичної форми необхідно дотримуватись системи занять. Зазначене передбачає створення програми, спрямованої на зміцнення фізичного і психічного здоров'я здобувачів вищої освіти і формування у них мотивації до здорового способу життя з урахуванням тих обставин, які зумовлені воєнним станом.

Підсумовуючі вище викладений матеріал, ми можемо виділити, що сьогодні всі учасники освітнього процесу більш, ніж будь-коли раніше, потребують психологічної підтримки і допомоги, таким чином педагогічні засади фізичного виховання здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану обумовлені насамперед створенням умов для повної реалізації та їхнього фізичного розвитку в ході навчального процесу.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у розробці діагностичної панелі для оцінки психологічної готовності педагогів у ЗВО.

Список використаної літератури:

1. Аршавський І. А. Фізіологічні механізми та закономірності індивідуального розвитку / І. А. Аршавський. – М.: Наука, 1982. – 282 с.
2. Бондаренко Т. С. Ефективність застосування комплексу «bodyflex» у самостійних заняттях з фізичного виховання студентів студентської молоді. Матеріали Регіональної наукової інтернет-конференції «Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах»: збірник наукових праць. ДНУ ім. О. Гончара. Дніпро, 2020, с. 5-8.
3. Іллінич В. І. Фізична культура студента: Підручник / За ред. В. І. Іллінича. – К.: «Гардаріки». – 2011. – 147 с.
4. Носко, М., Гаркуша, С. та Носко, Ю. Здоров'язбережувальні технології: принципи, форми та методи реалізації. Вісник національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, Вип. 10 (166), 2020. – 197-204 с.
5. Пилипей Л. П. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів. Монографія. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 312 с.

6. Черевко, С., Лутаєва, Н., Дорош, В. та Черевко, А. Контроль психоемоційного стану студентів як важливий елемент успішної навчальної та професійної діяльності. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Вип. 5 (150), 2022. – 119-124 с.

List of references:

1. Arshavsky I. A. Physiological mechanisms and patterns of individual development / I. A. Arshavsky - Moscow: Nauka, 1982. – 282 с.
2. Bondarenko T. S. Efficiency of the use of the "bodyflex" complex in independent classes on physical education of students. Materials of the Regional scientific Internet conference "Actual problems of physical education and sports in modern conditions": a collection of scientific papers. DNU named after O. Honchar. Dnipro, 2020, pp. 5-8.
3. Illinich V. I. Physical culture of the student: Textbook / Edited by V. Illinich. – K.: Gardariki. – 2011. – 147 p.
4. Nosko, M., Harkusha, S. and Nosko, Y. Health-saving technologies: principles, forms and methods of implementation. Bulletin of the National University "Chernihiv Collegium" named after T. G. Shevchenko, Issue 10 (166), 2020. 197-204 pp.
5. Professional and applied physical training of students. Monograph. - Sumy: SHEI "UABS NBU", 2009. – 312 p.
6. Cherevko, S., Lutaieva, N., Dorosh, V. and Cherevko, A. Control of the psycho-emotional state of students as an important element of successful educational and professional activity. Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports). Issue 5 (150), 2022. – 119-124 pp.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

<i>Гармідер Лариса Дмитрівна, Куцинський Андрій Вадимович, Куцинська Марія Володимирівна</i> ПРОЦЕС БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	3
<i>Додух Вадим Миколайович</i> ПРОБЛЕМАТИКА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НАФТОГАЗОВИДОБУВНИМИ КОМПАНІЯМИ В УМОВАХ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ.....	10
<i>Лук'яненко Ірина Олександрівна</i> ПРИЧИНИ ТА ДИНАМІКА ТОРГІВЕЛЬНОЇ ВІЙНИ МІЖ КИТАЄМ ТА США.....	13
<i>Мазурок Олена Русланівна</i> ДОСВІД СИСТЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ США У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАКТИЦІ.....	19
<i>Нечаюк Ірина Борисівна</i> БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ: ПРИЧИНИ І СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ В ВОЄННИЙ ЧАС.....	22
<i>Пронтекер Віталія Євгенівна</i> МАРКЕТИНГОВА ПОЛІТИКА ПРОСУВАННЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ...	26
<i>Скорук Олена Володимирівна</i> ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....	30
<i>Тесленок Ірина Миколаївна, Кривоног Валерія Євгенівна</i> ОРГАНІЗАЦІЯ АДАПТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМ КОМПЛЕКСОМ РЕГІОНУ.....	32
<i>Хоптяр Андрій Юрійович, Ткач Діана Михайлівна, Ковальчук Юрій Юрійович</i> ГОТЕЛЬНА ІНДУСТРІЯ КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	35

Швець Катерина Віталіївна ПРОЦЕСИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ШЛЮБНИХ СТОСУНКІВ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	39
--	----

Шпак Яна Олександрівна ВПЛИВ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК.....	42
--	----

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Ганзевич Вадим Володимирович ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	45
--	----

Домашова Софія Костянтинівна ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	47
--	----

Іванова Богдана Денисівна ЩОДО ВРАХУВАННЯ СТУПЕНЮ ЧІТКОСТІ ТА ЗРОЗУМІЛОСТІ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРИ ВИЗНАЧЕННІ УМИСЛУ ПІД ЧАС КВАЛІФІКАЦІЇ ДІЙ ОСОБИ ЗА СТ.212 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.....	50
---	----

Кабакчей Іван Андрійович ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ.....	53
---	----

Казанцев Сергій Володимирович ЧАСТКА У СКЛАДЕНОМУ КАПІТАЛІ КОМАНДИТНОГО ТОВАРИСТВА ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	54
--	----

Кушнір Тетяна Дмитрівна ПОРЯДОК СКАСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	59
---	----

Ленко Єлизавета Сергіївна ДЕМОКРАТІЯ ЯК МОДЕЛЬ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ: ВІД ІДЕЇ ДО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ.....	60
---	----

Нос Юлія Степанівна

РОЛЬ АКСІОЛОГІЧНОГО КОМПОНЕНТУ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ
СУДОВОГО РОЗСУДУ В ДОКТРИНІ ТА ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ.....66

Полюх Романа Володимирівна

РОЗУМІННЯ І ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ЮРИДИЧНОЇ
ВИЗНАЧЕНОСТІ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА....70

Сіваш Олена Михайлівна

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ
ЗОВНІШНІХ ЗНОСИН ДЕРЖАВИ.....74

Федоренко Дар'я Віталіївна, Іваньков Ігор Володимирович

КОНТРОЛЬ ТА НАГЛЯД ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ, ЩО
ЗДІЙСНЮЮТЬ КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ.....77

Чайковська Алла Віталіївна

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ
«ВИПРАВЛЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ».....80

Шульженко Надія Володимирівна

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....83

Янишен Віктор Петрович

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....86

Янчук Анатолій Анатолійович

ТЕРИТОРІАЛЬНА ЮРИСДИКЦІЯ (ПІДСУДНІСТЬ) ВИРІШЕННЯ
СІМЕЙНИХ СПОРІВ.....91

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Драбинюк Сніжана Юрївна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ SOFT-SKILLS У МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ.....95

Незрій Ірина Іванівна
ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ ДО ВИХОВАННЯ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....97

Савченко Анатолій Петрович
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ПРОЦЕСУ
ВЗАЄМОДІЇ В ОВОЛОДІННІ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ.....103

Стиркіна Юлія Сергіївна
ВИЗНАЧЕННЯ ІДІОСТИЛЮ ПИСЬМЕННИКА ЯК ЗАСІБ
НАВЧАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....111

Федотова Олена Михайлівна, Томаз Ірина Анатоліївна
РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ПРОЗОРОГО
КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА. ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ
ТА ОБМЕЖЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПРИ
ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ.....119

Чертов Владислав Ігорович
НЕПЕРЕРВНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: РОЗВИТОК
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ.....123

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Ферков Клаудія-Штефанія Олександрівна
СТАНОВИЩЕ РЕФОРМАТСЬКОЇ ЄПАРХІЇ УНГ В 1920-25
РОКАХ НА ОСНОВІ ПРОТОКОЛІВ ЧЕРГОВИХ ТА
ПОЗАЧЕРГОВИХ ЗБОРІВ ПРЕСВІТЕРІАТУ.....127

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Гнатишена Ірина Михайлівна, Петренко Оксана Дмитрівна
ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ MOODLE У
ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....131

Рудська Тетяна Іванівна
ІГРОВІ ФОРМИ РОБОТИ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ ТА В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ.....135

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Подсаднюк Тетяна Ігорівна

РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНОЇ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ЧЕРЕЗ ОСВІТНЄ СОЦІАЛЬНО–ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ.....138

Якимів Вікторія Олегівна

КОМУНІКАЦІЙНІ ВІДНОСИНИ ТА ІНФОРМАЦІЙНА
КУЛЬТУРА СУСПІЛЬСТВА.....140

Яцишин Вікторія Василівна

ІСТОРИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ НАУКОВИХ ВІДКРИТТІВ
ЩОДО СПОСОБІВ ДОКУМЕНТУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ.....142

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Andrii Adamovych

«WORLD BALANCE CRISIS» THROUGH THE CONCEPT
OF ELECTRICITY.....145

Опанасенко Олег Анатолійович

ВИНИКНЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ ЧЕРЕЗ
БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ.....148

Романюк Андрій Антонович

РАШИЗМ І ЙОГО ХАРАКТЕРИСТИКИ: АНАЛІЗ ЗАХІДНОГО
ПОЛІТОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ.....155

Телелим Ірина Володимирівна

ВПЛИВ МАСОВИХ МЕДІА НА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ
ПЕРЕКОНАНЬ СУСПІЛЬСТВА.....163

Янін Олексій Ігорович

РЕІНТЕГРАЦІЯ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ:
СВІТОВИЙ ДОСВІД.....164

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Черкашина Ксенія Григорівна

РОЛЬ ОСВІТИ В ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ:
ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ СЕРЕД МОЛОДІ.....171

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Рабенчук Олег Петрович

ДЕРЖАВНІ КОНТРОЛЮЮЧІ ОРГАНИ УСРР ТА ЇХ ВПЛИВ
НА КУЛЬТУРНУ СФЕРУ У 1920-І – НА ПОЧ. 1930-Х РР.....175

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Черненко Тетяна Віталіївна

КОНФЛІКТИ ЯК ДЖЕРЕЛО СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН.....178

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Свідерська Галина Мирославівна, П'єх Петро Михайлович

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЧИННИК ПЕРЕЖИВАННЯ
ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ В УМОВАХ ВІЙНИ.....181

Черкас Людмила Олександрівна, Нестеренко Маргарита Олексіївна

ЗВ'ЯЗОК ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЗАХИСНО-ДОЛАЮЧОЇ
ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....184

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Пантєєва Тетяна Олексіївна

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТА ФІЗИЧНИЙ СТАН ЗДОБУВАЧІВ
ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ.....189

Наукове видання

Вісімдесяті економіко-правові дискусії

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

Рік заснування – 2014

Видання виходить 10 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 07.12.2023р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублькаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net